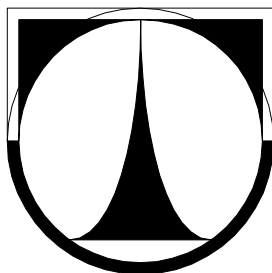

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Diplomová práce

JOSEF ŠÍR, ŽIVOT A DÍLO

JOSEF ŠÍR, LIFE AND WORKS

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra	Katedra českého jazyka a literatury
Studijní program	Učitelství pro 2. stupeň ZŠ
Kombinace	ČJ-D

JOSEF ŠÍR, ŽIVOT A DÍLO

JOSEF ŠÍR, LIFE AND WORKS

Diplomová práce: 08-FP-KČL-025

Autor:	Podpis:
Lucie Kopecká	
Adresa:	
Kopretinová 558	
Trutnov 2	
541 02	

Vedoucí práce:	Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.
-----------------------	----------------------------

Počet:

stran	slov	grafů	tabulek	pramenů	příloh
74	23728	0	0	16	17

V Liberci dne: 19. července 2010

Technická univerzita v Liberci
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
461 17 LIBEREC 1, Studentská 2 Tel.: 485 352 515 Fax: 485 352 332

Katedra: **ČESKÉHO JAZYKA a LITERATURY**

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

Diplomant: **Lucie KOPECKÁ**
Adresa: **Kopretinová 558, 541 02 Trutnov**
Obor (kombinace): **český jazyk – dějepis**
Název DP: **Josef Šír, život a dílo**
Název DP v angličtině: **Josef Šír, Life and Works**
Vedoucí práce: **Mgr. Eva Koudelková, Ph.D.**
Konzultant:
Termín odevzdání: **leden 2010**

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 8. 12. 2008

.....
děkan

.....
vedoucí katedry

Převzal:

Datum: 22. 12. 2008

Východisko:

Prostudování dostupných pramenných materiálů a autorovy literární tvorby.

Cíle:

Rozbor děl Josefa Šíra a sestavení jeho biografie i bibliografie se zřetelem ke skutečnosti, že se jedná o regionálního spisovatele Liberecka, jehož dílo je dnes pozapomenuto.

Metody:

Heuristika, textová analýza, interpretace.

Primární literatura:

ŠÍR, Josef: *Krkonošské humoresky a rozmarňné obrázky*, Vrchlabí 1936, 300 s.

ŠÍR, Josef: *Na pobytí*, Bělohrad 1940, 265 s.

ŠÍR, Josef: *Hory za války*, Vrchlabí 1945, 285 s.

ŠÍR, Josef: *Pašerák a jiné povídky z hor*, Praha 1974, 217 s.

ŠÍR, Josef: *Robotou života*, Hradec Králové 1979, 111 s.

Sekundární literatura:

Josef Šír v Podkrkonoší : ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra, Semily: Okresní knihovna 1970, 16 s.

JUNG, Jaroslav: Neprávem zasut časem. Osud a dílo Josefa Šíra. in: *Krkonoše*, roč. XI., č. 2, 1978, s. 20-21.

RODR, Josef: Josef Šír. in: *Krkonoše*, roč. VII., č. 3, 1974, 24 s.

ŠŤASTNÁ, Jarmila: Význam prací spisovatele Josefa Šíra pro studium lidu v podkrkonoší. in: *Krkonoše - Podkrkonoší*, vlastivědný sborník muzeum Trutnov, č. 2, Hradec Králové 1966, s. 199-208.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce.

Datum: 19. července 2010

Podpis

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucí své práce Mgr. Evě Koudelkové, Ph.D. za trpělivé vedení a cenné rady, které mi poskytla v průběhu zpracování celé práce. Také bych ráda poděkovala kronikáři Horní Branné panu Jaroslavu Dejmkoví za velmi přínosné informace o Josefu Šírovi a za poskytnutí vlastních materiálů k práci. Dále děkuji řediteli Krkonošského muzea v Jilemnici panu PaedDr. Janu Luštincovi za přístup k fondu Josefa Šíra s možností fotografické dokumentace. Poděkování patří rovněž celé mé rodině a přátelům za jejich podporu, kterou mi poskytovali po celou dobu studia.

Anotace

Diplomová práce podává přehled o životě a díle spisovatele, malíře, hudebníka a učitele Josefa Šíra. Můžeme ho zařadit do realistického literárního proudu, neboť se snažil svojí literární činností podat čtenářům skutečný obraz života lidí žijících v nehostinných krkonošských horách. Jelikož se jeho povídky odehrávají většinou v krajině pod horou Žalý, řadí se k regionálním autorům Podkrkonoší.

Autor se zaměřoval zejména na psaní povídek, ve kterých se čtenář může seznámit s životem lidí v Podkrkonoší na konci 19. a počátkem 20. století. Místní lidé se s ním rádi podělili o své životní osudy, události a historky ze života, jež mu posloužily jako náměty jeho děl.

Pro Šírovu literární tvorbu byla stěžejní práce učitele a důvěra, kterou si u místních lidí získal, neboť horalové se stali hlavními postavami jeho prací.

Annotation

This thesis deals with life and work of a writer, painter, musician and teacher Josef Šír. We can file him into the realistic literary stream because he tried to give the readers a real depiction of life in the inhospitable Giant Mountains through his literary work. He belongs to regional authors of the Giant Mountains because his short stories mostly take place in the countryside below the mountain Žalý.

Šír focused mainly on writing of short stories where the reader can get to know the life of people in the Giant Mountains at the end of the 19th and at the beginning of the 20th century. Local people were pleased to share with him their destiny, events and life stories that helped him as topics for his work.

The occupation of a teacher and the confidence of local people was crucial for his literary work because hillmen became the main characters of his work.

Annotation

Die Diplomarbeit legt eine Übersicht über das Leben und das Werk des Schriftstellers, Malers, Musikers und Lehrers Josef Šír vor. Wir können ihn in den realistischen literarischen Strom einreihen, weil er durch seine literarische Tätigkeit seinen Lesern ein tatsächliches Abbild der Lebensweise der Menschen im ungastlichen Riesengebirge beibringen wollte. Weil seine Erzählungen meistens in der Landschaft unter dem Berg Žalý stattfinden, reiht sich Šír zu der regionalen Autoren im Riesengebirge.

Er orientierte sich vor allem auf das Verfassen von Erzählungen, in denen der Leser das Leben der Menschen im Riesengebirge am Ende des 19. und am Anfang des 20. Jahrhunderts kennenlernt. Die lokale Bewohner teilten sich mit ihm gern um ihr Schicksal und ihre Erlebnisse, die ihm als Vorlagen zu seinen Werken dienten.

Für seine literarische Schöpfung spielte eine große Rolle die Arbeit des Lehrers und das Vertrauen, das er bei den lokalen Bewohnern erwarb, weil das Gebirgsvolk zu den Hauptakteuren seiner Erzählungen wurde.

Klíčová slova:

Josef Šír, regionální autor Podkrkonoší, konec 19. a počátek 20. století, realistický literární proud, povídky

Key words:

Josef Šír, regional author of the Giant Mountains, end of the 19th and beginning of the 20th century, realistic literary stream, short stories

Schlüsselwörter:

Josef Šír, regionaler Autor im Riesengebirge, Ende des 19. und Anfang des 20. Jahrhunderts, realistischer literarischer Strom, Erzählungen

Obsah

1. ÚVOD	1
2. ŽIVOTNÍ CESTA JOSEFA ŠÍRA	2
2.1. UČITELSKÁ DRÁHA	2
2.1.1. <i>Josef Šír jako učitel</i>	3
2.1.2. <i>Školní inspekce v Horních Štěpanicích</i>	4
2.1.3. <i>Šírova působišťe na obecných školách</i>	5
2.2. RODINA	5
2.3. LITERÁRNÍ ČINNOST	6
2.4. SPOLEČENSKÉ AKTIVITY A ZÁJMY	7
2.4.1. <i>Kronika Horních Štěpanic.....</i>	8
2.4.2. <i>Zájem o lidovou slovesnost</i>	8
2.5. KORESPONDENCE	9
2.5.1. <i>Dopisy Karlu Václavu Raisovi</i>	9
2.5.2. <i>Korespondence s Frantou Kavánem</i>	11
2.5.3. <i>Korespondence z období první světové války</i>	12
3. LITERÁRNÍ DÍLA	14
3.1. MOTIVY POVÍDEK	14
3.1.1. <i>Tkalcovská práce</i>	14
3.1.2. <i>Horské zemědělství</i>	16
3.1.3. <i>Fabrika</i>	17
3.1.4. <i>Práce</i>	17
3.1.5. <i>Válka</i>	18
3.1.6. <i>Úřední instituce</i>	21
3.1.7. <i>Česko-německé vztahy.....</i>	22
3.1.8. <i>Škola</i>	24
3.1.9. <i>Dětství</i>	26
3.1.10. <i>Rodičovská výchova</i>	26
3.1.11. <i>Lidová slovesnost.....</i>	27
3.1.12. <i>Otázka víry</i>	33
3.1.13. <i>Pokrok</i>	33
3.1.14. <i>Spiritismus</i>	35
3.1.15. <i>Drahota, chudoba, dluhy</i>	37

3.1.16. Alkohol, loterie, kouření	38
3.1.17. Strava.....	40
3.1.18. Léčitelství	40
3.1.19. Láska	41
3.1.20. Svatba	42
3.1.21. Nemanželské děti.....	43
3.1.22. Lakota	43
3.1.23. Pašeráctví	44
3.1.24. Trestanci a vězení	45
3.1.25. Turismus	45
3.1.26. Horské chalupy	46
3.1.27. Maloměsto	46
3.1.28. Móda	47
3.1.29. Lyže	47
3.1.30. Včelaření	48
3.1.31. Počasí	48
3.1.32. Líčení krajiny	49
3.1.33. Pohádka	50
3.1.34. Pomluvy.....	50
3.1.35. Vnitřní muka hlavních postav	51
3.2. ROMÁNY	52
3.2.1. Msta.....	52
3.2.2. Román Tkalci	54
3.3. HUMORESXY	56
3.4. DRAMA	57
3.4.1. Drama Tkalci	58
3.4.1.1. Uvedení hry na scénu	58
3.5. JAZYK HORALŮ	59
4. PROSTŘEDÍ A POSTAVY POVÍDEK	64
4.1. PŘÍRODA	64
4.2. POSTAVY POVÍDEK	65
5. VYDAVATELÉ ŠÍROVÝCH PRACÍ	68
5.1. Josef Krbal	68
6. JOSEF ŠÍR A SOUČASNOST	70

7. ZÁVĚR	71
8. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	72
8.1. Seznam pramenů	72
8.2. Seznam sekundární literatury	72

PŘÍLOHY

SEZNAM PŘÍLOH

1. Úvod

Záměrem této práce je podat ucelený přehled o životě spisovatele, učitele, malíře a hudebníka Josefa Šíra a podrobněji se seznámit s jeho vybranými literárními díly.

Nejprve přiblížíme autorovu životní cestu. Budeme si všímat jeho učitelské kariéry, společenských aktivit a zájmů, které mohly mít vliv na spisovatelovu literární činnost. Při získání těchto informací budeme vycházet především z dostupné sekundární literatury. Nemalou pozornost věnujeme dochované autorově korespondenci se spisovatelem Karlem Václavem Raisem a malířem Frantou Kavánem. V této části práce poskytneme přehled o zásadních událostech, které Josefa Šíra provázely na životní cestě, a nastíníme jejich vliv na autorovu literární činnost.

V další části práce rozebereme Šírova literární díla, ve kterých autor především reflektuje vlastní zážitky a postřehy, jež načerpal v pozici učitele v Podkrkonoší. Šírovu tvorbu rozčleníme podle literárních žánrů, přičemž největší pozornost budeme věnovat povídkám, žánru, který autor preferoval. Zaměříme se u nich na motivy a témata, které doložíme ukázkami z díla.

Dalším žánrům, kterým se spisovatel věnoval – románům, humoreskám a divadelním hrám, budeme věnovat pozornost v následující kapitole. Taktéž je podrobíme tematickému rozboru a dále přiblížíme Šírovu dráhu dramatika.

Po celou dobu si budeme všímat jazykové stránky uvedených děl. Dílčím cílem bude vystihnout typické projevy krkonošského nářečí, jehož dokumentování bylo neodmyslitelnou součástí Šírovy tvorby. Proto do práce začleníme slovníček výrazů z autorova díla, jež budeme sestavovat během seznamování se s vybranými spisovatelovými pracemi.

Kromě motivů a témat věnujeme kapitulu i postavám Šírových děl, v níž vystihneme typické rysy jeho povídkových postav a určíme autorův literární záměr.

Na závěr zhodnotíme povědomí o Šírovi mezi současnými obyvateli Podkrkonoší.

2. Životní cesta Josefa Šíra

Josef Šír se narodil 7. ledna 1859 v Horní Branné u Jilemnice.¹ Otec Štěpán pracoval doma jako tkadlec. V letech 1871–1886 působil ve funkci starosty obce Horní Branná. Josef vyrůstal s dalšími dvěma mladšími sourozenci – bratrem Štěpánem² a sestrou Annou.

Josef Šír chodil do obecné školy v Horní Branné. Čtvrtou třídu vychodil v německé škole ve Vrchlabí. Poté studoval dva roky v Jičíně. Pro své budoucí povolání se rozhodl, když nastoupil na učitelský ústav rovněž v Jičíně. Zde se seznámil se spolužákem Karlem Václavem Raisem, který ukončil studium o rok dříve. V roce 1878 Josef Šír studia úspěšně dokončil a obdržel vysvědčení učitelské dospělosti.

2.1. Učitelská dráha

V 19 letech začal Šír svoji dlouholetou učitelskou dráhu. Prvním působištěm se staly Roztoky u Jilemnice, kde učil druhou třídu, kterou navštěvovalo přes devadesát žáků. Zde se společně se svým spolupracovníkem, učitelem Bohdanem Mečřířem³, zasloužil o obnovení knihovny Čtenářského spolku⁴. Ten se nesoustředil pouze na půjčování knih. Autor měl zásluhy na řadě přednášek, čtenářských večírků a vycházek pod záštitou spolku. V Roztokách působil Šír v pozici definitivního podučitele necelý rok, do prosince 1878.

Od začátku roku 1879 přijal místo zatímního správce školy ve Staré Vsi u Vysokého nad Jizerou. Na tomto místě působil osm měsíců. Poté se opět vrátil do Roztok. Tady se seznámil i se svojí budoucí ženou Františkou Janouškovou, s níž se dne 25. června 1881 v necelých 23 letech oženil.⁵

Dne 27. dubna 1883 se s rodinou přestěhoval do Poniklé nad Jizerou, kde se na podzim téhož roku stal definitivním učitelem.

Již v lednu 1886 se stal dočasným řídícím učitelem dvoutřídní školy na Benecku. Dne 29. února 1888 nastoupil jako definitivní řídící učitel na dvoutřídní školu v Horních Štěpanicích u Jilemnice, kde působil 21 let.⁶

¹ Rodný dům, viz příloha č. 6.

² Štěpán Šír byl sedlářem a později poštmistrem.

³ Bohdan Mečříř začal působit v Roztokách od konce února 1881 jako definitivní učitel třetí třídy.

⁴ Předsedou spolku byl mladý spisovatel Otakar Klazar, jednatelem Josef Šír, knihovníkem Bohdan Mečříř.

⁵ Portrét Josefa Šíra v den svatby, viz příloha č. 3.

⁶ Škola v Horních Štěpanicích, viz příloha č. 14.

V březnu 1909 přesídlil do pětileté obecné školy v Roztokách. Po uzákonění čtyřicetileté učitelské služby, v únoru 1919, odešel Josef Šír do výslužby. O prázdninách se přestěhoval z Roztok k dceři do Jičína. Učitelská penze byla malá, a proto se rozhodl vrátit se opět k učitelování. Mohl si vybrat ze dvou škol. Po delším váhání dal přednost učitelskému místu v Příchovicích⁷ u Jablonce nad Nisou před farní školou ve Vítkovicích u Jilemnice.⁸ Příchovice byly převážně německou obcí, ale žila zde i početná česká menšina. Do svého posledního působiště přijel dne 8. května 1920. Následujícího dne byl místními občany nalezen mrtev na zemi ve škole mezi knihami, které vybaloval. Příčinou úmrtí byla mozková mrtvice.

2.1.1. Josef Šír jako učitel

Josef Šír byl srdcem především učitel. Svému povolání se poctivě věnoval celý život. Dětem rozuměl a obětoval jim mnoho volného času. Někteří pamětníci na besedě⁹ po letech ještě vzpomínali, jak s nimi pan učitel vyráběl a pouštěl papírové draky, vytvořil loutkové divadlo a psal i hrál loutkové hry.¹⁰

Šír patřil k pokrokovějším učitelům. Zapojoval do hodin moderní pedagogické metody, jež z vlastního popudu studoval. Vycházel z Komenského přesvědčení, že škola má být dílnou lidskosti. Snažil se žákům učivo co nejvíce přiblížit a zpříjemnit, proto si sám zhotovoval některé pomůcky a využíval názorných příkladů. Žáky vedl v hodinách k praktické činnosti. Jak napsal v předmluvě *V horské škole* roku 1934 Václav Kasal, Šír byl učitelem vynikajícím, hloubavým, neustrnul, ale v stálém ruchu a touze po zdokonalení nalézal nové cesty k srdci dítěte. Šír má vlastnosti pravého učitele: mládež neokřikuje, ale povzbuzuje, záhony dětských duší neudupává, ale kypří.¹¹ Při vyučování vycházel z prostředí, jež děti znaly, a hodiny pojímal zábavně. Věci, s kterými se děti setkávaly v denním životě, zapojoval do počtů, slohu, kreslení, do mluvnice a dalších předmětů. Václav Kasal o učebních metodách Josefa Šíra napsal: *Jak se mnohdy při počtech na nejnižším stupni učitel a žáci potí, zvláště při dělení*

⁷ Příchovice, viz příloha č. 16.

⁸ Šír se rozhodl raději pro menšinovou školu v Příchovicích, neboť vystoupil roku 1919 z církve a místo ve škole ve Vítkovicích na faře by se pro učitele bez vyznání nehodilo.

⁹ Beseda s žáky Josefa Šíra byla uspořádána 16. listopadu 1958 v Mrklově u příležitosti přípravy výstavky ke stému výročí Šírova narození.

¹⁰ ŠTASTNÁ, J., Význam prací spisovatele Josefa Šíra pro studium lidu v Podkrkonoší, s. 199.

¹¹ KASAL, V., Předmluva, *V horské škole*, s. 14.

*a měření: u Šíra to bylo zábavou: děti chodily ke kupci, rozhazovaly kupy, pekly a jedly buchty, plísánky, lívance, odnášely, přinášely, střílely, jedly atd.*¹²

Učitel Bohdan Mečtř charakterizoval spolupracovníka Šíra ve svých vzpomínkách takto: *V krátké době jsme se sblížili a stali se skoro bratrskými kamarády. Já byl svou povahou spíš měkčí, poddajnější, on, jako rozený Krkonošák, tvrdší, ráznější, houževnatější.*¹³

Šířův žák Alois Hanuš na pana učitele v 90 letech vzpomínal: *No, to byl člověk nádhernej. Na všechny strany. A hlavně poctivec byl. To se musí taky říct.*¹⁴

2.1.2. Školní inspekce v Horních Štěpanicích

Josef Šír měl kvůli pokrokovým názorům a svému svobodomyšlenkářství i řadu nepřátel. Patřil k nim například štěpanický farář. Učitel usiloval o vzdělání venkovského lidu, otevřeně bojoval proti církevnímu tmářství a byl nakloněn veškerému českému snažení a pokroku, což se nelíbilo vládnoucí rakouské byrokracii, jež ovládala české školství. Několikrát musel čelit školním inspekcím. Našli se i místní lidé, kteří hlídali každý učitelův krok a donášeli na Šíra jeho nepřátelům.¹⁵

Zemský inspektor Dr. Tille rozpoznal, jakým přínosem pro učitelství je v horách nedoceněný učitel Josef Šír a nabídl Šírovi, aby si udělal zkoušky na měšťanskou školu, kde by snáze uplatnil pokrokové myšlenky a mohl rozvinout svůj talent. Josef Šír inspektorovi odpověděl: *Kopali u nás dělníci studnu. Jeden byl nahoře, druhý dole. Ten dole měl práci zlou, stál po kolena v blátě. I povídá ten hoření: Kamaráde, pojd' ty zas nahoru, já půjdu dolů. A dolení mu odpověděl: I nech, bratře, nech, jsem už stejně zamazán a už jsem tomu přivykl.*¹⁶ Jak z ukázky vyplývá, učitel inspektorovu nabídku odmítl. Dal přednost životu v horách, kde dobře znal místní obyvatele a prožíval s nimi jejich radosti i starosti. Šír si určitě musel být vědom, že si tak značně ztížil, ne-li uzavřel cestu prosadit se jako spisovatel.

¹² KASAL, V., Předmluva, *V horské škole*, s. 15.

¹³ *Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra*, s. 3.

¹⁴ JUNG, J., Neprávem zasut časem. Osud a dílo Josefa Šíra, s. 20.

¹⁵ Vylíčení nesnadného postavení učitele, jenž je ve farářově nelibosti, se autor věnuje v románu Msta.

¹⁶ KASAL, V., Předmluva, *V horské škole*, s. 16.

2.1.3. Šírova působišť na obecných školách

- od 1. září 1878 – podučitel¹⁷ v Roztokách u Jilemnice
- od ledna 1879 – podučitel ve Staré Vsi u Vysokého nad Jizerou
- od 1. září 1879 – podučitel v Roztokách u Jilemnice
- od dubna 1883 – definitivním učitelem¹⁸ v Poniklé nad Jizerou
- od 1. září 1886 – dočasným řídícím učitelem¹⁹ na Benecku
- od 1. března 1888 – definitivní řídící učitel v Horních Štěpanicích u Jilemnice
- od března 1909 – definitivní řídící učitel v Roztokách u Jilemnice
- od února 1919 – odchod Josefa Šíra do penze

2.2. Rodina

Jak jsme již uvedli, autor začal poprvé učit v 19 letech v Roztokách u Jilemnice. Zde také poznal budoucí manželku Františku Janouškovou z Kruhu, s kterou se roku 1881 oženil. Jako mladý učitel byl často překládán. Od roku 1888 začal učit v Horních Štěpanicích, kde se rodina pomalu rozrůstala. Manželé Šírovi měli spolu šest dětí – Ludmilu, Elišku, Josefa, Františku, Ladislava a Helenu. Šír celý život zápasil o existenci tak početné rodiny. Manželka Františka v Horních Štěpanicích učila žáčky ručním pracím. Uměla také dobře paličkovat, čemuž naučila i dceru Ludmilu. Pro Šíra bylo nejnáročnější období, když začaly děti postupně navštěvovat jilemnické školy. Synové Josef a Ladislav vystudovali průmyslovou školu. Nejmladší dcera navštěvovala školu krajkářskou, prostřední dvě chodily do školy obchodní. Po studiích se Ludmila provdala za ředitele školy Josefa Panýra, Eliška si vzala obchodníka Šrůtka, Josef byl stavitelem, Františka se provdala za mlynáře Štecha, syn Ladislav byl úředníkem v Bratislavě a nejmladší Helenka se provdala za pana Hrnčíře do Jičína.²⁰

V Roztokách u Jilemnice Šírovo manželství začalo, ale po jednatřiceti letech také skončilo. Dne 5. září 1912 Šírova manželka Františka zemřela. Byla pohřbena na hořením

¹⁷ Podučitel (zatímní učitel) mohl být školskými úřady překládán bez možnosti námitek.

¹⁸ Definitivní učitel už měl za sebou požadovanou učitelskou praxi a nemohl být bezdůvodně překládán z místa na místo.

¹⁹ Ředitel školy.

²⁰ *Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra*, s. 4.

roztockém hřbitově. O osm let později zde bylo uloženo do hrobu²¹ i tělo Josefa Šíra, který zemřel v noci z 8. na 9. května 1920.²²

2.3. Literární činnost

Josef Šír nepůsobil pouze jako učitel. Zapsal se do paměti lidí také jako spisovatel, jenž psal pravdivě o životě lidí z podkrkonošských oblastí. Vesničanům velice dobře rozuměl a realisticky zachytil jejich osobní prožitky v mnoha povídkách, několika románech a dramatech.

Psaní se začal věnovat už při studiích v Jičíně, kde profesor Wünsch odhalil Šírovo nadání a předpověděl studentovi literární budoucnost. Své první literární pokusy však všechny spálil.

Nejintenzivněji se spisovatelské činnosti věnoval jako zralý muž v době učitelování v Horních Štěpanicích. Jeho povídky začaly vycházet v různých časopisech a kalendářích až roku 1896, kdy bylo Šírovi už 37 let.²³ Roku 1906 napsal v dopise zeti Josefu Panýrovi: *Vím dobře, že dle běžného vzoru uměleckého stojí leckteré moje práce opodál, ale vím, co dělám a proč to dělám: čistě umělecké dílo, kde je víc nařeknuto než dořeknuto, náš lid nepochopí.*²⁴

Ve všech Šírových pracích je zřejmá výchovná tendence. Dokonce sám autor prohlašoval, že jeho krédem je zušlechťovat lid.

První knížka povídek s názvem ***Horské prameny*** vyšla v roce 1904 a byla dobovou kritikou přijata příznivě.²⁵ Nejvíce autorových prací bylo vydáno po jeho smrti v letech 1932–1945 v nakladatelství Josefa Krbala ve Vrchlabí.

²¹ Hrob Josefa Šíra, viz příloha č. 17.

²² DEJMEK, J., Život spisovatele, malíře, hudebníka a učitele Josefa Šíra z Horní Branné očima kronikáře Jaroslava Dejmk, s. 8.

²³ Národní Listy, Zlatá Praha, Právo lidu, Dělnická besídka Práva lidu, Besedy lidu, Švanda dudák, Malý čtenář, Učitelské noviny, Stráž Severu. Český zvěrolékař, Trutnovský věstník, Dělnický kalendář, Československý kalendář, kalendář Havlíček, Palacký, Slovanský kalendář, Hasičský kalendář.

²⁴ ŠTASTNÁ, J., Význam prací spisovatele Josefa Šíra pro studium lidu v Podkrkonoší, s. 200.

²⁵ DEJMEK, J., Život spisovatele, malíře, hudebníka a učitele Josefa Šíra z Horní Branné očima kronikáře Jaroslava Dejmk, s. 8.

2.4. Společenské aktivity a zájmy

Josef Šír se zapojoval do různých veřejných společenských aktivit. Působil v mnoha spolcích. Některé dokonce pomáhal zakládat. Ve Štěpanicích byl členem Spolku divadelních ochotníků, Sokola, Hasičského sboru, Řemeslnické besedy, Národní jednoty severočeské a tkalcovského spolku Rovnost. Pod záštitou Národní jednoty severočeské přednesl v jilemnickém okrese na 300 přednášek. Díky jejich obsahu měl občas nepříjemnosti s úřady.²⁶ Jak v předmluvě ke knize *V horské škole* napsal Václav Kasal: *Sokol, hasičské sbory, čtenářské besedy, řemeslnické besedy, včelařské spolky, národní jednoty, divadelní spolky byly polem jeho lidovýchovné práce. Práce nezištné, z níž nic neměl, ale k níž jen přidával.*²⁷

Šír byl také nadaný malíř. *Šírovy obrazy a náměty horských panoramat svědčí o nevšedním nadání, trpělivosti a pozorovacím talentu. – Jeho malířské nadání připomínat budou školní kroniky s přechytnými kresbami, kronika obce Horních Štěpanic – jedinečná ukázka práce Šírovy – v ní jsou akvarelem namalovány Šírem všechny chaloupky a domky Horních Štěpanic, jak v roce 1905 vyhlížely. Mapy školního okresu jilemnického přenesl na stěny chodeb škol, kde působil a dosud jsou uchovány neporušeny.*²⁸ Autor kromě již zmiňovaných maleb vytvořil i řadu kulis pro různá divadelní představení. Malování bylo jeho zálibou, což dokládá v dopise adresovanému příteli Raisovi ze dne 18. ledna 1909: *Kdybychom se mohli o prázdninách sejít, tuze bych byl rád. Zamalovali bychom si v přírodě. Příteli, to je lék pro duši! Člověk směstná všechny myšlenky do malého koutka obzoru, jako by je zavřel do škatulky.*²⁹

Josef Šír byl rovněž hudebník. Hrál na housle a varhany. Dokonce složil několik nářevů k písňm. *Šír přebírá funkci „kantora“ při hornoštěpanickém kostele, zpívá o pohřbech, hospodaří jako zemědělec na zádušních pozemcích, vykonává i práce školnické.*³⁰

²⁶ Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra, s. 7–8.

²⁷ KASAL, V., Předmluva, *V horské škole*, s. 18.

²⁸ KASAL, V., Předmluva, *V horské škole*, s. 18.

²⁹ BÍLKOVÍ, E. a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 184.

³⁰ Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra, s. 6.

2.4.1. Kronika Horních Štěpanic

Jak již víme, autor působil jako řídící učitel v Horních Štěpanicích 21 let. Založil a vedl kroniku³¹ této obce, jejíž historii zaznamenal až do roku 1908. Starší období sepsal podle dochovaných úředních pramenů a z výpovědí pamětníků. Současnost věrohodně zaznamenal z vlastní zkušenosti na základě pozorování. Během dvou let namaloval do pamětní knihy 42 obrazů. Zachytil zejména typické horské chalupy v obci, ale i kostel a hrad Štěpanice. Obrázky namaloval akvarelovými barvami podle konkrétních předloh. Z kroniky se dovídáme například o sociálním složení vesnice. V roce 1890 měly Horní Štěpanice 963 obyvatel, mezi něž patřili 4 truhláři, 4 zedníci, 3 obuvníci, 3 krejčí, 2 kramáři, 2 pekaři, 1 řezbář, 1 kovář, 1 hostinský a 1 výrobce lihovin. V roce 1897 bylo v obci 333 ručních tkalcovských stavů. Tkaly se hlavně šátky, méně pak ubrusy a ručníky.³²

Vztah Josefa Šíra k Horním Štěpanicím nejlépe vystihuje zápis ze štěpanické kroniky pořízený na Nový rok roku 1906: *Úvod: Bez lásky rodinné a bez lásky k vlasti není na světě žádného národa.*

Život v horách je klopotný a těžký, neboť příroda není zde tak příznivou a štědrou jako v rovinách a nížinách. Z té příčiny mohla by se naše obec, rozptýlená po krkonošských stráních ve výši 500–880 m, zdáti někomu nepatrnou a málo významnou, ale neprávem.

Vzdálený občan, jenž prošel valnou částí Evropy, viděl hory nebetyčné, naslouchal příbojům mořským, shlédl roviny nekonečné a úrodné a seznał nádheru a přepych bohatých sídelních měst, psal svému příteli takto: „Kéž bych do své smrti jen jednou ještě mohl spatřiti to milé, krásné údolí štěpanické s modrým Žalým v pozadí! Nad ty zelené stráně a bublavé potůčky, nad ty jehličnaté háje a útulné roztroušené chaloupky neznám nic v světě krásnějšího. Chleba sobě dobudeš pilnými rukama všude, snad i hojněji, ale srdci tvému cizina nikdy domov nenahradí. [...]”³³

³¹ Kronika obce Horní Štěpanice, viz příloha č. 4.

³² Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra, s. 7.

³³ Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra, s. 6–7.

2.4.2. Zájem o lidovou slovesnost

Josef Šír byl také sběratelem krkonošského folkloru. Přesně si zaznamenával jazykový projev lidových promluv svých vypravěčů, ať už hovořili o běžných věcech nebo o setkání s duchy. Ve vlastních etnografických sbírkách tak kromě samotných příběhů zaznamenal i dialekt, jakým se mluvilo v jeho kraji. Roku 1895 byly Šírovy rukopisné příběhy jako ukázka krkonošského nářečí vystaveny na Národopisné výstavě československé. Šír na rukopise bohužel neuvedl, kdo a kdy daný příběh vypravoval.

2.5. Korespondence

Josef Šír si dopisoval s řadou známých osobností. Mezi jeho blízké přátele patřili například spisovatel Karel Václav Rais a malíř František Kaván. Z dochované korespondence se dozvídáme o těžkém životě venkovského učitele, zejména o hmotných nedostatcích.

2.5.1. Dopisy Karlu Václavu Raisovi

V Raisově pozůstalosti se zachovalo celkem jedenáct dopisů z let 1898–1911.

Josef Šír se poznal s Karlem V. Raisem už při studiích na učitelském ústavu v Jičíně. Oba spisovatelé měli mnoho společného. *Narodili se ve stejném roce, oba působili jako učitelé, oba měli společné přátele (například učitel Bohdan Mečtír, malíř František Kaván), oba dobře znali Krkonoše a Podkrkonoší a čerpali odsud náměty ke svým pracím. Ale zatímco šťastnějšímu Raisovi se podařilo po deseti letech učitelování na Českomoravské vysočině dostat se do Prahy, kde se mu lépe žilo i tvořilo, ubýjely Šířův talent po celý život hmotné starosti otce početné rodiny i povinnosti venkovského učitele ve spolkovém i společenském životě vesnice.*³⁴

Z dopisů je zřejmé, že se spisovatel účastnil několika vypsanych literárních soutěží. Jak sám přiznal, odhodlal se k tomu z finančních důvodů. *Mám k tomu jen ty nejnižší důvody. Jsem přetížen rodinnými starostmi, a ač zůstal jsem tímž idealistou, jakým jsem býval, přece nedají se hmotné zájmy ode mne ignorovati. Proto obracím se k Vám, vzácný příteli, abyste*

³⁴ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 177.

jako člen Akademie, možno-li, práci moji ku konkurenci přihlásil. Není sice veliká, ale dle skutečnosti narysovaná. O duchověrcích nebylo ještě nic podrobnějšího uveřejněno.³⁵ Šír v soutěži neuspěl. V dopisu se k této skutečnosti vyjádřil takto: *Nad výsledkem Akademie se netrápím, ale trápím se nad svou nemožností. Desetkrát spokojenějším jsem byl, dokud jsem o to vůbec nezavádil, ač jsem Vám již psal, hmotné poměry člověka ženou i tam, kam by se škrábat neměl.*³⁶

V dalším dopise z 12. ledna 1899 Šír důstojně přijímá od Karla Václava Raise kritiku své práce. *Docela správně jste práci mou posoudil, uznávám, že je to všecko rozervané a páte přes deváté. Rozházím to všecko a pokusím se o nové sepsání, ale mám obavu, že se to všecko octne naposled v peci. Vidím, že na větší práci síly mé nestačí, a budu asi nucen zůstat při drobotinách.*³⁷

V dochovaném dopise z 3. ledna 1909 autor informuje, jak je spokojený v rodinném životě a svěruje se se záměrem odejít ze Štěpnic. *Nenadsadil jsem ničeho ani ve stínech, ani ve světle, jen jsem neuvedl, že při všech těch trampotách jsem spokojen. Mám už šest vnuků, vše je zdrávo, vše se hrabe. Jedna dcera je provdána za učitele Panýra v Libni, druhá má obchodníka v Červeném Kostelci. Já vedu takové poloučitelské, polochalupnické živobytí: topím ve třídách (ženským to nesvěřím, nevědí, mnoho-li naložit), prosekávám každý den zamrzlý žlábek do koryta, v létě štípu dříví, seču na louce (máme krávu), něco si namaluji, něco napíši a tak z té míchanice žiji. Do hospody nechodím, piva atd. nepiji. Ted' žádám do Roztok na čtyřtřídku. Moje situace by se tím nezlepšila, ale zprostil bych se varhaničení, které vyžaduje mnoho práce a nic nevynáší. Lezu do té neznámé budoucnosti jako zimomřivý do studené vody: společnost, spolky, samé vymoženosti, které hrýžou čas.*³⁸ Dne 18. ledna 1909 Šír objasňuje Raisovi, jak je obtížné se ve školství prosadit. *Do Roztok jsem třetím v návrhu, prvním je můj bývalý žák, tamější učitel. Jsem ze všech žadatelů nejstarší a dle vyjádření inspektora mám nejlepší kvalifikaci. To roztomilé naše obsazování! Kdo má trochu taktu a hrdosti a nechce nikoho prosit a nikde se za kliku brát, nic nedostane. Žádal jsem před pěti lety do Martinic na dvoutřídku bez kostela, chtěl jsem si pomoci od varhaničení. Nedali mě ani do terna³⁹ a okresní školní rada musela pak vybrat mimo terno nejstaršího, proti mně o jeden rok.*⁴⁰ Ze stejného dopisu víme, jak bylo obtížné vydat knihu a jak nízké byly

³⁵ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 179.

³⁶ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 181.

³⁷ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 181.

³⁸ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 183.

³⁹ Terno byl způsob obsazování učitelských míst. Obecní či městská rada vybrala z přihlášených zájemců tři nejvhodnější, u nichž okresní školní rada jmenovala nového učitele.

⁴⁰ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 184.

honoráře. *Za arch Krkonošských povídek dostal jsem 32 korun, proti knize předešlé se Otta o 4 koruny zlepšil. Vzhledem ku skrovnému textu, kterého se v Laciné knihovně použije, je to honorář pěkný. Naše nakladatelství platilo, zdá se mi, 36 korun, ale otisklo se mnohem více na stránku. Jsem spokojen. S jinými honoráři se věci moje nedají porovnávat, práce tovaryšova a mistrova jsou rozdíly.*⁴¹

Šír se těšil na nové působiště v Roztokách. *Ted' začnu nový život. Budu sprostě varhaničení a bezvýsledného hrdlování na zdejších krkolomných pozemcích. Těším se, že mi zbude více času ku psaní.[...] Jednoho mi bude trochu líto: těch blízkých zdejších lesů. Jaká pomoc?! – Ted' budu při dráze. Shledáme se spíše.*⁴² Ani v Roztokách se však Šírovi nevedlo o moc lépe. *Tady málo píše. Pětitřídní škola, zanedbaná, sám mám již druhý rok nejvyšší třídu. Spoustu úkolů (80 žáků), děti jako draci, aby učitel byl stále připraven jako četník se zbraní naostro – v zahradě všechno musím odrýt sám – patálie s kaplanem – člověk se tím vším unaví a pak není ani času nazbyt.*⁴³

Autor po celý život trpěl finanční nouzí, nikdy však neztrácel víru, že jednou bude lépe. V dopise z Roztok ze dne 8. listopadu 1910 Raisovi píše: *Před dvěma lety mi Svatobor (Tvým přičiněním) vypomohl, velmi se mi to hodilo. Mám jednu dceru v obchodní škole ve Velkém Meziříčí, jedna chodí se učit modiství do Paky a jeden syn je jednoročním dobrovolníkem. Vydání je dost a nejhůř trhají dluhy (5 tisíc korun) a pojištění. Do hospody nechodím, nepiju, nehraju, skoro už nekouřím. Ted' pomalu abych nejed'. [...] Ke konci cesty by mělo být pěkné počasí, a nade mnou je bouřka, povodeň a krupobití. Bud' si. Ještě se nevzdávám. Letošním rokem končí náklad na děti (po sedm let jsem měl dvě až tři z domu) a pak se poběží z kopce.*⁴⁴

2.5.2. Korespondence s Frantou Kavánem

Blízkým přítelem Josefa Šíra byl malíř Franta Kaván. Oba malovali především obrazy z krkonošské přírody. Jak sám spisovatel v dopise Kavánovi napsal: *Ty doby, kdy jsme se stýkali, počítám k životu, ostatní je samé smetí.*⁴⁵ Šír se dne 21. července 1919 v posledním dopise příteli svěruje, jak po těžké nemoci dostává v důchodu malou penzi. *Chytila mne zlá nervosa, ba spíše otrěs nervů, takže jsem nemohl napsat bez chyby ani 3 slova, a že jsem*

⁴¹ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 185.

⁴² BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 185–186.

⁴³ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 186.

⁴⁴ BÍLKOVÍ, E.a K., Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi, s. 186–187.

⁴⁵ Z korespondence malíře Kavána, s. 8.

čtenému nerozuměl. To bylo před měsícem. Ted' se mi to již lepší, ale kostrbatost mého slohu jistě prozrazuje, že jsem dosud úplně nevyvázl. Nu což – ted' by vlastně bylo nejlépe na čase, aby člověk ze světa odešel, neboť později přijde už křečovitě lpění na životě, kdežto ted' by ještě byla síla k ráznému ukončení. Ano, byla by, ale když přec jen není, a my si namlouváme, že je ještě brzy, že je času dost. A těžko je želvě poroučet: Nelez! byť by se musila už namáhat ze všech sil. Luxus mít 6 dětí a 7 vnuků mě omámil, a já vidím, jak se mému plazení směje i československá republika, nercili spravedlivé, vždy čestné Rakousko s celým Francem Josefem a s jeho ideálním heslem „Vše pro dítě“, i se vši agrární dnešní noblesou.⁴⁶

2.5.3. Korespondence z období první světové války

Josef Šír vylíčil v dopise z 28. srpna 1917 synu Josefovi⁴⁷ zásobovací a životní poměry na horách: Rozštípal jsem 3 m dříví – hromadu našťípaného mi někdo „štíp“, bude se poklízet škola, ale nevíme, bude-li se v zimě vůbec učit, protože uhlí není ani koustíček – a jinak o ničem jiném nemluvíme a na nic jiného nemyslíme, jen jak to bude v zimě s potravou atd. Už se chystám, že budu psát v posteli potmě, a to bude nový druh literatury.⁴⁸

Ve stejném dopise Šír popsal postavení spisovatelů v nelehkém období války. Z nás literátů vůbec budou nějakí indiští fakirové, umělci v hladovění a živé mumie, protože všechno stoupá v ceně, a honoráře jsou čím dál menší, a některé listy tisknou jenom to, co dostanou zadarmo. Spisovatelé jsou jakýsi zbytečný dnes druh lidí, daleko důležitější je ten, kdo vyrábí třebaš košťata. Ten si dnes vykračuje jako pán, neboť ví, že jeho výrobky, byť by byly sebemizernější, půjdou dobře a draho na odbyt. Daří se mi jako na ski na svahu, rád bych nahoru, ale ski ujíždějí stále dolů.⁴⁹

Z válečného období se dochovala Šírova gratulace mamince napsaná v Roztokách dne 6. března 1916. Z dopisu je patrné, že si je Šír vědom, jak je důležité v životě nepocítit hlad, proto matce netradičně v blahopřání přeje dostatek jídla: *Milá maminko! Nějak se ten svět divně kodrncá. [...] Jaká to ironie osudu! Bývalé selce, jejímaž rukama prošla úroda a užitek polí i chléva celých desítekletí, ba z periody dlouhého, požehnaného věku lidského, v jejíž rukou vyváleno bylo božího daru, že by se jím posázela na délku celá některá fronta nynějšího hrozného zápasu, která vyprala krásného másla na vagony, této selce, která*

⁴⁶ Z korespondence malíře Kavána, s. 8.

⁴⁷ Stavitel v Nové Pace.

⁴⁸ Z válečné korespondence spisovatele J. Šíra, s. 85.

⁴⁹ Z válečné korespondence spisovatele J. Šíra, s. 85.

*přičiněním a moudrostí dovedla měniti energii v životodárný pokrm, mám dnes přáti pytel mouky, pečení chleba, asi 20 kilo másla, 10 kilo tvarohu, kopu vajíček, 5 kilo rejže, smetaník mlíka a asi troje bačky? Zbláznil jsem se, nebo co se děje? Ať je, jak je, Vy mě neodsoudíte! Ano, já Vám to všechno opravdu, upřímně a z plna srdce přeju!*⁵⁰

⁵⁰ Šírova gratulace ze světové války, s. 110.

3. Literární díla

Josef Šír se ve své spisovatelské činnosti zaměřoval zejména na drobné povídky. Napsal však i dva romány a několik dramat. Náměty získával z vlastního života. Jeho cílem bylo realisticky zobrazit skutečný život horalů v obtížných horských podmínkách. Předlohou povídek se spisovateli stala zajímavá událost, nebo příhoda, které se sám účastnil, eventuálně kterou od krajanů vyslechl. Velice často postavy v povídkách vypráví jiné osobě příběh vlastního života. Spisovatel někdy dokonce využil slohových prací žáků a jejich obsahy přepracoval v povídky. Děj se většinou odehrává v konkrétní rodině, ve škole, ale také v krkonošské přírodě během rozhovorů lidí vracejících se domů z cest. Autor v drobných prózách zachycuje vztahy mezi lidmi, jejich starosti a každodenní život tak, jak ho kolem sebe viděl.

3.1. *Motivy povídek*

Všechny Šírovy prózy se odehrávají na Benecku, v kraji pod horou Žalý. V této nehostinné horské oblasti tvořila hlavní zdroj obživy především tkalcovina, které Šír věnuje velkou pozornost. Menší měrou živobytí zajišťovalo drobné horské zemědělství a lesní práce. Na pozadí jednotlivých povídek se také zrcadlí události související s běžným životem, jako jsou například volby, povodeň, činnost organizací – kupříkladu Národní Jednota pořádající veřejné přednášky a zajišťující knihovnu pro venkovský lid.

3.1.1. **Tkalcovská práce**

Tkalcovská práce byla náročná a velice špatně placena. Jelikož nebyla jiná možnost obživy, živila se na stavech i celá rodina. Tkalci na Benecku a v Štěpanicích pracovali nejčastěji pro faktory z Vrchlabí, které bylo německé. Faktori sráželi tkalcům za drobné chybičky na výrobcích nehorázně peníze. Proto se tkalcovské práci říkalo mezi místními lidmi žebrota.

Někteří však nepovažovali tkalcovinu za chudobnou obživu. Například v povídce *Zatrachtílá historie* si sedlák stěžuje na své zaměstnání, tkalci se mají podle něj dobře.

Sedlákoj je hůř než podruhuj. Velký daně, přirážky – vejdavky na všechny strany [...] „Tkadlec? Tkadlec má dobře, sedí pěkně v suchu, na nic mu neprší, nic neprotrhá, chce-li dělat, dělá, nechce-li, nedělá –“ „Větru se nají, vlasy a nehty mu vyrostou zadarmo a kůže taky –“ dodává Kubec.⁵¹

Za stavem často pracovaly dokonce malé děti, což dosvědčuje povídka **Kouzlo**. *Starší holka už začíná dělat za stavem, ty menší soukaj, a tak ono tu o krk neběží.*⁵² Někdy nemohly děti kvůli bídě chodit do školy. Ve smutné povídce **Sežloutlé listí** babička omlouvá u učitele vnučku z docházky do školy, neboť musí pomáhat prarodičům soukat, aby měli z čeho žít. *My ji nemůžeme do školy posílat. Do třinácti jsme ji posílali, ale teď holka musí zasluhovat. To vědí: táta už je jako pára nad hrncem, nic nevydělá, a já – copak já? – Tak není pomoc, prosím, aby to už holce slevili – [...] Když se má šestáček za den vysoukat, to se musí točit celý den, a ještě v noci dlouho se musí dibličít.*⁵³ Spisovatel odsuzuje úřady, které se nedokážou postarat, aby osiřelá vnučka nehladověla a mohla chodit do školy. Učitel chápe stařenku, s níž si život pohrává jak se zežloutlým listím. Rád by jí pomohl, ale neví jak.

Tkalci jsou v povídkách i přes svoji bídu veselí a dovedou se radovat ze života. Obtížně dopravují do svých chalup balíky často nekvalitní příze na soukání. Pracují při chatrném osvětlení až pozdě do noci. Musí pracovat hodně hodin, aby se vůbec uživil. V létě si užijí teplého počasí až pozdě večer, jak dosvědčuje povídka **Večer**. *Za stavem je v létě trudno, dělat se musí, a venku je tak krásně!*⁵⁴

Josef Šír stojí v povídkách vždy na straně tkalců. Žijí sice v chudobě, ale mají zdravé jádro, čisté svědomí, dokáží se radovat z maličkostí a v obtížných situacích se rozhodují správně. Jako každý člověk někdy chybují, ale svoji chybu dovedou uznat, což dokládá povídka **Credo**, ve které se tkadlec nechal zlákat v hospodě ke karbaničení. Rozzlobená tkalcova mladá žena si pro muže přijde a patřičně mu vynadá. Všichni čekají, jak tkadlec ženu za potupu potrestá, on však uznává, že má žena pravdu, a i když v kartách vyhrával, výhry se zříká a odchází domů. V této povídce vystupuje ještě stařec, jenž pomáhal v mládí matce soukat, aby uživil mladší sourozence. Nikdy se proto neoženil. Obětoval se pro rodinu a nikdo to neocení. Vypravěč, učitel, který byl svědkem těchto příhod, se zamýšlí nad krédem společnosti, a přestože s názorem přítele nejprve nesouhlasil, v závěru povídky mu dává za pravdu. Krédem současné společnosti je jednat tak, aby sis neuškodil.

⁵¹ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 99–100.

⁵² ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 70.

⁵³ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 305.

⁵⁴ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 288.

Také u tkalců se objevují myšlenky vzpoury proti vydřidušským faktorům. V povídce *Blud* tkadlec nevěří, že se situace tkalců někdy zlepší, myslí na spiknutí, ale ví, že se k němu ostatní nepřidají, protože je v kraji bída a lidé jsou rádi za jakoukoli práci. Revoluční smýšlení však úplně neutichá a znovu se objevuje v dalších povídkách. Nesetká se ale s velkým ohlasem. Šír v povídkách dává hlavní vinu za bídu tkalců faktorům. Poskytují nekvalitní bavlnu, a pak tkalce ještě okrádají na mzdách.

Motiv návratu tkalce od kupce s menším výdělkem, než předpokládal, najdeme hned v několika povídkách. Vykořisťování tkalců nejlépe vystihuje rozhovor matky se synem v povídce *Štěstí*. „*Jakpaks pořídil?*“ zeptala se matka. „*Jak jsem pochodil! Dal mně od těch dvou kusů pět zlatech osmdesát pět krejcarů.*“ „*To je málo přec!*“ „*Toť je. Přirazil si na přízi, že prej je dražší. Na jednom šátku byl kaz; víte, jak jste zapomněla házet modrou cvrnu do formičky, a tak si srazil patnáct krejcarů.*“ „*Vždyť bylo na tvém kuse 10 tuctů a čtvrt, řekla starostlivě matka, „a já měla taky 5 šátků přes –“ „Za to nedá nic, co je nerovný, to víte! Ještě se vadil, že to tuze vytahujem a kdesi cosi. Nad vašima šátkama tuze bručel, že je to řidký – jedním slovem: dělal drahotu. Pořád s tím tlouk, že prej mu osmdesát šátků nejdou na odbyt, a mnoho nechybělo, že by mně byl nedal ani práci.*“⁵⁵

Šír se rovněž zmiňuje o zakládání tkalcovských organizací, jež měly sdružovat drobné tkalce na obranu před faktory.⁵⁶

3.1.2. Horské zemědělství

Zemědělské hospodaření bylo v horách velice náročné. Do práce na kamenitých políčkách rozkládajících se na horských svazích se často musela zapojit celá rodina. Někdy vypomáhali i sousedé. Kamení z polí bylo potřeba vynášet. Hlínu na polích často spláchly silné deště. Ženy a děti pak musely vynášet půdu v koších zpět nahoru. V povídce s netradiční názvem ? je popsána práce při navážení půdy na kamenité políčko takto: *Nad mezí za hromadou kamení vláčejí dva lidé malé políčko. Zapřáhli se sami do bran, protože tu potah nemá místa k dojížděce a na obrátku. Syn a matka vykračují stejným krokem zaléhajíce usilovně do příčky u provazu upevněné. Hoch je pln síly a krve, ale matka ustaralá a slabá [...] Obracejí mlčky, vydechují, a zase chrastí brány po kamenité půdě. „Hochu, mne bolí*

⁵⁵ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 153–154.

⁵⁶ Autor se zakládání tkalcovských spolků podrobněji věnuje v románu *Tkalci*.

žaludek, jsem nějaká omatená!“ „Už toho není mnoho, ono vás to přejde.“ „Je to dřenice! Můj Bože, co to dá roboty!“ „A pak přijde voda a všechno nám spláchne!“⁵⁷

V povídce *Štěstí* je navážení hlíny podrobně vyliceno: Šubrtové se po obědě přihnali: dva starší k vožení a dva výrostkové k tahu. Nejvýše na poli zarazil se silný, okovaný kůl s kladkou a se železnými oky, jimiž lano běží, aby se nesmekalo. Pak rozvinuli lano a na každý konec přivázali kortouč. K lanu připevnili též krátkou žerd' napříč, jíž se s každé strany uchopil jeden „tahoun“.⁵⁸

Ukázka z povídky *Na hrádku* dosvědčuje, že se jednalo o stále se opakující práci s nejistým výsledkem. Půda, která se sesouvala, musela se vždy po několika letech pracně vynášet s dolení meze na hoření brázdu, a veliké přívaly smetly někdy všecku připravenou a vyhnojenou prst' do lesní strže a vymlely toky na metr i na dva hluboké.⁵⁹

Z povídky *Čepice* se dozvídáme, jak horalé pomáhali přírodě před nečekaným jarním příchodem sněhu. *Náš tatínek hned, jak věje začala, vyvez' na pole nad dům schválně hromádku hnoje, aby skřivánkové nezahynuli. Dělává to vždycky, když přijde pozdě na jaře snít. [...] Oni se nemají kde skrýt a zahřát, když jim hnízdečka zapadnou, ale na hnoji snít taje, a oni se, chudáci, přec trochu ochrání.*⁶⁰

3.1.3. Fabrika

Lidé chodí za noci do fabriky a za noci se z fabriky vracejí, není proto divu, že se zastaví v hospodě a postupně propadají alkoholu. Chod továren ovlivňuje například i dřevaře v lese, pro něž sirény oznamují konec pauzy na oběd. *V údolí zaječela papírna, a rubáči dali se opět do práce.*⁶¹

3.1.4. Práce

Pracovní možnosti byly v horách značně omezené. Jak jsme již uvedli, Šírovy postavy živila malá chudá políčka, práce v lese, továrně nebo domácí tkalcovství. Hodně peněz se dalo

⁵⁷ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 361–362.

⁵⁸ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 166.

⁵⁹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 24.

⁶⁰ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 45.

⁶¹ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 73.

vydělat při sezónní práci – sušení sena pro Němce. Tuto práci totiž museli Němci hodně dobře zaplatit, jinak by jim do hor nikdo pracovat nešel. Lidé z vesnice tak chodili na přivýdělek do těch nejvyšších hor, kde sekali a sušili seno i několik týdnů. [...] *rozhlédl se hoch jako sokol a už shlédl opodál níž na svahu sekáče a sušičky. [...], kmitla se dole v mlze postava ženy v pruhované, červené sukni a v modré halence, přenášející na zádech v loktuši trávu z bahen na vysušnější místo.*⁶²

Po zimních večerech se ženy scházely v chalupě a draly společně peří. Práci si krátily vypravováním různých příhod. V povídce **Čaroděj** je třeba popsáno krouhání zelí. Na pozadí příběhů najdeme zmínky o běžných domácích pracích, jako bylo praní prádla. Ženy praly v neckách nebo venku na náspi. V zimě se prádlo bělilo na sněhu, a když sníh roztál, posloužila k stejnému účelu rozestřená sláma. Ženy si přivydělávaly navlíkáním korálů. Za týden matka s dcerou navlékly přibližně padesát tisíc korálů.

3.1.5. Válka

Životu v době války věnuje spisovatel hodně pozornosti. Josef Krbal tomuto tématu dokonce vyčlenil celý desátý svazek Sebraných spisů Josefa Šíra – **Hory za války**. V některých povídkách je až drasticky vylíčeno, jak se z lidí stávaly stvůry beroucí jiným lidem majetek, čest a někdy dokonce i život. Člověk byl ochoten nechat se ponížit, jen aby se nemusel dívat na své hladovějící děti. *Kdo je k smrti odsouzen, nemyslí na nic jiného, jen jak by mohl zůstat na živu. A matka? Ta ani na sebe nemyslí, ta by i život obětovala, aby děti zachránila.*⁶³ V období války se tak našly početné skupiny lidí trpící hladem, ale i lidé žijící v hojnosti a rozmařilosti. Byli to většinou lidé bez citu, kteří prostřednictvím války nesmírně zbohatli. Nasazovali totiž maximální ceny na vše, o co byla za války nouze, od mýdla a cukru, přes petrolejku, až po kůži a plátno. [...] *Tahle plechovka se mohla koupit za pár šestáků, ale teď za ní bude chtít, možná, nejmní 10 korun, ne-li 12, ale jaká pomoc! Radš to na hubě uškubnem, pro mlíko se s něčím chodit musí.*⁶⁴ Rozšířenou vlastností bohatých se stávala lačnost. *Každej jen hrabat a jen hrabat. Hodně ceny napalovat. Jestli to druhej vydrží, na to se nikdo neohlíží.*⁶⁵ Lidé museli odvádět vojsku část sklizně. Mnohdy jim pak ani nezbylo dostatek vypěstované úrody k vlastnímu přežití a byli odkázáni na vyplácení podpory. Chleba

⁶² ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 216–217.

⁶³ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 39.

⁶⁴ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 104.

⁶⁵ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 60.

a mouka se daly koupit jedině za lístky, ale ty někdy neměly žádnou hodnotu. K čemu byly lístky na chleba, když pekař nepekl, neboť neměl suroviny. *Ve třech vesnicích tady kolem už ani chleba nepečou. Kam má pro něj člověk letět?*⁶⁶ Lidé si navzájem dokonce jídlo kradli. „*Ale u Fišerů se ztratila nedávno půlliberka másla z jarmary v síni a před tím kornout krupice. Cikáni tu nepřešli, Bůh milej ví, kdo to spajt!*“⁶⁷ Pracovní příležitosti nenabízely vysoké výdělky, proto bylo potřeba neustále se zajímat o různé přivýdělky. *Hoch vypravoval, co a jak je s otcem, a jak doma žijí: že maminka dostává podporu skoro dvě koruny denně a že šije pro vojáky prádlo. On že byl deset dní v lese na kultuře, že sázel smrčky – ani do školy že nechodil – aby dostali paletu, povolení jít jednou týdně po celý rok na suché roští.*⁶⁸ Ženy musely vykonávat práci za muže, kteří byli ve válce. Dokonce i těžkou činnost na pile. „*Na pile? Copak vy asi svedete na pile?*“ „*Všecko uděláme. Mužských není, musíme my. Taháme klády, nosíme prkna i fošny –*“ „*Kde byste unesly syrovou fošnu?*“ „*I unesem. Jedna nám s ní pomůže na rameno a už s ní špacírujem po place jako milostslečinky – po kolena v blátě. Jenže člověk neví, vydělá-li na střevíce nebo nač. Žába by v tom nevydržela, ryba by lekla, kůň by chcíp, ale člověk musí vydržet všecko.* [...]“⁶⁹

Odvod rekrutů je nastíněn hned v několika povídkách, například v povídce **Siláci**. Odvedení branci jsou většinou znázorňováni jako mladí, nerozvášní hoši, kteří poslední chvíle před odvodem tráví veselením se, popíjením alkoholu a někdy taky vyprovokováním rvaček.

V povídce **Sen** se dočteme o těžkostech za války, kdy český voják měl na den 4 koruny, za což se nedalo skoro nic koupit. Vojáci z Čech se tak museli živit vším, co bylo k dostání. Němečtí vojáci měli v rakouském vojsku nesrovnatelně lepší podmínky. *Chleba žádnéj, maso žádný, jen ta sušená zelenina, a jaká zelenina! Všecko se sušilo i se shnilými listy – žádný dobytče by to nežralo – žíně, peří, chlupy, kamení, hlína, všecko se v tom našlo. A my byli rádi, když bylo aspoň to, ale někdy nebylo nic. Řezali jsme si trávu a kopřivy do vody. [...]* A hned vedle nás Němci z říše, ti byli živi jako páni. Byli jsme jeden čas na Itálii s nimi na jedný frontě, mohli jsme to tak trochu prokouknout. Oni měli k obědu nudlovou polívku, masa pořádnej kus, asi jako dlaň, každej tři buchty a kávy co kdo chtěl. U nás, když byla káva, tu kuchař nejdřív sběračku nenabral plnou, pak toho polovic rozšplíchal zpátky do kotle, a naposled v ní ještě hromadu nechal. A i jináč byl mezi námi a jimi velký rozdíl. My sbírali a odváděli prázdný plechovky po konzervách a každej kousek drátu, ale oni brali lidem zlato, stříbro, nábytek, piana, látky, stroje, dveře, okna, a posílali všecko domů do Němec. Den co

⁶⁶ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 199.

⁶⁷ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 200.

⁶⁸ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 226.

⁶⁹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 109.

*den odjížděly toho plný vlaky.*⁷⁰ Nejlepší věc, která mohla české vojíny za války potkat, bylo dostat se do zajetí, a potom mezi české legionáře. Zde vojáci měli ve srovnání s rakouským vojskem mnohem lepší životní podmínky. *Vrátil se a radost její neměla míry ani mezí. Představovala si, že přijede vyhublý a otrhaný, jak vídala rakouské vojíny a on zatím byl zdravý, silný, plnější než před válkou a ustrojen byl nově a čistě jako na slavnost. Dostal se totiž na sočské frontě do italského zajetí a pak mezi legionáře, načež nebylo hladu ani hadrů, ani vší.*⁷¹

Válka z lidí udělala úplné trosky. O hrozných věcech, které je provázely, mluvili už jako o běžných každodenních událostech. Až naturalisticky jsou vylíčeny některé scény: *Poptávám se po jeho dětech. Odpovídá bez zájmu a bez vzrušení, s jakousi umíněnou tvrdostí, že mu jeden syn padl, druhý že je v nemocnici a třetí na frontě.*⁷² Hlad se stal v době války velice častou příčinou smrti. *Na Vrších umřeli dva staří lidé hladem: žebrat se styděli, přidávat nebylo z čeho.*⁷³ Přesto se našli lidé, kteří překonali své utrpení, a ještě dokázali ostatní povzbuzovat, aby se nevzdávali a bojovali, jako *stará Holcová* z povídky **Teplo**: *Chalupník ji už poznal, a hned si vzpomněl, proč je tak celá přejinačená. Dva synové jí v krátkosti za sebou zahynuli, snacha zemřela na souchotiny a vnouček na božec. Dítka, o které se teď starala bylo z příbuzenstva.*⁷⁴

Jak válku vnímaly děti se dočteme z úryvků slohových prací v povídce **Účel života**. „*My jsme v sobotu nevečeřeli a v neděli nesnídali, ani neobědvali, protože jsme už neměli lístky. Menší děti plakaly, a my s maminkou jsme plakaly s nimi. K večeru nám sousedka přinesla něco krupěk, a tuze jsme se styděli.*“ „*Náš tatínek padl, Maminka pořád mluví o smrti. Ona ani nechce, aby byl konec války, že bude mít větší lítost, až se všichni budou vracet.*“ [...] „*Umřela nám sestřička, takový karafiátek hezký, taková veselá hvězdička. Pan doktor povídal, že jsme jí měli dávat mlíko –.*“⁷⁵ Z ukázek vyplývá, že hlad, bída a smrt byly pro děti běžnými součástmi života. V povídce **Spiritismus** dokonce učitel popisuje příhodu ze školy, kdy chlapec hlady plakal. *Učitel taky vypravoval: Zůstal hoch přes poledne a dal se do pláče. On na něj: Co ti je? Hoch dlouho nechtěl s barvou ven, ale naposled přiznal: Já mám hlad! – Co máš na poledne? – Nic. – Cos snídal? – Nic! My teď nesnídáme!*⁷⁶

⁷⁰ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 89–90.

⁷¹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 268.

⁷² ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 143.

⁷³ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 157.

⁷⁴ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 155–156.

⁷⁵ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 152–153.

⁷⁶ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 199–200.

Lidé byli okolnostmi dohnáni k hrozným činům. Ženy, aby si pomohly od nesnesitelného hladu, skákaly ze zoufalství s dětmi do řeky. V povídce *Polepšený švec* nalezneme dokonce zmínku o ženě, která se s dětmi udusila uhelným plynem. Neštěstím bylo pro matky, když se jim jejich čin úplně nepodařil a zůstaly naživu. Ty pak trpěly výčitkami. Autor však jejich jednání neodsuzuje. Klade si spíše otázku, kdo nese za všechny tyto věci vinu?

Ve válečných letech chátraly samozřejmě i hospody. Návštěvníků razantně ubylo, a také výběr už nebyl jako před válkou. Poměry v hostincích v době války jsou nastíněny v povídce *Při louči*: *Chodili sem ze zvyku jen někteří dřevaři, ale kořalka byla drahá jako kapky v lékárně, pivo žádné, nebylo ani tabáku ani doutníků, a naposled nebylo ani uhlí ani petroleje. Dříví pro domácnost bylo sice dost, ale hostinskou místnost se nevyplácelo vytápět.*⁷⁷

Válka měla dobrý vliv alespoň na alkoholismus. Opilství vystřídala střídmost. Již od února 1918 lidé docházeli v hojném počtu na schůze poslechnout si projevy poslance a doufali v brzký konec války.

3.1.6. Úřední instituce

V autorových pracích se objevuje rovněž kritika úřednických orgánů. Mladá vdova s dvěma malými dětmi byla žádat v povídce *Kritický den* o podporu. Ve fondu pro chudé však už žádné peníze nebyly. *Starosta povídal: Ztrapená chudoba! Kdyby ji bylo vysmejčit ze světa. My prej máme mnoho chudejch příslušníků, chudinský fond má všech příjmů 100 korun a vydává 500 korun. Máme už tak pořád přes 90 procent přirážek. Když on taky někdo – moh by dělat, ale nechce se mu, jen lajdá, a když krejcar má, tak ho propije a potom ještě chce, aby ho obec podporovala! Že tuhle jinýho, vdovy a sirotky o to okrade, na to on nepomyslí.*⁷⁸

Autor v povídce *Slepý žák* nesouhlasí s lhotejností úřadů při zařazení slepého chlapce do školy. U jména Antonín B. bylo v matrice školní po několik let připsáno: „Zcela slepý; pro velikou vzdálenost nemůže chodit do školy.“ *Napsal jsem několikrát žádost, aby byl chlapec přijat do ústavu slepých na Hradčanech, ale nebylo tam místa.*⁷⁹

⁷⁷ ŠÍR, J., *Na pobytí*, s. 39.

⁷⁸ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 36–37.

⁷⁹ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 27.

Šír v povídkách kritizuje špatnou péči státu o válečné invalidy. *Otec byl válečný invalida, ale jeho podpora kdesi vážla, a měli jen podporu v nezaměstnanosti.*⁸⁰

Drasticky je vylíčena schůze 12 pánů výboru v povídce **Kupci dětí** s podtitulem *Obrázek z hor*. Spisovatel celou scénu přirovnává k pohádce „o sirotkovi a dvanácti měsících“. Členové výboru na schůzi v hospodě rozhodují o budoucnosti desetiletého sirotka bez ohledu na jeho výchovu a vhodné umístění do náhradní rodiny. Přednější jsou co nejnižší výdaje obce na sirotka než zájmy dítěte. Rozhodování o chlapcově budoucnosti přechází až v dražbu mezi dvěma místními rivaly, o nichž všichni zúčastnění dobře vědí, že chtějí dostat sirotka do své péče jen proto, aby tak získali levnou pracovní sílu. Zastupitelé rozhodnou, že dají dítě tomu, kdo bude za jeho výchovu ročně požadovat nejméně peněz. Budoucí otec o chlapci hovoří jako o věci! „Myslíte, že kupujete koně nebo krávu?“ „Ne, nemyslíme. Kluka a koně ještě rozeznám. Kůň stojí hromadu desítek, za 40 korun by byl leda dřevěnej pro „rajtaj“, a kluk nemá žádnou cenu, ještě se na něj musí doplácet.“⁸¹ Je zde až naturalisticky znázorněno, jak vítězí mezi lidmi v úřadě prospěchářství, neboť se blíží volby a nikdo nechce být nařčen, že zbytečně zadluhuje obec. Sousedé se dohadují, kdo se chlapce ujme. Na přítomnost a názor chlapce nebere nikdo ohled. Výboři se zarazili. Vytušili, že lakotný Šimek chce hocha využít. Měli před sebou dvojí: buď si Šimka právě teď před volbami popudit – a on měl v obci silnou stranu – anebo mu dát hocha napospas. [...] Chlapec se rychle ohlédl dokola jako lapená myška, podíval se do temných oken, i k plotně, kde rachotily pokličky, a pak se zas vrátil zrakem k nastávajícímu tatínkovi, jenž si ho dosud prohlížel jako koupennou věc. [...] „Komu je vlastní matka jen hromádkou hnoje ve stavení, kdo jí vykopne pod násep a vyžene, aby nemusel dávat vejměnek, kdo své vlastní dítě zchromil –“ Hoch se při tom výjevu šoural dál a dále až ke kamnům a kolena se pod ním třásla. Výboři krotili a roztrhovali sousedy a na hocha zapomněli.⁸²

3.1.7. Česko-německé vztahy

Spisovatel se v několika povídkách věnuje česko-německým vztahům. Jako uvědomělý Čech odsuzuje utiskování Čechů. Zastane se však i Němců, kteří žijí pokojně mezi Čechy a udržují s nimi přátelské vztahy.

⁸⁰ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 86.

⁸¹ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 160–161.

⁸² ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 148–163.

Utiskování Čechů na Vrchlabsku je nastíněno prostřednictvím vrchlabské školy v několika povídkách. Například v povídce *Sousedé*. *Tuhle ve Vrchlabí se jedná o Matiční školu, zatím jen o 1 třídu – dětí českých je tam aspoň 200 – ale město tomu nechce dopustit. Pročpak může být na Benecku Šulferajnská škola už 23 let – a pro pár dětí? [...] Na Krušnohorskú máme 14 tisíc dětí v německých školách, české nechtějí obce postavit, a pro 9 tisíc jsou školy nedostatečné, učí se skoro ve stodolách, v bývalých chlévech.*⁸³ V této povídce jsou sousedé odlišné národnosti: Zinner Němec a Korda Čech. Na jejich příkladu Šír dokládá, že mohou existovat mezi Čechy a Němci dobré vztahy. Sousedé se kromě národních otázek ve všem shodnou. Nakonec přijdou k závěru, že se dobří a zlí lidé vyskytují mezi Čechy i mezi Němci. Kupříkladu sklepník ve vrchlabském hotelu, Čech jako poleno, si hraje na Němce a vyhodí Kordu, protože si česky objednal pivo. Zinner mu stejnou potupu vrátí ve chvíli, když přijde na námluvy jeho dcery. Jak tvrdí vypravěč povídky, najdou se chameleóni i mezi Čechy.

V povídce *Láska* je výstižně popsáno odrodilství. Syn starého horala Pochopa žije v Němcích. Manželka je Němka, česky neumí, a ani jejich malý syn nezná češtinu. Starý Pochop je při návštěvě syna zdrcen, když ho syn prosí, aby v Němcích na veřejnosti nemluvil česky, že by mu tím mohl přitížit. *Jednou jdu se synem do skladu pro uhlí, a něco mu cestou povídám. Já bejval vždycky od řeči, a tak mně byla vzácná chvíle, když jsem si moh' od srdce promluvit. A jak tu vypravuju, on mně najednou šeptá: „Tatínku, nemluvte, oni nás pozorují, mohlo by mně to škodit!“ – „Jak škodit,“ ptám se ho. „Copak mluvím něco nepravýho nebo špatnýho?“ – „Inu, je to platný! Ted' tu vypovídaj každého Čecha z práce a z bytu –“ Tak jsem byl tiše, ale bylo mně, jakoby mně byl někdo pilou přes krk říz'!*⁸⁴ Starý Pochop litoval, že dětem dovolil učit se německý jazyk.

Vášnivé debaty o národnosti a utlačování českého jazyka probíhaly také v hospodě. Lidé měli na téma různé názory. [...] *Ted' smíme ještě ve Vrchlabí u kláštera za obrubou šeptat po česku, a potom budou u Petříkova mostu stát strážníci a každému Čechovi přivážou na hubu košek. Bude kontumace.* „Národnost je vedlejší!“ tvrdil Filípek. „Myslím, že i Vám je jedno, jsou-li uzenky z německého nebo českého býčka, jen když jsou hodně velké.“ „Česká kniha a německá je taky jedno?“ zasmála se Anna, dívaje se Visňákovi do očí. „Ovšem,“ odpovídal jí Filípek žertovným tónem. „Myšlenky jsou stejné, řeč je jen forma, jako u uzenky slupka. [...]“⁸⁵

⁸³ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 181.

⁸⁴ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 22.

⁸⁵ ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 95.

V povídce **Řeč**, jež má podtitul *Pohádka*, autor na pozadí báchorky o chudé pastýřce, která byla němá, připomíná lidem, že řeč je dar a naší povinností je rodnou řeč bránit.

V několika povídkách se setkáme s vandalismem na hřbitovech, který má národnostní podtext. „Vy víte, že jsem žila dlouho – dvanáct let – u syna až za Libercem a že to dobře znám. I muže jsem tam pochovala. A do nejdelší smrti nezapomenu a neodpustím, že když jsem ho tam pochovala, nesměla jsem mu tam dát na hrob ani tabulku. Postavili jsme pomníček a dali napsat jen jméno a Sladce spi! Ale druhý den bylo všecko roztrískáno a pomazáno.“ „A vypátralo se, kdo to udělal?“ „I vypátralo, ale dostal spíš od městského úřadu ještě pochvalu, protože se prej český nápisy na jejich hřbitově netrpěj.“⁸⁶ Svědectví o pustošení českých hrobů v Němcích nalezneme dále v povídce **Láska**. Na rozloučenou jsem zašel ještě na hřbitov pomodlit se u mámina hrobu. Přijdu tam – jako když do mě hrom uhodí! Kříž vyvrácenej, rozbitej, tabulka utržená, poškrábaná, pomazaná –“ „Ty můj Spasiteli! Copak jim ta nebohá máti udělala?“ „Co jim udělala! Měla pár českých slovíček na hrobě, to jim udělala. Nestalo se to jen jí, co tam bylo českých nápisů – asi pět – všechny byly pomazaný, podrápaný, kříže rozvrácený.“⁸⁷ Podobný osud čekal hrob českého vojáka v Rusku v povídce **Čert a švec**. [...] – vypravoval mně s pláčem, že mu padl syn na Rusku – jediný syn, takovej dobráček. Jeho kamarádi mu hrob ozdobili, ale hejtman ho dal schválně zpustošit.“ „Inu pro Boha! Pročpak?“ „Hned vedle byl hrob nějakýho kadeta Němce a že nebyl tak pěkný, musel se český hrob zkažit.“⁸⁸ Ve stejné povídce se dočteme o případu, kdy Čech, který neuměl německy, byl od svých nadřízených za války šikanován.

3.1.8. Škola

Josef Šír přikládal škole velký význam. Považoval ji za místo, kde se z divochů mají tvořit lidé⁸⁹. Ve Štěpanicích fungovala dvoutřídní škola, do níž docházely děti ze čtyř osad. V létě bývala docházka téměř stoprocentní, horší to bylo v zimě. V létě hrnuli se žáci ke škole různými pěšinkami i po mezích jako včeličky do úlu, a všechny lavice bývaly nácpaný do posledního místečka, ale od listopadu do polovice dubna bývalo místa nazbyt, neboť přicházely jen dívky bližší, kdežto vzdálené, jichž byla většina, do školy nemohly: bývaly

⁸⁶ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 263.

⁸⁷ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 23.

⁸⁸ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 264.

⁸⁹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 208.

*prudké vichřice, mnoho sněhu a cesty žádné.*⁹⁰ Z povídek víme, že se větší žáci v novější době dopravovali v zimě do školy na lyžích, kdežto menší používali sánky. Cesta do školy trvala mnohým dětem dokonce hodinu. Všechny děti se ve škole učily v jedné třídě, která se členila na různá oddělení. *Mimo dvě oddělení byla ještě dvě pododdělení. Jedni psali, druhí četli, každý si hleděl svého a muselo býti ticho.*⁹¹ Děti si nosily učení zavázané v šátku. Psací potřeby měly uložené v perečnicích, které byly většinou vyrobeny podomácku. Daly se ušít z tvrdého papíru nebo vydlat z tvrdého dřeva.

Šír v povídkách zdůrazňoval důležité postavení školy ve vývoji dítěte. Nejednou opakoval, že „škola zušlechťuje žákovo srdce a tříbí jeho cit“. Jak již bylo řečeno, některé děti nemohly školu navštěvovat, protože musely rodině pomáhat vydělávat na živobytí. Někteří rodiče ale školu neuznávali, jako například starý *Bouček* z povídky *Blud*. *Hocha do školy neposílal. „Dělat, dělat! Škola ho neživí!“*⁹² Ve všech případech, kde rodiče záměrně z přesvědčení neposílali děti do školy, se výchova dětí obrátila proti nim. Našli se také žáci, kteří byli pro své zdravotní postižení úřady vyloučeni ze školní výuky, například v povídce *Slepý žák*. Učitel se však snažil najít řešení, aby se i tito žáci mohli vzdělávat. Brzy našel způsob, jak dopravovat slepého chlapce do školy. Opatřil mu dokonce slabikář pro slepce. Již na konci 19. století si Šír uvědomoval, že pokud začlenění slepého žáka do běžné třídy, bude z toho mít užitek celá třída. *Volil jsem schválně takové příklady o králících, holubech, husách atd., aby si je mohl zapamatovat. Na konci hodiny zopakoval vše, jako by to četl s tabule. Když šepot údivu zašvelel třídou, byl rád, přidával hlasu a vzpřímil se. Pozoroval jsem, že v něm sebedůvěra roste. Vyprávětku, bajku, pohádku nebo přečtený článek zapamatoval si hned. Pozornost jeho byla pobídkou mnohým roztržitým žákům, kteří nedovedli mnohdy opakovat ani nejjednodušší věty.*⁹³

Učitelé měli mezi lidmi na vesnici úctu. Horalé chodili k učiteli pro radu nebo s prosbou o pomoc při napsání různých žádostí. Například v povídce *Credo* přijde stařec požádat učitele o napsání žádosti o flašinet, aby si mohl ve stáří přivydělávat jinak než žebrotou.

⁹⁰ ŠÍR, J., *V horské škole.*, s. 37.

⁹¹ ŠÍR, J., *V horské škole.*, s. 39.

⁹² ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I.*, s. 134.

⁹³ ŠÍR, J., *V horské škole.*, s. 30–31.

3.1.9. Dětství

Autor věnoval v povídkách dostatek prostoru životu dětí. Zobrazoval hravé, bezstarostné dětství v kontrastu se stářím, ale také dětství, kdy děti musí naplno prožívat problémy dospělých. Například v povídce **Kritický den** musí chodit mladá vdova do práce a o malé děti se nemá kdo postarat. *Když jdu do továrny, musím děti zavřít na klíč jako ptáky do klece. – Už jsem teď jako na trně, jestli tam jedno druhému nevypíchalo oči. Ona Aninka je hodná a rozumná, ale jsou jí přec jen teprv 4 roky a už má opatrovat hošíčka. Sama ho uspí, zpívá mu, dudáček mu dá, jako malá máma. Kdybyste viděla, jak ho dře s kolíbky na kolíbku! – Ale nemůže se nikdy dočkat, až přijdu. – Nejhuř je v zejmě, na krátkým dnu, když musej bejt kolik hodin potmě. Ráno je nebudím, nechám je spát, snídani jim uchystám na plotně, ale odpoledne od 4 do 6, do půlsedmy, to je, chudáčkům, dlouhá chvíle. – Tetka věrte mně, to je tvrdý živobytí. Není divu, že člověka čistě nic netěší.*⁹⁴

Dětské postavy jsou v povídkách znázorněny jako skromné a pracovitě. Některé například každý den soukají i čtyři hodiny přízi.

Hračky měly děti většinou vyrobené podomácku. *Dupák mu také udělal panáčka na provázku, jenž dělal přemety, jak se držadlo stisklo, jindy mu zřídil řezáče, komíhajícího se na okraji stolu – z jablíčka mu vykrajoval zámky – ano i tahacího panáka z tuhého papíru vystříhal. [...] Hochovi vyřezal ze dřeva malý vozeček, rohačky, trakárek, rozbitého koníka sklížel a na prkénko přišrouboval.*⁹⁵

V povídkách vystupují ale i děti, které se od ostatních liší. Jsou slepé třeba důsledkem nemoci jako Ančka v povídce **Černá hodinka**, jež oslepla následkem spály. *Toníček* z povídky **Slepý žák** ztratil zrak kvůli zranění. V obou případech se jedná o děti, které díky svému postižení dříve dospěly. Nelitují se, váží si života a často motivují svým chováním a jednáním ostatní lidi kolem sebe.

3.1.10. Rodičovská výchova

Ve většině povídek se rodiče snaží dát dětem tu nejlepší péči a zázemí, jaké je v jejich silách. Někdy se však výchova rodičům vymkne. Například v povídce **V Zakletém baráku**, kdy syn mlátil nejen svoji ženu, ale i rodiče: *Starej Robinson říkával: „Načpak školy, načpak*

⁹⁴ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 38.

⁹⁵ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 40–41.

vzdělání? *Co mu dám do hrsti, to mu nikdo nevydrápne, ale učení se nenají.*“ [...] *Jojo, ze samý šetrnosti neposílali hocha ani do školy, musel doma navlíkat korále. Kdepak, aby Robinson koupil čítanku nebo papír nebo tužku! „Z toho nic nekouká, to ho neuživí!“ říkával.*⁹⁶ Obdobně se choval syn k ženě a vlastním rodičům v povídce **Žena dvou mužů**. Rodiče syna také neposílali do školy, a i když jim přerostl přes hlavu a měli z něho strach, nepřipustili si, že udělali ve výchově chybu, protože oni byli taky tak vychovávaní. V této doktríně je hlavní kámen úrazu. Spisovatel několikrát naznačuje, že doba se mění a lidé musí jít s dobou. Ve většině z nich přesto panuje přesvědčení, že se nemá nic měnit a vše má zůstat při starém.

V povídce **Pašerák** vzpomíná Dupák na své dětství, kdy rodiče vyžadovali od dětí poslušnost a panovala přísná kázeň. Výchova byla někdy omezena jen na mravoučné příkazy. *U Dupáků panoval přísný řád, dětem se netrpěla zvůle; poslušnost a šetrnost byly hlavními zásadami. Děti nesměly skákat dospělým do řeči, nesměly se všetečně dotazovat, naprosto pak netrpěla se odmluva nebo odklady.*⁹⁷

3.1.11. Lidová slovesnost

Autor se zajímal o folklor v Podkrkonoší. Lidé ve své mluvě často užívali různých přísloví a pořekadel, která Šír do povídek zařadil. Zaznamenal rovněž mnoho písní, jež sám znal nebo slyšel od místních lidí. Dokonce se dochovaly záznamy, ze kterých víme, že si učitel staré písně, pořekadla a přísloví s oblibou zapisoval, a pak je začleňoval do svých povídek.

Písně

V povídce **Nebeské květy** si starší ženy mezi sebou stěžují na násilí ze strany mužů, shodují se ale, že je lepší, když je ostřejší muž než žena, a své tvrzení dokládají písní:

Jaká by to hanba byla,

aby žena muže bila,

jaká by to hanba byla,

aby muž se dal!

By ho bila rukavicí,

⁹⁶ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 49–52.

⁹⁷ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 24.

*hodila jím pod lavici:
jaká by to hanba byla,
aby muž se dal!*⁹⁸

Ženy dále varují mladou českou dívku, aby si nebrala za muže Němce a zpívají:

*Já jsem Češkou zrozená,
do Čech se též vdám,
proto také českého
hochu ráda mám!
Já bych si žádného Němce nevzala,
raděj bych do smrti pannou zůstala!*

*Až se bude suchá lípa
v zimě zelenat,
teprv bude mé srdéčko
Němce milovat.
Já bych si žádného Němce nevzala,
raděj bych do smrti pannou zůstala!*

*Dříve se had na ledě v zimě zahřeje,
nežli Němec Čechovi
čeho dopřeje!*

*Až se bude holubička
s čápem cukrovat,
teprv bude české děvče
Němce milovat!
A já bych si žádného atd.*⁹⁹

V povídce **Ďábel** si děti prozpěvují protiněmecký popěvek:

*Chceš-li umět německy, strč si hlavu pod necky!*¹⁰⁰

⁹⁸ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 128.

⁹⁹ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 143–145.

¹⁰⁰ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 229.

Stará školní písnička se objevuje v povídce **Z deníku Oldřicha Sněžného**:

*Nevím, co to bude,
že mi je dnes veselo!
Nic mě rmoutit nechce,
práce jde mi lehce,
do níž se mi zachtělo!*¹⁰¹

Stará tkalcovská píseň v povídce **Blýskavice** je důkazem nelehkého údělu tkalců:

<i>K Roztokám je cesta dlouhá, já se na ni podívám, bude-li Glázar kupovat, já tam taky snad prodám.</i>	<i>Kupce z města potkali, hned se zkroušeně ptali, co maj dělat v svý nesnázi, by živi byli.</i>
--	--

<i>Ach, ach, copak to je? Glázar dnes nekupuje! Žaludek mně tuze kručí, jen co já mu dám?</i>	<i>Ten pan kupec je přeměřil, a tuze se rozzlobil, aby prej šli ke všem čertům, to jim potom poradil.</i>
---	---

<i>Tak ti tkalci celí zmrzlí zpátky se ubírají, někteří jdou ke Štěpanci, druzí zas ke Křižlici.</i>	<i>Tkalci k peklu krácejí, tuze moc se těšejí, bude-li tam jen dost teplo, že se ohřejí.</i> ¹⁰²
--	---

Stará žertovná vánoční koleda v povídce **Láska**:

*Štědrej den zrána se přibližuje s rychlostí,
žena kvasnice leje do hrnce ze soudku, ze soudku.
Já bych taky pek ňákej dolek po korci!
Měl jsem korec slív, tři čtverce máku a tvaroh a tvaroh.
Sto liber sejra, tři sta táfliček perníku, to jsem všecko zpek'
a sám jsem to sněd' po korci, po korci.*¹⁰³

¹⁰¹ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 99.

¹⁰² ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 260.

¹⁰³ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoše I*, s. 17–18.

V povídce **Blud** zpívá tkalcova žena se svým mužem vícehlasou píseň:

Chtěla bych chaloupku v sadě zeleném!

» Tu máš mít, holoubku, v roce jediném! «

Stromky v sadě, bujné, mladé, a studánku s vodičkou!

» Těmi vysázím ti všade zahrádečku celičkou. «

dvojhlasně: Kéž se toho dočkáme,

když se tak rádi máme!

Pánbůh nám pomůže,

třeba z malého věna,

jen když v práci muži

věrně pomáhá žena.¹⁰⁴

Mladá žena v povídce **Husův obraz** si při denní práci někdy propěvovala píseň připomínající modlitbu:

Jako květy, bílé květy, bílé, modré květy, leží Pane, pod Tvou nohou hvězdy porozsety.

Za hvězdami, v dálce za hvězdami, Pane, který patříš dolů, večer je, bud' s námi!

Nepřátelé naší vlasti, naší české vlasti rač, o Pane všemohoucí, v zlých úmyslech zmásti!

Táhne k noci, k dlouhé noci, k dlouhé, tmavé noci, dej nám sílu vlnobití v duši vlastní zmoci!¹⁰⁵

Dětské hry

Děti si často hrály různé hry s knoflíky. Jednu z her zmiňuje autor v povídce **Na Hrádku**: *Na udupaném hlínovišti pod okny si hraje Jarka s Aninkou o knoflíky. Házejí a šoupají do důlku, hádajíce se a křičíce z plných plic. „Čaruju, čaruju černej flek, aby se ti nepoved’!“ kazí Jarka Anince štěstí se svým vrčivým rrr. [...] Po chvíli nechávají hry a ztratily se kamsi za chalupu, kde mají své zahrádky, hrobečky, sklípky a stavby.¹⁰⁶* Další hra s knoflíky je nastíněna v povídce **Z rána**: *„Franto, kam’s mně dal knoflíky?“ „Máš tam všechny!“ „Nemám. Ten žlutěj kalafák tu není, a ten s jelenem taky ne. Tys mně je*

¹⁰⁴ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 129.

¹⁰⁵ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 122.

¹⁰⁶ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 30.

*prokaploval! Až budu hrát na nebe, zas mně budou chybět.*¹⁰⁷ Děti si mezi sebou hračky měnily. Například v povídce **Sen** vyměnil Jára vojenskou pohlednici za pět kuliček.

V létě si děti hrály na indiány, jak dosvědčuje povídka **Večer**, kdy se pomazaly od hlavy až k patě bahnem a běhaly po horských stráních. Během polední přestávky se děti bavily různě. *Menší děvčata chytla se dvě a dvě křížem za ruce, dělala mlýnky, jiná si hrála na honěnou, nebo skákala na cestě po jedné noze z „pekla do nebe“; chlapci se stavěli na hlavu, jiní dělali koně, nebo cvrnkali do důlku o kuličky. Některé dívky pro samou radost a zábavu neměly ani času sníst chléb, který dostaly z domu k obědu.*¹⁰⁸

Zábavu dětem zajistili i dospělí, když jim občas zahráli nějaké divadlo jako strýček v povídce **Strýček z hor**. *Když matka odestlávala postel, položil holčičku na rozestřenou plachtu na zemi, a sebrav všechny cípy do ruky, nosil ji v tom uzlíku po světnici a nabízel ke koupi: „Kupte prasátko, je tlustý!“ Dítě ani nedutalo, mělo z komedie radost, a ani se nepohnulo, když je matka i děti zdola ohmatávaly, je-li prasátko opravdu tlusté.*

„Nemáte ho, pantáto, kradený?“ tázal se strýc změněným hlasem, a sám si odpovídal:

„Ó, je moc dobře krmený!“

„A je to prasátko opravdu vaše?“

„Ono snědlo už mnoho kaše!“

„Nekoupíme, prošel jste se darmo!“

„A tak vám ho tu nechám zadarmo!“¹⁰⁹

V povídce **Đábel** autor čtenářům představil dětské rozpočítadlo:

Spadla moucha do potoka,

zlámala si koleno,

tři neděle naříkala,

tuze ji to bolelo!¹¹⁰

Přirovnání

Josef Šír poměrně často v povídkách užívá zajímavých přirovnání. Například při charakteristice sedláka *Tuláčka* v povídce **Siláci**: *Byl to sedlák, jmenoval se Tuláček: veliký, kostnatý, vážný jako kněz, přísný jako voják, ale přitom dobrák jako máslo; tuze milý a všude ctěný člověk.*¹¹¹ V povídce **Bouře** nalezneme netypické přirovnání omrzlého telegrafního

¹⁰⁷ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 278.

¹⁰⁸ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 38.

¹⁰⁹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 230.

¹¹⁰ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 235.

¹¹¹ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 108.

drátu: – že drát bývá od jinovatky tlustý jako stehno – .¹¹² V povídce **V souboji světla** je pomocí přirovnání vyjádřen zdravotní stav jednoho z účastníků: „Počkej, neutíkej tak, já nemám dechu! Já teď jsem taky jako z kopřiv plot. Tadyhle v pulách mě tak časem štrejchne, jako by pilou řezal!“¹¹³ Josef Šír pěkně charakterizoval dluh připodobněním k medvědí rodině. *Dluh je medvěd s mladejma. Živíš je pěkně, starej tě užírá a až mladý dorostou, ty tě dožerou.*¹¹⁴

Životní moudra, přísloví a pořekadla

V povídce **Siláci** autor velice pěkně vystihl lidskou bezmocnost v boji s paličatostí některých lidí: [...] *kaž někomu desetkrát, přec neposlechne.*¹¹⁵ Další upřímnou myšlenku nalezneme v povídce **Na Hrádku**. Než začneme lidem vyčítat jejich nedostatky, měli bychom se zamyslet nejprve nad svými: *Na jiném chyby vidíme, sami o svých nevíme.*¹¹⁶ Dokonce hned v několika povídkách nalezneme přísloví: *Kdo chce hejbat zoubkama, musí hejbat kloubkama.*¹¹⁷, kterému by dnes odpovídalo hojně užívané „bez práce nejsou koláče“. Že by se člověk neměl zabírat minulostí a myšlenkami, jak by to či ono dopadlo, kdyby jednal jinak, svědčí tvrzení: *Kdyby nebylo kdyby, nebylo by chyby!*¹¹⁸. V povídce **Spiritisté** najdeme pořekadlo: *To je rodem, kdo je čeho hoden.*¹¹⁹ Přesvědčení, jímž se většina Šírových postav řídila, najdeme v povídce **Svátek**: *Veselost je sůl života, a žert je mastidlo. Přestaneš-li se radovat, máš živobytí neslané a nemastné.*¹²⁰ Příklad, který uplatňovali už prarodiče Šírových postav, nalezneme v povídce **V souboji světla**. „*Má prababička říkala: Vstávej, vstávej, ne tak dlouho spávej, budeš-li tak dlouho spávat, budou se ti holky smávat.*“¹²¹ Další pravdivé pořekadlo je uvedeno v povídce **Život za život**: *Špatnost je jako pěna, ta jde na vrch a proto ji všude vidíš, ale dobrý skutky jsou jako zlato, ty padaj' ke dnu a nevidíš je.*¹²²

¹¹² ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 191.

¹¹³ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 158.

¹¹⁴ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 39.

¹¹⁵ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 110.

¹¹⁶ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 49.

¹¹⁷ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 106.

¹¹⁸ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 83.

¹¹⁹ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 204–205.

¹²⁰ ŠÍR, J., *Z hor*, s. 79.

¹²¹ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 141.

¹²² ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 215.

3.1.12. Otázka víry

Autor v mnoha povídkách věnuje pozornost víře. Zdůrazňuje, že člověk by měl žít podle toho, k čemu se veřejně hlásí. Odsuzuje hrané náboženství, kdy se lidé vydávají za silně věřící, ale ve skutečnosti jsou pokrytci, prospěcháři, a mnohdy se nebojí použít proti slabším fyzické násilí. Příkladem může být pan *Bouček* v povídce *Blud*, jenž faktorovi donáší informace na sousedy tkalce. Spisovatel většinou dává falešným věřícím v závěru povídek naději se polepšit.

Povídka *Pro sto korun* rovněž přibližuje čtenářům hrané náboženství, kde jiný názor na víru je důvodem hádky, která se vyhrotí až v dlouhotrvající konflikt mezi příbuznými. „*Kdo službu boží zlehčuje, s tím my nic nechceme mít! Potom se lidé divěj, že je neúroda, že přijde krupobití, že je všude plno nouze a bídy. A kdybyste vy byl desetkrát švagr, mně to je jedno, mně je Bůh milejší než přítel. Vraťte přízi a hledejte si práci jinde. [...]* „*My pro ně budeme živi, najdeš si práci jinde – však nás utahovali víc než cizí. Povídala Klimentka, že dostává od 70ních šátků 38 krejcarů (od tuctu) a tobě dával jen 34. [...]* *Ta jejich nábožnost je jen taková zástěra, ale už jí přivykli, srostla s nimi, nemohou ji odložit.*¹²³ Souhra okolností však přiměje poctivého a dobrosrdečného *Vinkláře* vrátit se po čase k bohatým příbuzným. Díky nouzi se dokáže ponížit, vyslechnout si náboženská kázání spojená s výčitkami. Vše vytrpí, jen aby rodinu zachránil a dostal od silně věřících příbuzných půjčku na sto korun. *Nikdy nikoho o nic neprosil, bylo mu to krušné, ale nouze železo láme. [...]* *Vinklář na to neřekl nic, ale po chvíli si vzdychl: „Chudoba – poroba!*“¹²⁴

Učitel byl přesvědčen, že víra se nesmí vynucovat. Člověk má být věřícím z vlastního přesvědčení a nikoli ze strachu. Například v povídce *Na rozcestí* nutí otec syna, aby se stal farářem. Otec myslí pouze na peníze a na zajištění bezstarostného života pro syna, neboť faráři nikdy nepoznají chudobu a mezi lidmi mají vážnost. Autor na příkladu mladého bohoslovce pěkně vylíčil postavení církve, která se všemožně bránila pokroku.

3.1.13. Pokrok

O Josefu Šírovi již víme, že byl člověk s pokrokovým smýšlením, a proto i v jeho díle najdeme několik pokrokově smýšlejících postav. Autor vždy stojí na jejich straně. V povídce

¹²³ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 237–238.

¹²⁴ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 249 a 265.

Svět pokračuje si vypravěč uvědomuje, že se pomalu ale jistě mění poměry na vesnici. Na venkov se dostávají nové stroje a lidé pomalu leniví. Vypravěč si posteskuje nad tím, že dříve lidé při práci vtipkovali, dnes spolu téměř nepromluví a z žertů jsou soudy. Vypravěč nabádá k zamyšlení se nad tímto vývojem, kterému se nedá a možná ani nechce bránit.

Církev je v autorových povídkách převážně vykreslena jako odpůrkyně jakéhokoliv pokroku. Ale i zde se našli lidé, převážně mladého věku, kteří byli pokroku nakloněni. Důkazem může být mladý kaplan z povídky *Komedie osudu*, jenž pravidelně četl noviny *Pokrok*. Jeho protipólem byl starý pan děkan, který nechtěl připustit žádné změny. [...] *A co v tom je?*“ „Zprávy politické, nové zákony, všelicos!“ „Hm, hm.“ „*Ted’ je zde uveřejněn nový školní zákon.*“ „*Jakej pak zákon?*“ *Kaplan mu vysvětloval, jak bude škola od církve oddělena. Byl synem učitelovým a měl z nového zákona radost, proto vysvětloval důrazně, že od nynějška nebude pan děkan ve škole poroučet. Pan děkan poslouchal s pootevřenými ústy. Na konec řekl: „Nedaj se vysmát, tohle konsistoř nedovolí!“*¹²⁵ Nejvíce se rozdílné názory na pokrok vyskytují v povídce *Na rozcestí*. Hlavní hrdina, mladý bohoslovec *Jan*, je nakloněn svobodomyšlenkářství a odhodlává se vystoupit z kněžského semináře, protože nesdílí názory církevních hodnostářů. Příčí se mu zatvrzelá přesvědčení kněží, kteří se všemožně brání novým myšlenkám. Odpůrcem pokroku byl také *Janův* otec. *Otec ani nevěděl, jak svým jednáním syna od kněžského stavu odpuzuje. Všecko, co jen trochu mělo ráz novoty a pokroku, bylo od něho haněno a tupeno, ať to byla hudba chrámová bez kotlů a trumpet, přeložení hřbitova nebo nové sochy. Zaslechl-li slovo „pokrok“, býval vždy popuzen. „Žádný pokrok, to je rozkrok!“* říkával, a hlučně se sám svému vtipu smával. [...] *Rázem vynořil se mu celý ten žalářnický život – a jakoby kouzlem přilákán stál tu před ním jeden z ruměných, usměvavých učitelů, jehož slova vždy jako mrazivé krupobití dopadala na mladé hlavy. Janovi pro jeho svobodnější mysl neřekl jinak než „rozkrokář“, jakoby se byl s jeho otcem o výraz sjednal, i ten potměšilý výraz jakoby si byl od něj vypůjčil. Veškeré novější literatuře říkal „hanebná rozkrokářská osvěcenost“, a sám při svých výkladech vždy labužnický jako zákusek k obědu vypravoval mladým lidem věci až hrůza hanebné.*¹²⁶

Mnozí čtenáři vyhledávají jiné čtení, než bylo dříve v oblibě. V povídce *Útěcha* autor čtenáře seznamuje se současnou čtenářskou módou, která si žádá zamilované nebo kriminální příběhy. O nezáživné povídky nebyl zájem. [...] *Za večír přelítnu kalendář jako nic. Jak tam není něco tuze zamilovanýho, nebo o nějaký vraždě, tak to ani nečtu. Takový nějaký hloupý*

¹²⁵ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 160.

¹²⁶ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 211 a 216.

povídky, takový náky plácání – kdo by to čet’?“ „No! Já taky! A některá se zdá ze začátku hezká a pak nic po ničem! To mám dopal, hned bych to hodila do pece!“¹²⁷

3.1.14. Spiritismus

Za Šírova života se začal v horách šířit spiritismus. Sám autor se zúčastnil několika zasedání spiritistů. Dokládá to při vylíčení postoje ke spiritistovi *Erlebachovi*. [...] *Dobře jsme se znali, býval jsem u něho v zasedáních, když jsem psal povídku „V souboji světla.“*¹²⁸ Můžeme říci, že spisovatelův vztah k nim byl neutrální. Neodsuzoval je, ani nesdílel jejich přesvědčení, ale respektoval je. V povídce *Spiritismus v lese* je autorův postoj k tomuto fenoménu výstižně popsán. Vypravěč se v lese setká se starým spiritistou *Erlebachem*, který chce znát jeho postavení ke spiritismu. „*Já tomu nevěřím!*“ *pravím hodně hlasitě a určitě. [...] „Nějaké síly tu jsou,“ dodávám, dívaje se mu také pevně do očí, „ale síly ty nemají s duchy zemřelých zcela žádné souvislosti. Rozluštění náleží vědě. [...]*¹²⁹

Lidé hledali ve spiritismu zejména útěchu. Současný pozemský život nepokládali za důležitý. Věřili, že dosáhnou spravedlnosti až v posmrtném světě. „*Ale já přece věřím, že spravedlnost na světě je,“ pokračovala Jonová s rozzářeným zrakem, „a musí bejt, a když není tady na světě, že je aspoň po smrti a proto mě od spiritismu nikdo neodvrátí.[...]*¹³⁰ Vyznavači měli řadu přívrženců, někteří je tolerovali, ale našla se i nemalá řada odpůrců. O postavení lidí k vyznavačům spiritismu se Šír zmiňuje například v povídce *Blud*. *Bloudili nevědomky, ale žili poctivě a čistě, a nebylo tedy správně, aby se jim kdo vysmíval nebo jimi opovrhoval, kdežto podle názoru Boučkova měli být nejméně upalováni. Žehral, že farář proti nim málo káže a že četníci schůze jejich liknavě rozhánějí. Když pak církev i stát nechávaly spiritisty na pokoji, jsouce přesvědčeny, že jsou to lidé mírumilovní, trpní a neškodní, Bouček brojit nepřestával. Šel-li podle Jeníkových, kde bydlel spiritista Kolář, neopomenul honem šosy kabátu potřásat, aby duchy vyklepal.“*¹³¹ Shromáždění spiritistů chodili rozhánět četníci. Kdy a kde se koná schůze duchovců, jak se spiritistům také říkalo, se četníci dozvídali z udání. Pokud se oznámení potvrdilo, dostal vlastník chalupy pokutu. *Právě jdu od soudu,*

¹²⁷ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 281–282.

¹²⁸ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné obrazy z hor*, s. 284–285.

¹²⁹ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné obrazy z hor*, s. 285.

¹³⁰ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 208–209.

¹³¹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 134–135.

zaplatil jsem padesátku pokuty, že jsem stavení propůjčil shromáždění, [...].¹³² Věřící lidé spiritistům nejvíce zazlívali, že nechodili do kostela.

Spiritisté pořádali svá shromáždění po okolí. Scházeli se odpoledne nebo navečer ve stavení některého z vyznavačů. Zasedání se zahajovalo a končilo modlitbou. Dříve si lidé skládali ruce v řetěz, od čehož časem upustili. Po úvodní modlitbě následovaly projevy médií, prostředníků se záhrobím, do nichž v extázi vstoupil čistý nebo nečistý duch. Duchové pak skrze média mluvili ke shromáždění. Jak probíhalo setkání spiritistů se dočteme v povídce *Honba na d'ábla*: *Zasedání bylo slavné, sešlo se asi 20 osob, přišli i vzdálení spiritisté a byl tu též jakýsi proslulý bratr Skrbek, nejznamenitější medium nečistých duchů. Schůzka se konala ve světničce u Vacků, neboť hospodář Čivrný spiritismu nepřátel, ale zato jeho žena a oba manželé Vackovi byli velmi nadšenými sektáři. Světnička byla malá, lidé se tísnili kolem stolu, za stavem na svůrku i na překládce, na lavici u kamen i na pelesti postele. [...] Pobožnost skoro již začínala. Světlo bylo již staženo v obvyklém matném přitnutí, takže vypadaly všechny postavy velmi tajemně. Po sborových modlitbách nastalo ticho a pak měla Jedličková projev. Jakýsi dobrý duch mluvil, že život pozemský je jenom očišťovnou, aby duch mohl dosáhnout poznání a vykoupení.*¹³³

Problematicke spiritismu autor věnoval celou jednu povídku s příznačným názvem *Spiritisté* s podtitulem *Povídka z doby světové války*. Byla vydána ve třetím svazku Sebraných spisů Josefa Šíra a opatřena poznámkou: *Povídka tato byla rakouskou censurou r. 1918 celá zabavena*¹³⁴. Najdeme v ní jak skálopevné vyznavače, tak i nedůvěřivé odpůrce, jakým byl například truhlář a chalupník Koubek. Nelíbilo se mu, že lidé více důvěřují duším ze záhrobí, ale mezi sebou si navzájem nevěří. [...] *Oni projevy lidí živých nepotřebují, těch si neváží, oni jen důvěřují duším za hrobem.*¹³⁵ Dále nesouhlasil s přesvědčením spiritistů, že se nemáme utrpení vzpírat, ale snášet jej, neboť tím dosáhne naše duše spásy. Spiritisté vnímali nepochopení a odpor ostatních ke spiritismu jako trest za jejich dřívější život. *Protivenství a úsměšky, jichž museli spiritisté nemálo snášet, přijímali povznešeně a pohrdavě jako mučedníci, trpící pro dobrou, davem nepochopenou věc.*¹³⁶ V povídce je nastíněno, že se lidé dokázali kvůli odlišnému pohledu na spiritismus mezi sebou rozkmotřit, což ale obvykle netrvalo dlouho, a většinou se zase usmířili. Špatný konec ale najdeme v povídce *V souboji světla*, kdy příbuzní brání mladým milencům v lásce jen proto, že rodiny mají odlišný pohled

¹³² ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 146.

¹³³ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 203–204.

¹³⁴ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 195.

¹³⁵ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 213–214.

¹³⁶ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 216.

na víru. Otec mladíka nechce za nevěstu duchařku a obráceně. Povídka končí pohřbem mladé spiritistky a autor vylíčil, jak lidé bránili pohřbům spiritistů na hřbitově. [...] *Lidé se bouřili, že nedovolí, aby duchařka byla na jejich hřbitově pochována. Zaházeli hrob, a vyhrožovali, že pohřeb zmaří. Starosta vzkázal, aby přišli s mrtvolou až k večeru, zatím, že se hrob znovu vykope. Také požádal politický úřad za četnickou asistenci.* „Což bude ležet v řadě?“ „I toto, bude u obruby, za smrčky, kde je místo pro sebevrahy. Křesťanský pohřeb je vůbec odepřen.“¹³⁷

Mnoho lidí navštívilo zasedání jen ze zvědavosti. Někteří se potom stali skalními příznivci, jiným se projevy zdály divadelní, příliš strojené a neupřímné. Věřili, že medium dobře ví, co povídá, neboť v projevech zaznamenaly doslovné věty z časopisů. Spiritisté měli své knihy, časopisy i duchověrecký zpěvník. Dokonce sami prostředníci se netajili tím, že čtou ve spiritistických knihách. [...] *Kdo by se chtěl ve spiritismu lépe obeznámit, musil by číst knihy „Hvězda záhrobní“, „Kniha duchů“, „Kniha médií“. Pak tu máme „Jatrochemii a Elektrohomeopatii“ čili „Tajnou vědu lékařskou doby nové“.*“¹³⁸

3.1.15. Drahota, chudoba, dluhy

Většinu lidí v horách provázela celý život bída. Těžká práce nebyla dobře placena a jiné nebylo nazbyt. Výstižně je chudoba popsána v povídce **Anna**: „*Chudoba!*“ *Při tom slově cítila vždy ránu do žeber. Věděla z domu, co to slovo znamená, a poznala to znovu a ještě lépe zde. Viděla v krámě děti vyzáblé, hltající zrakem uzenky, rohlíky a co vůbec bylo k snědku. Přicházely i matky usuzované, životem zakřiknuté, čekající trpělivě, až nebude v krámě svědků, aby nikdo nezvěděl jak mnoho jsou dlužny, šeptající mroucím hlasem za další úvěr, prosící za půjčku dvacetihaléře nebo koruny.*¹³⁹

Šír se v povídkách zmiňuje o drahotě, kdy si horalé mohli dopřávat jen stravu chudých, což byly brambory a kyselo. Autor nejspíše míní drahotu za války a těsně po ní, jak píše v povídce **Sen**: [...] *není možno pro drahotu nic na děti koupit, maso že taky nebudou mít, když je kilo vepřového za 40 korun, a jiné a jiné.*¹⁴⁰ *Bývaly střevíce za 7K a teď jsou za 50, bývalo kůže za desítku na trakař, teď jí za stovku uneseš pod paží.*¹⁴¹

¹³⁷ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 256.

¹³⁸ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 178.

¹³⁹ ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 97.

¹⁴⁰ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 86.

¹⁴¹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 251.

Z povídky **Boty** se dovíme, že denní mzda otce rodiny, který pracoval jako dělník na pile, byla 1 koruna 20 haléřů.

V povídce **Kuráž** se tkadlec trápí počty, jak by co nejlépe poplatil dluhy, které ho tíží. Za dva kusy šátků dostal devět zlatek. Ševcovi za boty pro chlapce bude muset dát nejméně čtyři zlatky. Už při cestě od faktora domů si je vědom, že s penězi nevyjde a bude muset brát u pekaře a kupce zase na dluh. Charakteristika dluhu je výstižně uvedena v povídce **Na Hrádku**: *Dluh je nekalý podnájemník, rozvádí manžely, popichuje děti proti rodičům, ráno sedí první u mísy, večer lehá první do postele, [...]*.¹⁴²

Lidé se často zadlužovali u záložen, které pak na lidech požadovaly vysoké úroky. Přestože lidé tvrdě pracovali, aby dluhy splatili, většinou jim ještě více narůstaly. Když už do nich lidé jednou zabředli, těžko se z nich dokázali vymanit, jak dosvědčuje povídka **Dřevařka**: *Otec ujal barák od rodičů za 1200 zlatých dluhů. Dřeli všichni a šetřili do úmoru, ale všechno pohltila vrchlabská spořitelna. [...] Výdělky byly malé, živobytí se zdražovalo a rok po roce dluhů přibývalo.*¹⁴³ Do nesnází se dostávali i ti, kteří se nechali oklamat sousedy a podepsali jim podstrčené směnky. Záložna pak uplatňovala své nároky a rozprodávala majetek dlužníků. Celé rodiny díky dluhům přicházely o chalupy a ocitaly se na podruží¹⁴⁴. Jak vypadalo bydlení v podruží je popsáno v povídce **Chud'asem i pánem**: *Zůstáváme na podruží: malá dírka, jenom co by vlez a vylez – tuhle stav, tuhle stav, tuhle kamna, tady dveře! [...] Když večír lehnem, aby se už nikdo nehýbal, sic na někoho šloupne!*¹⁴⁵

Rodinu finančně zatěžovala i návštěva doktora. „Ó, pane, zastonání přijde draho!“ dotvrzoval Antoš. „To radš může jít člověk k muzice, ani by tolik neutratil. Jak se jen o apatyku votře, už zlatky lítal. Já to znám, já jsem se něco nedoktoroval!“¹⁴⁶

3.1.16. Alkohol, loterie, kouření

Josef Šír ve svých povídkách věnuje dostatek prostoru nešvarům, které ničily životy lidí v horách. V povídce s příznačným názvem **Trojí zlo** rozebírá tři hlavní neřesti horských lidí: alkohol, loterii a kouření.

¹⁴² ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 25.

¹⁴³ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 86.

¹⁴⁴ Bytový poměr, nájem nebo podnájem ve venkovském hospodářství, které vyplývá z pracovního poměru bydlícího k majiteli.

¹⁴⁵ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarňé obrázky*, s. 208–209.

¹⁴⁶ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 157.

Závislost na kořalce byla vysoká. Zničila nejedno manželství, z lidí snadno udělala trosky a hrubiány, kteří ubližovali nejvíce svým blízkým. Alkoholici zadlužovali celé rodiny, dětem šli špatným příkladem a byli ostudou celé obce. „*Hele, hele, už se vyhrabal! No, ty vypadáš!*“ řekla Matoušková a s chutí si odplivla. „*No, teď se tam natáh na mez. Bude tam beztoho ležet do večera! Zač ta jeho práce stojí? Nacákne se kořaliny a pak dělá jen ostudu.*“ [...] „*A viděj to, jak to na konec dopadne, každou chvíli někdo z nich skapne, žádnéj se nedočká dlouhýho věku, ale to to! Kdyby měl za chvíli pojít, musí chlastat a musí!*“¹⁴⁷ Autor v povídkách viní z rozmáhání alkoholismu také úřední instituce, které jsou v jeho zamezování nečinné. [...] „*To se už sejdou a mají řeči – nic po ničem – a pořád jen mysl na kořalku. Práce se neudělá žádná!*“ „*Je to tak, je! A k tomu jaký maj právo! Kdyby člověku nadal, nic za to, byl opilej! Kdyby vytáh na někoho nůž, nic za to, byl opilej. Máte pravdu, že to chtěj, aby se lid upil. Kdyby to nechtěli, však by radu našli. Proč pak je na všechno jináč tak přísně ale na tohle ne.* [...] *Tuhle kdyby někdo zvíře zbytečně týral, bude mít oplétání, ale taková žena, jako mučennice – to není nic. Na tohle neuměj nic vymyslet, protože nechtějí, to jen aby lid zhovadil! Vždyť to volá do nebes!*“¹⁴⁸

Některé ženy dokonce volily raději sebevraždu, než život s opilcem a hrubiánem. *Proč si Mařena Smrčková podřezala žíly? Proč za Vrchláběj lehla onen tejden jedna paní pod vlak? Jak povídám: Pámbu chraň kruťáka – nebo opilce, nebo někýho kocoura obejdu, kterej kouká po jinejch.*¹⁴⁹

Lidé se snadno nechali zlákat kouzlem loterie. Věřili, že se jim prostřednictvím výhry v ní splní sny o štěstí. Ovládnout loterii se nechaly i ženy – manželky a matky dětí – které si už neuvědomovaly, že díky jejich závislosti na hře celá rodina živoří, i když by si mohla jinak žít spokojeným životem. Před propadnutím hře v loterii varoval děti také pan učitel, například v hodině matematiky při slovní úloze: „*Když by někdo vsadil týdně 30 kr., prosází za rok 15 zl.; kolik je to za 20 let?*“ Učitel žákům několika slovy vysvětluje, jak pošetilým jest, kdo se oddá vášnivé hře v loterii.¹⁵⁰

Kouření se stalo módní záležitostí. Zarážející však bylo, že s tím začínaly i malé děti. Autor zde opět nepřímě obviňuje úřady, že proti rozmáhajícímu se zlovyku nezasáhnou. *Však by to neměli ani klukům prodávat. Tyhle retka, to je zabiják. Kluk splaší krejcar a už si*

¹⁴⁷ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 193.

¹⁴⁸ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 193–194.

¹⁴⁹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 61.

¹⁵⁰ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 185.

*koupí retka. Knot, na loket od země, ale bafčí jako starej dědek a myslí si, kdo ví co má! Kdepak se člověk dětí uhlídá, když to je narařičeno, a dostane se to za pakatel!*¹⁵¹

3.1.17. Strava

V povídkách je zachycena typická strava horalů z konce 19. století. *Žito se spotřebovalo na chléb a na kyselo, oves se semlel na domácím mlýnku na krupky. Chléb, kyselo a ovesná kaše, to bylo jídlo po celý rok všedního dne i v neděli; mléko, podmásli bylo již pochoutkou.*¹⁵²

Spisovatel upozorňuje také na změnu stravy v moderní době, kdy se velmi oblíbenou součástí pokrmů stávala káva. *Bývala taky jiná strava: chléb, kyselo, hrách, kdežto teď panuje kafe, a v něm žádná síla není.*¹⁵³ Ke snídani se jedla káva s chlebem. K obědu například knedlíky se slivami nebo „rejžovník“. K večeři v povídce **Bouře**: *Jedli všichni z jedné mísy mléko s nadrobeným chlebem.*¹⁵⁴ V povídce **Chud'asem i pánem** je popsána strava chudých lidí takto: *U nás panuje kyselo, bandory a kafe; z bandor se dělá kucmoch, dolky a tak to všecko. Taky vodovku máti vařívá. S chlebem se musí pomaličku; jak by krájel podle chuti, to by bochník na den prask. Děti, ty by zchrumstaly starý šindeláky, merci-li kus chleba, ale máma, ona to už umí pěkně krájet: malej, menší, nejmenší.*¹⁵⁵ Velmi chutným jídlem byla i *kopreková omáčka s bandorama*¹⁵⁶.

Za války se válečný chléb zapíjel čajem z lipového květu. Strádaly hlavně malé děti, kterým chyběla výživná strava. *„Kde je rodina odkázaná jen na ty lístky, a děti od jídla do jídla nedostanou nic na zub, tam je zle. Ty děti jsou ubožátka. Dobrý mlíko se koupit nemůže, máslo taky ne, mastnota žádná, na maso se nesmí ani zdaleka pomyslit, [...]“*¹⁵⁷

3.1.18. Léčitelství

V Šírových povídkách se dočteme o lidovém léčitelství. Například v povídce **Střep** se dovíme, jak si lidé léčili řeznou ránu od střepu. *Dali jsme mu na to tvarohu, vytáhne mu to*

¹⁵¹ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 201.

¹⁵² ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 22.

¹⁵³ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 108.

¹⁵⁴ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 205.

¹⁵⁵ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 208.

¹⁵⁶ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 155.

¹⁵⁷ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 190.

*horkost a bude to mít zahojený.*¹⁵⁸ Medicínu na pobodání od včel nalezneme v povídce **Stanné právo**: *Musila jsem shánět jíl, ocet a cibuli a zatáčet ho do studených obkladů!*¹⁵⁹ V povídce **O žních** vyčteme radu na kašel – čaj z usušených lipových květů. Na nateklé nohy horalé doporučovali: *Vykuřujte! Vosí báb, síra, koudel, trochu jalovce a dubový kůry.*¹⁶⁰ Osvědčeným lékem na chřipku byl čaj s rumem. Na vypocení si sousedé radili: *[...] Zima s ní lomcuje, klepe se, chudinka jako osyka. Udělejte ji krapet černýho kafe s rumem, aby se vypotila!*¹⁶¹ V povídce **Nezlomné okovy** popisuje Vyšanský zajímavý lék na namožením rozlámané tělo: *„Zmoženina, zmoženina! To máš nejlepší na hladovej žaludek kousek škvářenýho másla a krapet šiškovky. Já to mám zkušený, to je kapitální věc.*“¹⁶²

Našli se však lidé, a nebylo jich málo, kteří dali při léčení na pověry. Věřili, že zázračné lektvary dovezené z ciziny jim vyženou všechny neduhy z těla. *Pak se chytil jakýchsi pochybných léků z Pruska pašovaných a bylo zle. Zhubněl jako kostlivec a nohy mu otekly jako konve. Kůže pukala, voda vytékala, nemohl ležet, nemohl sedět, byl jako mučeník.*¹⁶³ Spiritisté věřili duchům doktorů, kteří skrze prostředníky dávali rady nemocným. *[...] Skrze tu medii, co nám tohle poradila, mluví jeden duch doktora!*“ „Živým doktorům nevěříte, ale duchům doktorským věříte!“¹⁶⁴

3.1.19. Láska

V autorových povídkách se objevuje několik podob lásky. Zcela zvláštním a ojedinělým jevem je vztah v povídce **Láska**. *Starý Pochop* miluje svého vnoučka, který však mluví a rozumí pouze německy. Tato, nazvěme ji, nemá láska starce trápí, protože nemůže vyjádřit, co k hochovi cítí.

Rodičovská láska má mnoho podob, někdy dokonce úplně chybí, jako v povídce **V zakletém baráku**, kdy otec syna nejspíše i zmrzačil. *Nebyla jsem u toho, člověk nemůže nic říct, ale když jsem šla tenkrát z domu, – byla jsem v Raketnici – hoch byl zdravej a běhal jako čamrda – a když jsem se vrátila, už byl mrzáčkem. Buďto ho nechal spadnout se stolu, jak říkal, nebo s ním nák šmejkl. On, jak měl dítě pochovat, to byl vždycky jako d'ábel*

¹⁵⁸ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 231.

¹⁵⁹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 208.

¹⁶⁰ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozsmárné obrázky*, s. 244–245.

¹⁶¹ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 248.

¹⁶² ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 96.

¹⁶³ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 190.

¹⁶⁴ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 227.

*rozčertěnej a když dítě plakalo, to by ho byl nejradš roztrhal na deset kusů. Jednou ho popad za ručičku a hodil ho přes celou sednici do kouta.*¹⁶⁵ Ve stejné povídce čtenář zjistí, že někdy je dítě ošizen o lásku už jen kvůli pohlaví. *Byla jsem tam, když byla po malým, a ten švagr roztomilej se na dítě celej ten čas ani nepodíval a na ženu nemluvil. Měl vzteky že přišla holčička a ne hoch! Jakoby sestra za to mohla!*¹⁶⁶

Mezi druh lásky řadíme také obětování se. Například v již zmiňované povídce **Láska** vypravuje paní Máňková o starém Pochopovi: *Dnes je z něho věchýtek. Tuhle asi dva roky, co tak schází. A není ještě tak starej. Kolik mu může bejt? „Počítám 57 nebo 58, 60 mu ještě není.“ Rukavice nemá, a mě zebe v rukavicích. Je nák celej zchátralej. Všecko na děti obětoval, svý zdraví, svýj vejdělek, ale děti na něj sotva taky pamatujou.*¹⁶⁷ V povídce **Mazáč pohádkář** se objevuje i oběť sourozenecká. Mazáč Tryzna se nikdy neoženil a hospodařil se sestrou, která měla za svobodna dvě děti. Tryzna svého rozhodnutí nikdy nelitoval.

3.1.20. Svatba

Svatba byla na vesnici významnou společenskou událostí. Velkou roli hrál majetek, láska byla považována za druhotnou. Našly se však i sňatky z lásky, které byly zárukou spokojeného manželství. Před samotnou svatbou probíhaly dlouhé přípravy, při nichž významnou roli sehráli dohazovači. *Zdalo se, že se ani neožení, bylo mu již šestatřicet let – a najednou zčistajasna svatba. Dohazovač mu našel nevěstu až kdesi z Rovenska. Byla už starší, asi třicetiletá, ale měla osm stovek. O lásce se nemluvílo, ta věc se prý sama sebou poddá.*¹⁶⁸ Podobně jsou vylíčeny svatební přípravy v povídce **Zločinná ruka**, kde si nevěsta připadá jako přítěž, jež její muž k věnu dostane. *Marii připadalo, že celé to vychvalované věno je vlastně ono zboží, o něž se trh vede, ona sama že je věcí vedlejší, jako nutný přídavek. [...] Jón provedl svou, sjednal svatbu, aniž se byl se ženou a dcerou upřímně poradil. Byly to divné námluvy. Přišel družba s Gustýnem – muži seděli sami u stolu – začaly řemeslné řeči o věnu, kdy svatba a kdy stěhování. O lásce se vůbec nemluvílo a ani jedno slovo nebylo od srdce.*¹⁶⁹

¹⁶⁵ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 60.

¹⁶⁶ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 59.

¹⁶⁷ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 15.

¹⁶⁸ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 26.

¹⁶⁹ ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 50.

3.1.21. Nemanželské děti

Dalším tématem je těhotenství dívek ještě před svatbou. Pokud otec očekávaného dítěte pocházel z bohaté rodiny a dívka byla chudá, rodina se většinou snažila ze synových povinností vyváznout a co nejrychleji syna výhodně oženit. Sliby budoucích otců se braly na lehkou váhu a muži často svým povinnostem nedostáli. Některé dívky se i s nemanželskými dětmi šťastně provdaly, jako hlavní hrdinky povídek **Blud** a **Anna**. Těhotná dívka, se kterou se muž odmítl oženit, byla mnoha lidmi považována za hanbu celé obce. Některé dívky nastalou situaci neunesly a spáchaly sebevraždu jako *Andulka* v povídce **Půlnoční zjevení**, která nedokázala dále snášet výčitky a urážky pobožného otce a raději v den svatby svého milého skočila pod projíždějící vlak. Dobrovolnou smrt před hanbou volila dívka v povídce **Na Hrádku**: *Jedna holka tam skočila s druhého patra na dlažbu. Byla v jiném stavu, její milej musel pryč, a tak z toho byla celá zoufalá. Taková je teď láska. Žánná láska není, teď jsou jen peníze.*¹⁷⁰ V povídce **Tma** se matka stydí za hanbu dcery. Svůj postoj však změní po rozhovoru s bratrem, který zdůrazňuje projevy lásky před množstvím zla, kterého je všude kolem více, než je třeba. Matka si uvědomí, že musí být dceři oporou a nesmí se starat o to, co si myslí ostatní.

V povídce **Tři tóniny** byli rodiče za nemanželského vnoučka vděční. Byl jejich potěšením. Když se pak konečně otec malého chlapečka rozhoupal ke sňatku, byli radostí bez sebe.

Nezákonné manželství je hlavním námětem povídky **Žena dvou mužů**, kdy si žena po útrapách s prvním mužem, který byl hrubián, pijan a za vraždu si odpýkával trest ve vězení, našla štěstí po boku druhého muže. Dlouho se bála učinit toto rozhodnutí. Hlavní překážkou byly řeči lidí. Nakonec ale udělala, co považovala za správné, a svého rozhodnutí nikdy nelitovala.

3.1.22. Lakota

Častým námětem Šírových povídek bývá „lakomá nemoc“. Projevuje se zejména u lidí, jež bez většího přičinění zbohatli. Zapomněli na sourozence žijící v chudobě, kteří jim někdy obětovali i svůj život. Příkladem může být povídka **Credo**. Svědčí o tom, že každý rád

¹⁷⁰ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 44.

přijímá, ale když má dát, tak nedá nic. Stařec se v mládí obětoval pro rodinu. Bohatí sourozenci to však neoceníli a starci v bídě nepomohli. Lidé se v povídkách většinou netrápí nezájmem bohatých příbuzných. Snaží se vypomoci si z nouze sami.

Vyskytuje se i jiný druh lakoty, spojený až s chorobnou šetřivostí, jako v povídce *V Zakletém baráku*. *Vykrmili každým rokem asi 10 párů hus, je pravda, ale z těch neoblízli ani sousto, všechno se prodalo. A jak husy kupoval! Než by popřál překupníkovi vejďelek, radš si pro ně jel až do Hořic sám s trakařem. Udělal si takovou posadu, dal na trakař a pěšky bos klapal k Hořicům – tam a zpátky 16 hodin cesty.*¹⁷¹

Chamtivost v církevním prostředí nalezneme v humoresce *Komedie osudu*. Lakomý starý děkan si stěžoval na nehoráznou drahotu, ačkoliv ji na vlastní kůži nikdy nepocítil. Celý život si stírádal tisíce, ale do hrobu si je tak jako tak nevzal a pohřben byl stejně jako ti, kteří žili celý život v bídě.

O tom, že bohatství nemusí znamenat spokojenější život, svědčí několik povídek. Boháči si často stěžují na vysoké vydání a žijí v přetvářce. Děti boháčů pak mají raději peníze než rodiče.

3.1.23. Pašeráctví

V několika povídkách se autor zmiňuje o pašování cukerinu přes hory do Čech. V povídce *Bouře* nalezneme zmínku o sousedovi: – *on někdy v zimě pašuje cukerín* –¹⁷². Nejvíce se spisovatel otázky pašeráctví věnoval v povídce s příznačným názvem *Pašerák*. Za pašeráctví byly přísné tresty. Pašeráci přesto riskovali dopadení finančními strážníky, neboť cukerín byl lidmi žádaný a dalo se na jeho prodeji lehce vydělat: *třicet krejcarů na skleničce*¹⁷³. Vysoké pokuty za pašeráctví jsou zmíněny v povídce *Při louči*. *Před časem pašoval cukerin, ale naposled ho finančníci stihli a zaplatil větší pokutu, nežli celým pašováním získal, a nechal toho. Sám by byl ještě rád sáhoval přes hranice – pašeráctví, čím nebezpečnější, tím lákavější – ale žena ho nenechala.*¹⁷⁴

Povídka *Kuráž* dosvědčuje, že si i děti hrály na pašeráky.

¹⁷¹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 51.

¹⁷² ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 191.

¹⁷³ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 42.

¹⁷⁴ ŠÍR, J., *Na pobytí*, s. 42.

3.1.24. Trestanci a vězení

O práci vězňů nalezneme zmínky v povídce **Bouře**: *V Labském korytě pracovalo pod dozorem strážníků asi třicet trestanců v režných halenách: regulovali Labe.*¹⁷⁵ V povídce **Pašerák** se objevuje dokonce vězeňský slang. [...] *Poslouchej, nemáš bačko?*“ *Dupák mu neporozuměl, podíval se na něj tázavě. „No doutník nebo tabák.“*¹⁷⁶

3.1.25. Turismus

V Krkonoších se hojně rozvíjel turismus, což dosvědčuje například povídka **Bouře**. Většinu turistů tvořili Němci. *Kolem něho kráčely po vypískované, čisté cestě tlupy turistů, páni i dámy s dlouhými, bambusovými holemi a s „ruksaky“ na zádech. [...] I toho si chlapec povšiml, že všichni turisté byli Němci. Jen z jedné tlupy zaslechl také český hovor.*¹⁷⁷

Chalupám na horách se říkalo boudy. Výletníci se při svých cestách setkávali jak s českými, tak i s německými názvy: *Špindlerova bouda a Špindlerbaude je přec jedno.*¹⁷⁸ Boudy v minulosti sloužily jako hospodářská stavení. Nyní se měnily v krásné hotely, které svým majitelům zajišťovaly pěkný zdroj příjmů. Nájemné z některých bud převyšovalo 20 tisíc korun ročně. Největší návštěvnost zaznamenávaly v létě. Od té doby, kdy se začaly používat lyže, přijížděli turisté do hor i v zimních měsících. Od některých bud dokonce vedly cesty pro rohačky a sáně, určené k snadné přepravě hostů. Lidé z města občas podnikali výlet do hor. *Společnost dam a pánů, kteří odpoledne z města učinili si sem výlet na saních, byla ve veselém rozmaru.*¹⁷⁹ Mnoho návštěvníků uskutečnilo cestu do hor na radu lékaře. Měli si zde vyléčit nervosu, jež byla častým onemocněním lidí, žijících ve městě. Mladý *malíř* z povídky **V mlhách** se pokoušel vyléčit prostřednictvím bezmyšlenkovité, mechanické práce s dřevorubci v lese.

Hajní dbali na ochranu krkonošské přírody a za její ničení udělovali vysoké pokuty. *Byl bych dopadl jako onen pán, turista u Dívčí lávky, když ho hajný pěkně zastavil, a musel dát dvě koruny pokuty. Ten se škmouřil a durdil: „Zač pak prodáváte metr dříví, když za dvě malé větvičky musím dát 2 K?“ Hajný mu dal potvrzenku a pokrčil rameny. „Předpis je*

¹⁷⁵ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 220–221.

¹⁷⁶ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 34.

¹⁷⁷ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 215.

¹⁷⁸ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 190.

¹⁷⁹ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 131.

*předpis. Vyhlášky o tom jsou všude vedle cesty. Můžete mi věřit, milý pane, že nebyt pokut, byly by hory brzo holé.*¹⁸⁰ Jak autor zmiňuje v úvodu povídky *Zežloutlé listí*, návštěvy turistů do hor slábly s příchodem zimy.

3.1.26. Horské chalupy

Stavení v horách byla od sebe vzdálená mnohdy i hodinu cesty. Lidé se proto museli v mnoha věcech spoléhat sami na sebe, zejména v zimě, kdy zůstali celé týdny odříznuti od okolního světa. Většina staveb v horách byla dřevěná a občas se musela opravit. Pokud to okolnosti dovozovaly, opravovali si lidé chalupy sami nebo požádali o pomoc sousedy. Na větší práce si pozvali řemeslníky. Vymazávání skulin při výměně trámů stěn byla práce pro mazáče.

Podvahování¹⁸¹ dřevěných baráků je popsáno v povídce *Mazáč pohádkář*: *Byla dost utahaná po celodenní robotě – podvahovali barák, bylo práce nad hlavu: žejbrování rumce, rovnání tesařských štepin, vožení hlíny a škváry.*¹⁸²

3.1.27. Maloměsto

Zejména mladí hrdinové povídek, kteří poznali při studiích život ve větším městě, obvykle v Praze, váhají, kde se mají do budoucna usadit. Uvědomují si klady i zápory jak života ve městě, tak na vesnici. Existuje však i zlatá střední cesta, ale i ta má své úskalí. V povídce *Jinovatka* pan úředník nastiňuje život v maloměstě takto: *Znáte maloměstský život: hospoda, karty, klepy, vzájemné hrýzání, předbírání, podceňování, ohledy, ohledy a ohledy. Ženit, oženit, založit domácí krb.*¹⁸³

¹⁸⁰ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 220.

¹⁸¹ Vyměňování některých shnilých trámů nebo celých stěn za nové, aniž došlo k vybourání chalupy.

¹⁸² ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 67.

¹⁸³ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 91.

3.1.28. Móda

Spisovatel zaznamenal pronikání městské módy do hor, jež se uchytila zejména mezi mládeží. V povídce **Peníze** si starší generace stěžuje na rozmařilé mládí: *Já jsem zdělila šaty po mámě a chodila jsem v nich do kostela: kdepak by to teď bylo možná! Za půl roku desaterá móda!*¹⁸⁴ Podobně je tomu v povídce **V zakletém baráku**. Rodiče nemají příliš pochopení pro současnou módu svých dětí: *Ono se na parádu u nás tuze nedbá – teď spíš, každá tkalčinka chce mít na sobě všechno jako slečinka: klobouk jako nůši trávy pro kozu, sukne stáhnutý, že v tom musí chodit jako slepice, parazonek nad hlavou. – Co jen na to praskne peněz! Povídal mně tuhle soused Javůrek: „Těšil jsem se, že mně bude lepší, jen co děti poodrostou a budou samy vydělávat, a ono je zatím čím dál hůř. Vydělávaj, je pravda, ale všechno se dá na sebe a já abych je živil.“*¹⁸⁵

3.1.29. Lyže

V povídkách je několikrát naznačeno rozmáhání lyžařské zábavy. Zakázky na výrobu lyží u truhlářů, ale i popis samotné jízdy na lyžích. Například v povídce **Jinovatka**: *Řídil jsem sněžnice šikmo po svahu, aby ujížděly prostřední rychlostí. Na celé stráni nebylo ani jedinké stopy, ani jediné poskvrniny. Nesmekalo se to, hrubozrnný sníh rozhrnoval se všude stejně, lyže se lehce ovládaly, nebylo potřebí žádné opatrnosti, žádného napětí, ani hole [...] Neznám čistšího prožitku nad jízdu na lyžích. Bez prachu, bez kolejí, bez cesty letí člověk jako pták.*¹⁸⁶

Z povídky **Strnadčina pomsta** vyplývá, že zimní zábava byla módní záležitostí tehdejší mládeže. *Tenkrát nebylo o sánkách ani slechu, nerci-li o takovejch lajsnách! Ale teďka? Cesta se netrhne: sánky, rohačky, želízka, všechny čerty vymyslejí, a jen se to vzteká! [...] Všecka mládež se vozila, kde jaké sánky, rohačky, lyže nebo želízka, všechno bylo v pohybu.*¹⁸⁷ Dokonce se začaly pravidelně pořádat lyžařské závody.

¹⁸⁴ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 170.

¹⁸⁵ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 50–51.

¹⁸⁶ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 107–108.

¹⁸⁷ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 50 a 69.

3.1.30. Včelaření

Josef Šír byl mino jiné včelař. Včelaření nebylo sice výnosné, ale v horách poměrně rozšířené. Pro mnoho lidí bylo velkou zálibou. Proto najdeme tuto tematiku hned v několika povídkách. Například v povídce *Sousedé*: *Až přijdu domů, musím přistrčit letáky včelám. Od západu jim věje neškodí, a od východu jsou chráněny stodolou, ale jak přijde vítr od jihozápadu, fouká jim zrovna do oulu, nastydnou: ouplavice jistá.*¹⁸⁸ Milovníci včel dokonce odebírali včelařský časopis. „*Med snad také omlazuje,*“ vzpomínal Honců. „*Římské krásy se prý natíraly medovou mastí, aby si udržely svěží pleť. Četl jsem to ve včelařském časopise.*“¹⁸⁹

Příhody se včelami se rozebírají například v hostinci v povídce *Stanné právo*. Včelaři se shodnou, že i když včely mohou znát sebelépe, vždy jsou schopné je něčím překvapit. Péče o včely v zimě je nastíněna v povídce *Ledovatka*, kdy chalupník přidával včelám do úlu rozředěný cukr.

3.1.31. Počasí

Lidé v horách byli často před nepřízní počasí zcela bezmocní. Proti silným deštům neměli obranu. Před bouřkou sice prohrabávali strže, aby voda lépe odtékala, ale proti lijákům nezmohli nic. Často jim voda vzala z polí vše, co právě zaseli, nebo zničila veškerou pracně vypěstovanou úrodu. *Bouře se rozzuřila. Chatrnou střechou vedral se déšť na strop a voda kapala v koutě do světnice, cupajíc a klepajíc jako neodbytný, nevitáný host. Po půlhodině hřmění sláblo, deště ubývalo. Země oddychovala jako po boji, hájem táhly mlhy. Otec vyšel na pole a zůstal přimrazen. Nespočetné strouhy brázdily oseté políčko, zely až do dna jako hluboké rány. Ornice s drobným kamením byla naplavena na louku, a pokryla skrovnou druhou otavu. Na poli zůstalo jen kamení. Červenozelelé výhonky žita ležely navrchu, zrníčka jako uzlíčky krčila se k zemi, a bílé kořínky plazily se jako nitky mezi ledovými kroupami. Slabounké rostlinky splaveny byly na hromady, kupily se, jako by hledaly ochrany proti nepříteli. Hospodář stál tu mlčky a vzdychal.*¹⁹⁰

Krutá zima si v horách vyžádala každoročně několik lidských životů. Chaty byly množstvím sněhu odříznuty někdy i týdny od okolního světa a nikdo se nedostal dovnitř ani

¹⁸⁸ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 178.

¹⁸⁹ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 84.

¹⁹⁰ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 57.

ven. „V K. došel chléb, pekaři nemají mouky a přivést není možno – máslařka se pohřešuje, nepřišla už kolik dní domů – koně zapadli až po uši do návěje – dělníci z továrny zahynuli pár kroků od stavení. – Antoš, silák jako hora, nemohl dorazit k sousedovi pro cívky, musil se vrátit, ač to není děle třiceti kroků.“¹⁹¹ V povídkách je často popsána ukrutná zima, kdy lidé umrzli na cestě domů malý kousek od stavení. Pašeráci v zimě v horách riskovali mnohokrát i svůj život. Nelítostná zima je popsána také v povídce **Zapadlá svatba**. „Vítr, vítr přeukrutnej!“ vysvětloval muž, „není možná koukat, není možná dýchat, zahykuje člověka, cesta žádná, návěje na krk, na krok není vidět, jak sníh fofruje – udělá se krok a už není ani šláčky. [...] Ten den zmrzlo tady na vůkolí kolik lidí a tkalci, co šli z Vrchlábe, museli zůstat před Kněžicema celou noc v kapličce a omrzli na nohy.“¹⁹²

Děti chodily od jara do podzimu bosé. Když přišla nečekaně jarní chumelenice, pro děti z blízkého okolí si přišli do školy rodiče. Buďto jim donesli teplé oblečení a obuv, nebo je odnesli domů na zádech. Děti se pak vrátily do školy s šatstvem a obuví pro spolužáky, kteří bydleli od školy daleko.

V Šírově díle najdeme i povídky, kdy lidi sužovalo dlouho trvající horoucí léto. *Slunce mrská hory neviditelným bičem. Je hrozné vedro, kdo nemusí, nejde ven. Laskalo nás slunce, laskalo, ale ukázalo se v pravé podobě. To již není lásky dech, jenž od něho sálá, to je zuřivý hněv, neboť všecko hyne, všecko umdlévá a schne. Na mezích je tráva vypálena, žitko smutně sklání mladé klásky, a oves prosí o smilování. Půda je slita a tvrdá jako kámen, a kámen je horký jako z pece.*¹⁹³

3.1.32. Líčení krajiny

V povídkách nalezneme popis krajiny pod horou Žalý. *Chlapec vypožoroval mezi předhořím známý Žalý s rozhlednou. „Jaký se zdá odtud maličký,“ pomyslí si, „a u nás je pánem nade všecky jako by se zdvihl až do nebe. Rozhledna vypadá jako špička tužky a zatím ve skutečnosti je to taková veliká, široká věž.“*¹⁹⁴

Popis štěpanického kostela a hradu nalezneme v povídce **Tři tóniny**: *Kostelík tu stojí smutně, jako by všecko kolem sebe odprošoval. Jindy tak usměvavý pod splácnutou stříškou na kraji příkré stráně u samého lesa, stojící tu jako veselý nějaký dědeček právě proti starému*

¹⁹¹ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 128.

¹⁹² ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 79 a 83.

¹⁹³ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 291.

¹⁹⁴ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 212.

*kamarádu, rozvalenému hradu, jenž se víc a více již k zemi chýlí – dnes se hroutí sám do sebe, jako by se tu raději neviděl. –*¹⁹⁵ Pohled na Štěpanice líčí stejnojmenná povídka takto: *Zastavili se, a ohlédli ke Štěpanicům. Kolem kostela bělelo se množství plachet; dvě z nich se točily, a pod jednou pruhovanou blýskaly se na slunci vyleštěné dráty houpaček. V dáli rozkládala se Jilemnice, za ní se táhly modravé tóny lesů až ke Kumburku a Táboru. Nade vším krajem klenulo se jasné, usměvavé nebe.*¹⁹⁶

Do Štěpanic každoročně zavítala pouť. Pro místní obyvatele to byla velká událost, kterou si nenechali ujít. Zpestřila jim každodenní rutinní život. Cesta kolotočářů však nebyla jednoduchá. V povídce **Tři tóniny** je štěpanická pouť popsána takto: *Patnáct bud perníkářských, dva kolotoče, houpačka, sodovka, teplé uzenky – co chcete víc? Kde to kdy tady bývalo! Dokud nebývala silnice a jezdívalo se „hradem“, bývaly tu asi tři boudy, a někdy jako z milosti starý kolotoč. Ted' tu jsou dva, a ten druhý je s podlázkou, se slony a jeleny, celý koralemi obtočený! A střelnice tu je, a cirkus s opravdovým živým koněm!*¹⁹⁷

3.1.33. Pohádka

Josef Šír napsal taky několik povídek, které mají blíže k pohádkám. Sám autor je také jako pohádky označil. Například povídka **Řeč** s podtitulem *Pohádka* nebo *Novomódní pohádka*. Jeho pohádky však mají hlubší smysl. V **Řeči** nabádá k obraně našeho jazyka a v *Novomódní pohádce* vyzdvihuje skromnost a čisté svědomí před bohatstvím a pýchou.

3.1.34. Pomluvy

O tom, že klepy nadělají mezi lidmi hodně nepříjemností a zničí nejedno přátelství, se čtenář Šírových povídek může přesvědčit velice často. Šír varuje před zlobou některých lidí, kteří chtějí všemi možnými prostředky někomu ublížit a rozšiřují kolem sebe jenom zlo. Jak dokáží pomluvy ovlivnit společnost dokládá rčení: *Jedna štiplavá houba zkaží vám celou polívku.*¹⁹⁸ Úspěšné rozšiřování pomluv je znázorněno v povídce **Baráčnická válka**. Pomluvy a klepy zničily také lásku mezi *Marií* a *Josefem* v povídce **Na samotě**. Autor varuje před

¹⁹⁵ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 59–60.

¹⁹⁶ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 76.

¹⁹⁷ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 61.

¹⁹⁸ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 244.

lidmi, kteří si libují v pomluvách, jako *babka Smrčková* v povídce ***Pobytníci***, neboť ti váží svoji přízeň jen podle bohatství a odměny, která je čeká. Vždy se však v povídce najde někdo, kdo se nenechá řečmi lidí oklamat a jedná podle svého nejlepšího přesvědčení. Spisovatel se prostřednictvím některých povídkových postav snažil přesvědčit ostatní literární hrdiny a čtenáře, že v životě je důležité jednat podle sebe, mít čisté svědomí, dokázat odpouštět, neohlížet se na řeči lidí a rozšiřovat mezi sebou lásku a ne zlobu.

3.1.35. Vnitřní muka hlavních postav

Autor se v některých povídkách zaměřuje na popis psychického stavu postav, které se ve svém nitru trápí výčitkami. Příkladem je *Klimenta* přezdívaný *Dupák*, který se za pašování cukerínu ocitne ve vězení mezi alkoholiky a mravně pokleslými lidmi. V myšlenkách ho sužuje hlas mrtvého otce, jenž se o věznicích vyjadřoval: *zloději, trestanci – ďábloví bratranci*¹⁹⁹, dále se strachuje o svou druhou mladou ženu, zda mu ji neodloudí soused *Pařízek*, jako se to stalo s první ženou a zápasí s hanbou, které se mezi lidmi nikdy nezbaví. „*Tak jsem to dotáh až sem? Kdyby měl nebožtík otec vstát, ten by se podivil! On by hledal, kde je jaká hůl! A jak bych rád držel, kdyby mně chtěl někdo namlátit, a pak pustit domů! Ta hanba, ta hanba!*“ [...] *Tisícere myšlenky honily se mu hlavou v divé směsici, a každá vyčítala, každá bodala a pálila. Do očí se mu draly slzy a prsa nestačila vzdechům, bylo mu k zadušení.*²⁰⁰

Častým motivem hlavního hrdiny je vnitřní zápas mezi životem v Praze, nebo na venkově. V mysli neustále tyto dvě protichůdné variace života srovnává. Zejména mladí lidé, kteří zakusili studentský život ve velkém městě, zápasí někdy i celý život s myšlenkou, kde zakotvit. V Praze poznali život, ale i upjatost a přetvářky. Na venkově živoření. Přesto se raději rozhodnou pro život na venkově, kde se cítí více sami sebou, než v Praze, kde si připadají stále cizími.

Opakovaným námětem několika povídek je odhodlání klíčových postav uskutečnit to, co chtějí, a ne to, co se od nich očekává. Dlouho zápasí s myšlenkou, jak se rozhodnout. Většinou však zvolí podle svého přesvědčení, jako to udělal *Jan* v povídce ***Na rozcestí***. Nejprve plnil přání otce, ale když viděl, že by nebyl v životě spokojen, začal jednat podle

¹⁹⁹ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 17.

²⁰⁰ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 17–18.

svého mínění, protože si uvědomil, že: „Život máme jenom jeden, těžko dávat ho v sázku!“²⁰¹ Najdou se však postavy, které by rády jednaly jinak, než je okolnosti nutí, ale nenaleznou v sobě dostatek sil vzepřít se okolí.

3.2. Romány

Jak jsme již uvedli výše, Josef Šír se ve své literární tvorbě zaměřoval zejména na psaní povídek. Za svůj život napsal pouze dva romány. První román *Msta* vyšel ještě během autorova života. Druhý román *Tkalci* vyšel poprvé tiskem až roku 1933 v nakladatelství Josefa Krbala ve Vrchlabí.

3.2.1. Msta

Šírov román *Msta* vyšel poprvé v roce 1911. Samotného autora překvapilo, že o vydání knihy projevila zájem hned dvě nakladatelství. Dílo můžeme považovat za silně autobiografické. Příběh popisuje problémy vesnického učitele. Líčí například poměr učitelstva ke klerikalismu. V prozaickém díle jsou popsány problémy, nesnáze a osud učitele Říhy, jenž se do velké míry shoduje s životem samotného autora.

Jak sám Josef Šír roku 1912 napsal: „Po léta tísnily mne mnohé trpké upomínky na zažitá protivenství a překážky mi v literární práci. Abych se jich zhostil, sestavil jsem „obraz ze života učitelského“. Věděl jsem, že i jinde jsou kolegové v podobných skřipcích, chtěl jsem jim tedy svou práci říci, že nejsou sami. Pro lid „Msta“ nebyla psána, protože jsem volil hutnou formu, na pohled nesouvislou, napovědnou. Šetřil jsem čtenářova času. S posledním písmenem jejím uvolilo se mé mysli a paměti a další osud práce byl lhostejný. Ale dodávám: Spory o nichž se v knize jedná, jsou typické, ze života – ne vybásněné – jsou tak dalekosáhlé, zásadní a tak silné, aby život člověka otrávil, uštvaly a přivedly na kraj zoufalství. [...]“²⁰²

Václav Kasal v Úvodu románu *Msta* píše: *Msta není román vybájený, ale kus vlastní Šírovy autobiografie – život učitele v zapadlé horské obci Krkonošského podhůří, život pokrokového, uvědomělého učitele, idealisty – jak jej prožíval ještě před světovou válkou.*²⁰³

²⁰¹ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 216.

²⁰² ŠÍR, J., *Msta*, s. 5.

²⁰³ ŠÍR, J., *Msta*, s. 5.

Hlavním hrdinou románu je řídící učitel *Jeroným Říha*, za jehož předobraz můžeme považovat samotného spisovatele. Autor nás na pozadí života *Jeronýma Říhy* seznamuje s problémy pokrokového učitele, který musí neustále čelit útokům ze strany duchovní nebo politické. Učitel se přesto nevzdává a proti církevnímu zpátečnictví bojuje. Odvrací žaloby, účastní se soudních řízení a disciplinárek. Je odhodlán nevzdat se a bojovat. Hlavním nepřitelem svobodného ducha učitele je místní farář²⁰⁴, který manipuluje lidmi. *Nikdo by nevěřil, že je to možno, ale je tomu tak: Oni ještě vládnou lidem. Tady – jak on popotahuje za provázek, tak všichni tancují.*²⁰⁵ Jako všude, tak i v malé obci se najdou lidé, kteří se chtějí faráři zalíbit a na učitele, jehož má farář v nelibosti, donášejí. *Oni nás špehují, všecko tam donesou a desetkrát překroutí. Jednu tetku jsem už kolikrát přistihla na zvědách – i v noci poslouchá. A když se s ní člověk jinak sejde, tu je samá sladkost, samá lahoda, samý Pánbíček – [...].*²⁰⁶ Jak je pro faráře snadné sehnat podpisy pod žaloby směřující na učitele, dosvědčuje následující ukázka: *„On mě chce zničit, toť jisto!“ řekl přítel temně. „Svědků krivých najde dost, někteří lidé by za čtvrtník kořalky prodali Krista.“*²⁰⁷ Rozšiřovat pokrokové myšlenky na vesnici bylo velice obtížné. *[...] Mám za zlé kněží: oni by mohli potírat takové poblouznění, ale nečiní to. Proti vědám, proti pokroku bojují, vyhlašují je za urážku Boha, ale proti nízkým vášním v lidu nebojují.* *„A co – spolky, nic? Spolky a časopisy.“ „Národní jednota bojuje se smrtí, nikdo nic neče – jsou tu všeho asi čtyři čtenáři. Co já doporučím a podnikám, je všecko špatné. – Marno, marno! Chtěli jsme založit Sokola, hasičský spolek, ale zašermuje se potajmu nebo i veřejně s kazatelny, a nepřijde nám nikdo ani k ustavující schůzi. [...]*²⁰⁸ Farář po učiteli vyžadoval nábožensky mravní výchovu, a přitom se sám v hostinci oddával hazardním hrám. Z knihy vyplývá, že se dokonce snažil získat náklonnost učitelovy ženy. To se mu nepodařilo, a proto na učitele zanevřel.

Šír nás v díle seznamuje s možnostmi, jaké měl pokrokově smýšlející učitel na počátku 20. století v malé obci. Školními inspektory doporučená rada je poddat se vůli faráře, nebo zažádat o výměnu školy. Náš hrdina se výměně školy z počátku nebránil, postupně ale od této myšlenky upustil a začal toužit po mstě, což byla cesta do pekel. Na truc faráři a několika záškodníkům nechtěl z obce odejít. Učitel *Říha*, stejně jako Josef Šír, vypověděl kůr a vystoupil z církve. Časem se už nedokázal stupňujícímu se tlaku na svou osobu bránit a dostal se do ústavu pro choromyslné. Vyléčil se, ale přestal věřit ve spravedlnost. Dalo by se

²⁰⁴ Můžeme se domnívat, že předobrazem románové postavy faráře byl štěpanický farář.

²⁰⁵ ŠÍR, J., *Msta*, s. 40.

²⁰⁶ ŠÍR, J., *Msta*, s. 41.

²⁰⁷ ŠÍR, J., *Msta*, s. 60.

²⁰⁸ ŠÍR, J., *Msta*, s. 44.

řici, že v boji s farářem a jeho příznivci rezignoval a učitelské povolání opustil. Autor zanechal prostřednictvím Jeronýma Říhy lidem poslední odkaz, aby věřili v lásku k člověku, neboť ta jediná je správná: *Vězte, bratři, že přemnoží bloudíte ve tmách! Láska k bližnímu jest jediná správná cesta, z ní jen prýští radost a štěstí života. Krom té lásky žádné jiné cesty není.*²⁰⁹

3.2.2. Román Tkalci

Autor se zajímal o lidi kolem sebe. Dobře znal obtížný život domácích tkalců, kteří byli nemilosrdně okrádání bohatnoucími faktory. Rozhodl se proto napsat o jejich společenském postavení román.

Román *Tkalci* vyšel poprvé tiskem v nakladatelství Josefa Krbala v roce 1933. Vydavatel v předmluvě románu uvádí, že původní název práce zněl *Tkalcovská revoluce*.

Próza *Tkalci* s podtitulem *sociální román* zobrazuje otřesnou bídu domácích krkonošských tkalců, kteří mnohdy bojují o holé přežití. Hlavní myšlenkou románu je založení tkalcovského spolku, který by ukončil jejich okrádání na úkor stále více bohatnoucích kupců. Tkalcovský spolek by totiž zajistil tkalci podíl na zisku ze zboží.

Vykořisťování tkalců v díle znázorňuje postava necitlivého obchodníka Grose. Vykupuje od tkalců zboží, za které jim dává často až směšně nízkou mzdu. Neváhá dokonce tkalce ponížit a nechává je v drsném zimním počasí čekat před svým domem.

Myšlenka fungujícího tkalcovského spolku však ztroskotá, neboť tkalci nemají dost důvěry ve vlastní síly. *Polovina tkalců utekla od organisace a přestala platit příspěvky. Se strany tkalců padla slova o stávce, ale jeden druhému viděl na očích: „Ty si stávkuj, ale já nebudu!“*²¹⁰ Tkalci, kteří si stěžovali na podmínky, nedostali od kupce novou práci. Získat pak práci u jiného kupce bylo pro tkalce bez doporučení předešlého zaměstnavatele takřka nemožné. *Útok, jež tkalci podnikli ku zlepšení poměrů, změnil se po prudkém odrazu se strany zaměstnavatele v bezhlavý útěk. Jakmile se rozneslo, že Matouš a Vojtěch nedostali nikde práci, ač přechodili všechny okolní kupce, [...] Utíkali všichni od spolku jako splašení, nejen ti, kteří bývali vždy na vahách, ale i její zakladatelé a sloupové. Každý byl hotov odprísáhnout, že neví co je organisace a slovo „spolek“ bál se každý i jen vyslovit jako slovo*

²⁰⁹ ŠÍR, J., *Msta*, s. 219.

²¹⁰ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 39.

luciperovo. Při organisaci zůstalo jen několik přívrženců a to spíše ze studu nad fiaskem, nežli že by věřili v její účinnost.²¹¹

Z románu se také dozvíme, jak vypadalo koncem 19. století obydlí tkalců. *Polovinu světničky zaujaly dva tkalcovské stavy a čtvrtinu kamna, takže nezbylo místa pro postel, ba ani stůl. Místo postele snese se slamník, stolová deska se připevní na zeď a v čas potřeby se spouští.*²¹²

Dalším tématem, jež se hojně vyskytuje jak povídkách, tak i v tomto románu, je národnostní situace. Opět zde najdeme Němce utlačující Čechy. *Na Benecku pro 17 dětí může být německá škola, ale ve Vrchlabí pro 100 českých už škola být nesmí. U nás na hřbitově smí být německý nápis na pomníku, nikdo si toho ani nevšimne, po Němcích české nápisy poškrábou, zamažou, pomník překulej a zkazej a práva se nedovoláš.*²¹³ Autor dokonce vzpomíná na významné osobnosti českých dějin, jakými byl Hus a Havlíček. *„Kdyby nás Havlíček viděl, jak sloužíme Němcům, jak oni nás za to nenechají ani muknout po česku, jak za český Otčenáš při pohřbu Čecha chtějí účastníky povraždit, jak český nápis na pomníku vyškrabou a pomník povalí, jak jsou naplnění zuřivostí, zmíní-li se kdo o české škole – inu, inu – nevím, co by nám řek’!“*²¹⁴ Můžeme opět jen spekulovat, zda těmito slovy nechtěl autor naznačit Čechům, jak jsou nečinní ke své obraně, a třeba jim chtěl těmito slovy dodat odvahu bojovat proti rostoucímu útlaku. Autor nebyl smýšlení protiněmeckého. Stejně jako v povídkách, tak i zde dokázal vyobrazit Němce jako kladné hrdiny. Dokládá to příhoda, kdy tkalci museli přenocovat v zimní vichřici v kapliče a ráno jim přišli sousedé na pomoc. *[...] lidé sebrali lopaty, obuli ski a razili ke kapliče. Ať byl Čech nebo Němec, každý se činil, co moh’.*²¹⁵

Román začíná schůzí, na níž byli svoláni tkalci, aby se dohodli, jak budou proti faktorům postupovat. Román také schůzí končí. Od té předešlé už uplynuly dva roky. Nyní však jsou tkalci přesvědčeni o tom, že měl tenkrát tkadlec *Matouš* pravdu, když chtěl zřídit tkalcovský spolek, neboť bez něj se jejich postavení nezlepší. *Matouš* se již o slovo nehlásil, ale lidé chtěli jeho projev slyšet. *Dával rukou znamení, že mluvit nechce, ale když i cizí řečník ho za to prosil, pronesl za napjatého ticha klidně a tlumeně: „Já nejsem již bojovníkem, jen invalidou. Založte spolek, bojujte, snažte se! Chcete-li však slyšeti můj úsudek, musím vám říci: Příčinou našich dřívějších nezdarů nebyl nedostatek porozumění, toho u nás je až na*

²¹¹ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 114.

²¹² ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 16.

²¹³ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 9–10.

²¹⁴ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 69.

²¹⁵ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 118.

nepatrné výjimky dost a dost – nebyl ani nedostatek peněz, ty by se aspoň pro začátek sehnaly – ale pravou příčinou byl nedostatek charakterů. [...] My to nepředěláme, ale měli bychom aspoň dětem dát lepší příklad, aby z nich vyrostli lidé charakterní, a to ostatní se poddá samo sebou.“²¹⁶ Můžeme se domnívat, že autor chtěl čtenářům prostřednictvím *Matouškových* slov naznačit, že je důležité nejenom o věcech mluvit, ale nebát se je i uskutečňovat.

3.3. Humoresky

Mezi povídkami Josefa Šíra najdeme několik humorně vylíčených příběhů, které byly součástí běžného života lidí žijících v Krkonoších. Jako podklad k napsání humoresky autor použil třeba nové boty, v nichž se vypravěč vydal na cestu do tří hodiny vzdálené vesnice. Jakým utrpením musel vypravěč projít, vystihuje název této povídky – *Jak jsem slyšel andělíčky zpívat*. K sepsání vtipné povídky posloužily autorovi i rozmary počasí. Příkladem může být humoreska *Ledovka*, na kterou nikdo nevyzrál.

Autor dokázal v povídce *Námluvy* velice vtipně popsat jednu z lidských vlastností – domýšlivost, kdy ješitnému vdovci *Pánkovi* nedochází, že svým chováním a jednáním je celému okolí jenom k smíchu.

Humorně je vylíčena také povídka *Strnadčina pomsta*, kde autor naznačuje, že by si měl člověk občas nechat líbit lotroviny jiných lidí, neboť každý chce mít právo žít a projevovat se i se svými manýry. Vedle tolerance zde najdeme i příznačný motiv mnoha dalších povídek – pomluvy plné zla.

Povídku *Z deníku Oldřicha Sněžného* s podtitulem *učitele na vysokých školách krkonošských* můžeme označit jako „tragickou humoresku“. Pojednává o těžkém údělu učitele, jehož nerespektují jak děti, tak rodiče, a také o neúnosných školních podmínkách, kdy úřady odkládají obnovu školy na dobu, až škola úplně spadne.

Vtipná školní příhoda je ukrytá v humoresce s příznačným názvem *Mezi černochy*. Podkladem se stala autorovi nejspíše vlastní zkušenost. Při vyučování se vehnal komínem přes kamna do světnice vítr a všechny žáky pomazal sazemi. Učitel byl spokojený, že dokázal ve třídě brzy zjednat pořádek a dokončit vyučování. Až doma si uvědomil, že i on je celý umouněný od sazí a musel obdivovat žáky, jak mistrně dokázali až do konce vyučování v sobě zadržet výbuchy smíchu.

²¹⁶ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 192–193.

Patříčný humor nalezneme v povídce **Komedie osudu**, kde vystupují dva hlavní aktéři: starý lakomý pan děkan a mladý, pokrokově smýšlející kaplan, který si rád zajde na pivo.

Vtipná humoreska **Reforma** dokládá, jak by člověk rád kolem sebe stále něco reformoval, ale sám se nechá měnit velmi těžko.

3.4. Drama

Josef Šír se pokoušel psát také dramata. Využil k tomu například již napsaného románu **Tkalci**, jež zdramatizoval do stejnojmenné divadelní hry a poslal k posouzení Národnímu divadlu v Praze. Podobně postupoval také u dramatu **Nevěsta**²¹⁷, kde mu jako podklad posloužila povídka **Husův obraz**. *Nevěsta je dramatický obraz z vesnického života v Podkrkonoší o třech dějstvích. [...], ve které náboženský fanatik téměř rozbíjí mladé manželství proto, že nevěsta přináší do domácnosti obraz Mistra Jana.*²¹⁸

Z dochovaných dokumentů víme, že Šír napsal na žádost učitele V. Potůčka jednoaktovku s názvem **Tma**. Hru autor věnoval svým bývalým žákům. Dochovala se pouze v rukopise a nese podtitul: *Obrázek ze školy, v jednom aktě.*²¹⁹

²¹⁷ Nepodařilo se mi divadelní hru *Nevěsta* sehnat, proto následující informace o díle cituji.

²¹⁸ *Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra*, s. 15.

²¹⁹ *Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra*, s. 15.

3.4.1. Drama *Tkalci*

Autor hry *Tkalci*, *drama ze života krkonošského lidu ve třech jednáních s proměnou*, uvádí, že děj *odehrává se kolem roku 1900*²²⁰. Autor chtěl divadelnímu publiku, podobně jako v sociálním románu se stejným názvem, přiblížit vykořisťování českých tkalců na Jilemnicku a Vrchlabsku. Postavení tkalců velice pěkně vystihuje část novinového článku, kterou ve hře čte tkadlec Mikeš svým přátelům: *Tkalci jsou vůbec zvláštní druh lidí, vydědenci sociálních pokroků a vymožeností. Nemají pracovní doby pevně stanovené, zapřahají své děti do umořujícího soukání na úkor školnímu vzdělání, nemají smluvené mzdy, takže je kupec může po libosti vykořisťovati [...]*²²¹.

Děj divadelní hry je velice podobný prozaickému zpracování. Můžeme říci, že se jedná vlastně o zdramatizovaný román. Patrná odlišnost je až v závěru obou provedení. V dramatu je závěr více tragičtější než v próze. *Józa Zikeš* volí raději dobrovolnou smrt a zastřelí se, zatímco v románu ho autor nechává umřít na srdeční vadu.

Josef Šír dokonce složil k divadelní hře *Tkalci* nápěvy.²²²

3.4.1.1. *Uvedení hry na scénu*

Jak jsem již uvedla, autor zaslal hru *Tkalci* Národnímu divadlu v Praze. Jeho tehdejší dramaturg Otokar Fischer²²³ Šírovu práci ocenil, ale odmítl ji uvést na scénu. Dalo by se říci, že autor přišel s hrou pozdě. Hlavní příčinou jejího odmítnutí byla skutečnost, že hru stejného názvu představil divákům německý dramatik Gerhart Hauptmann²²⁴. Hauptmannovo drama *Tkalci*, režírované Jaroslavem Kramperem, uvedlo Vinohradské divadlo poprvé dne 25. dubna 1909. Hra se hrála osmkrát. Hry obou tvůrců byly v celku odlišné, ale měly i hodně podobných prvků, což mohlo být také důvodem Fischerova odmítnutí Šírových *Tkalců*. Oficiální vyjádření Národního divadla se nám dochovalo prostřednictvím nedatovaného dopisu Otokara Fischera adresovaného Josefu Šírovi:

Velectěný pane,

²²⁰ ŠÍR, J., *Tkalci: drama ze života krkonošského lidu ve třech jednáních s proměnou*, s. 3.

²²¹ ŠÍR, J., *Tkalci: drama ze života krkonošského lidu ve třech jednáních s proměnou*, s. 21.

²²² Nápěv viz příloha č. 5.

²²³ Dramaturgem Národního divadla v Praze v letech 1911–1912.

²²⁴ Gerhardt Hauptmann (15. 11. 1862 – 6. 6. 1946), významný německý dramatik a prozaik, roku 1912 mu byla udělena Nobelova cena za literaturu.

neračte pokládati za pouhou frázi zdvořilostní, píš-li, že jsem Váš trojaktový kus Tkalci přečetl s velikým zájmem a že jsem v ostré realistické kresbě, ve snaze po vystižení skutečnosti a v nesentimentální tragice Vašich postav viděl znaky poctivé a zdravé dramatické tvorby.

Byl-li jsem, velectěný pane, nicméně nucen referovati o zadané práci odmítavě a v důsledcích toho návrhu rukopis Vám dáti k dispozici, stalo se tak z úvahy, že zajímavá práce Vaše má příliš nebezpečného jmenovce v Tkalcích Gerharta Hauptmanna, tomto velkém stěžejním díle moderního naturalismu, hraném mimochodem před dvěma až třemi lety na scéně divadla Vinohradského. Uvést po Hauptmannovi na jeviště dílo stejného titulu, stejného prostředí – byť odlišného obsahu i nestejné tendence – přec analogické techniky, pokládal bych za příliš riskantní [...] v případě daném však, obávám se, bylo by drama české, byť neodvislé od cizích vzorů, utlučeno literárně-historickou analogií, a proto nezbyvá mi než očekávati dalších Vašich divadelních pokusů.²²⁵

Šírovi Tkalci se dočkali své divadelní premiéry až 28. září 1934 při příležitosti odhalení pamětní desky Josefa Šíra na spisovatelově rodném domě v obci Horní Branná. Divadelní představení hráli místní divadelní ochotníci spolku Tyl v sále pana Janaty. V okolí Horní Branné se pak hra hrála ještě několikrát. K dalšímu zinscenování hry došlo až roku 1950 ve Vrchlabí. Následující příležitost se naskytla při oslavách stého výročí Šírova narození.

3.5. Jazyk horalů

Autor psal jak spisovnou, tak hovorovou češtinou. Ve svých dílech zachytil typickou lidovou mluvu místních horalů – podkrkonošský dialekt. Ten je nejzřetelněji patrný v přímých řečech jednotlivých postav. V povídkách tak zaznamenal řeč, jíž lidé v Krkonoších běžně mluvili a kterou slýchal během života na Jilemnicku. Řeč horalů spisovatel v povídce *Peníze* charakterizoval takto: *Hovořili mezi sebou po zvyku horáckém hodně široce a hlučně, takže jejich hlasy mlhou srážené daleko se rozléhaly.*²²⁶

V povídkách se vyskytují slova charakteristická pro kraj pod Krkonošemi. *Pobyť* znamená návštěva. *V neděli odpoledne chodili mladí manželé až do večera po poli, stará byla*

²²⁵ Nedatovaný dopis dramaturga Národního divadla Otokara Fischera Josefu Šírovi, s. 262.

²²⁶ ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 7.

kdesi na **pobytí**, starý sám hlídal.²²⁷ Místní lidé říkají chalupám na horách **boudy**. Až budou mít ve Špindlerově boudě usušeno, maj' ještě přijít do Vosecké boudy na pruskou stranu.²²⁸

V povídce **Boty** najdeme několik specifických označení pro roztrhanou, starou obuv. „Na podzim chodil Vojtěch dlouho bos, i když bylo již umrzlo, ba i když snůh napadl – neměl do školy daleko – ale po první věji, když chůze na boso byla již naprosto nemožnou, objevil se chlapec zase v těch starých **škrbálech**, které z jara odložil. „Ty máš zas ty **šůty**?“ divil se mu před školou jeden ze spolužáků, pyšníci se v nových botách. [...] „Vojto, v čem pak budeš chodit za tři krále?“ ptal se spolužák. „E, trá v **čůchách**.“ „Tři krále nechodili v **čůchách**!“²²⁹ Starým botám horalé říkali škrbály, šůty, čůchy, nebo také chlástory, šábory, báčory. Označení **čůcha** se dalo použít i jako nadávka. Například v povídce **Trojí zlo** tak žena pojmenovala husu: Husa ženě pod paží zakejhala. „Křič, křič, **čůcho** jedna!“ mluví žena.²³⁰ Horalé také používali specifická pojmenování pro v Krkonoších obvyklá, každodenní jídla připravovaná z brambor jako byly **plískánky**, **bandoráky** nebo **kyselo**.

Horalé užívali ve své řeči řadu hanlivých výrazů. Pro nezvedené děti používali výrazy: *To prej – kdyby ten Honza Splašenej – jináč oni vám neřeknou – hlídal si radš svý **havrlanty**, aby nelítali po cizí louce!*²³¹ „*My abychom dětem svým od huby utrhli a cizím **fakanům** to strčili!*“²³² Horalé používali dále například nadávek: *Já bych měla chuť oběma **bručlánům** namrskat, ale hodně.*²³³ *Můj muž – no, co bych to tak před vámi zapírala – on byl dobrák, ale takový **ťululum**. Copak se někomu taky pochlubil, co se mu v továrně stalo?*²³⁴ *Kdo je **ňůma**, ten zůstane **ňůma**!*²³⁵ Velice často užívanou nadávkou pro zvířata, ale i pro lidi bylo označení **slota** (nepohoda, dareba) nebo dokonce **slota slotovská**. „*Tak on mu utekl, **slota slotovská**!*“ *hněval se tkadlec.*²³⁶ Pro děti však byla také řada pěkných označení. – *Copak hošek, **mňouček**, to je hezkej klučina ...*“ *vzpomínal stařec, a v mysli vyhoupnul se mu bělovlasý **košiláček**, [...]*²³⁷

V Podkrkonoší měli také specifickou výslovnost pro některá cizí slova. Autor píše, že někteří lidé zbohatli v **lutrii**²³⁸, většina však přišla o to málo, co měla. *Začali sázet do **lutrie**;*

²²⁷ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 131.

²²⁸ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 100.

²²⁹ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 52–55.

²³⁰ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 197.

²³¹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 241.

²³² ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 145.

²³³ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 131.

²³⁴ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 37–38.

²³⁵ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 67.

²³⁶ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 138.

²³⁷ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 64.

²³⁸ Loterie.

párkrát vyhráli, ale co to bylo platný, když ještě kolikrát víc prosázeli!²³⁹ Upravenou výslovnost cizích slov nalezneme také v řeči staré Paloušky v povídce **Jedovatá dopisnice**. „Žene ke kopci jako „**antomobil**“ [...] S námi ji nic nebaví, ale kdyby byla mužská společnost, to ona by klábosila a vrtěla by se fr fr jako „**evroplán**“.“²⁴⁰

Podkrkonošská mluva dává děvčatům jména středního rodu, tvořená stejně jako názvy mláďat typu kuře. „A **Anče** vám **jedlo** včera borůvky, co jste dala na kamna usušit!“ *Ted’ se zas Aninka zapálila.* „Já? Borůvky? Jémine! Ty vháří jeden!“ „**Jedlos, jedlos!**“²⁴¹ „Stavěla se’s u **Julčete**?“²⁴² **Mikšáněť**²⁴³ hřebínek splaskne, vono ani neví, má-li promluvit nebo ne.²⁴⁴

U přídavných jmen přivlastňovacích horalové často užívají staré podoby. *Je tu Antoška, jestli bychom prej nevzali tu holku po Kristiánoj **Honcovu** – trvám, že jí říkaj’ Božka –*²⁴⁵ „Já se nebojím!“ *odvětil chlape, a pousmáv se, ukázal zdravé pěkné zuby.* „Jakpak se jmenuješ?“ „Karel Martin.“ „Martin? A vy povídáte – po Máří **Vyskočilově**?“ „Matka byla Vyskočilova.“ [...] „Celá záležitost je ta,“ vysvětloval starosta. „Vyskočilova dcera vdala se za jednoho **Martinova**, odstěhovali se do kraje, kamsi k Chlumci, ale oba brzo po sobě zemřeli.“²⁴⁶

Pro severovýchodočeské nářečí je charakteristická koncovka 3., 6. p. jedn. č. život. podstatných jmen mužského rodu v podobě **-oj**, jež se v povídkách často uplatňuje. *Nesla matka **mužoj** oběd, a když přišla zpátky, nemohla otevřít dvěře.*²⁴⁷ „**Pavloj? Pavloj’s** to řekla?“ *divila se Pepa.*²⁴⁸

Hojně užívaným nářečním prvkem je koncovka **-om** pro 3. pád jmen označujících rodinu. „Musím k večeru k **Belkom** s cívkama [...]“²⁴⁹ *Kristan ještě v noci si nelenoval dojít k **Višňákovi**, aby zvěstoval, [...]. Nechali je samotny: dcera zašla pod jakousi záminkou k **hospodářovi** do světnice, [...].*²⁵⁰

Dalším příznačným rysem podkrkonošského nářečí je tzv. obalování, neboli **změna tvrdého l- v obouretné v-**. *Ty vháří jeden!*²⁵¹ Poměrně častá je i diftongizace **ú > ou**. [...], na

²³⁹ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 174.

²⁴⁰ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 45 a 48.

²⁴¹ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 278.

²⁴² ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 169.

²⁴³ Dceři Mikšově.

²⁴⁴ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 355.

²⁴⁵ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 271.

²⁴⁶ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 144–145.

²⁴⁷ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 41.

²⁴⁸ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 101.

²⁴⁹ ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 91.

²⁵⁰ ŠÍR, J., *Robotou života*, s. 106.

²⁵¹ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 65.

posvícení teda bude **ouplněk**.²⁵² Patrná je i změna *i/í, y/ý* > *ej*. Však já ji už do *zejmy* nosit nebudu.²⁵³ Dalším nářečním prvkem je změna *e/é* > *í/ý*. [...], naklonil se na židli dozadu a stisknuv ohromnou rukou hochovi bradu i obě snědé tváře, řekl laskavě: **Chlapíček!** Tváře nemá tuze **macatý**, ale kouká chytře.²⁵⁴ Mám **zítu** v Krauzebudách. **Dcíra** se má dobře, [...].²⁵⁵

Z rozhovorů venkovanů je patrná záliba v užívání předpony **po-** u sloves, která nemají dlouhého trvání. *No počkej, neleť tak, já ti nepostačím!*²⁵⁶ *Pojď dál, pojď, posedni!*²⁵⁷ *Tak já si taky trošinku poodpočnu!*“ řekla Marie, sedajíc na mez.²⁵⁸ *Tys nás Náno popohnala!*²⁵⁹ *Mně se zdá, že dlouho nepobude bez deště.*²⁶⁰

V rozhovorech horalů je patrné časté zkracování slov. „**Kdák**²⁶¹ se to stěhuje?“ [...] „**Kerá?**“²⁶² „**Kdepaks** byl, Honzíčku?“ ptala se matka. [...] „**Cos** tam dělal?“²⁶³ „**Peněz maj'** dost, je pravda, ale prosím vás, jaký pak to je živobytí – bez dětí? Jako křeček v díře. A po každým jen **prskaj'**“.²⁶⁴ „Tomu není dvacet let, jak **povdáte!**“ ozval se Horných.²⁶⁵

Pro horáckou mluvu je typická výslovnost **-er-**, **-el-** ve slovech, kde obecná čeština používá pouze **-r-**, **-l-**. *U nás máme všechny okna – i sedničný – až do verchu jako perkýnka. Voda v konvích mně u kamen zmerzla. Dala jsem ji na noc pod lavici – ráno chci nabrat, jo! – ještě jsem herníček rozbila! [...], stodola pelná obilí [...]* *To jsem vám měla tučnej čtvrtěk, že na něj do smerti nezapomenu.*²⁶⁶

K vyjádření nespokojenosti používají horalé pro střední rod zhrubující příponu **-iště**. [...] *Copak sem chtěla? Jo, to kabatiště trochu zašít!*²⁶⁷ „No koukáš jako kakabus, **d'učiště** zatracený! Kdo by s tebou vydržel!“²⁶⁸ [...] upozornil ho na koně, s nímž kdosi v poli pracoval: „Tak tohle **koniště** koupil za sedmdesát pět a sto, [...].“²⁶⁹

²⁵² ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 155.

²⁵³ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 45.

²⁵⁴ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 144.

²⁵⁵ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 14.

²⁵⁶ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 76.

²⁵⁷ ŠÍR, J., *Hory za války*, s. 72.

²⁵⁸ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 125.

²⁵⁹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 49.

²⁶⁰ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 95.

²⁶¹ Kdopak.

²⁶² ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 120.

²⁶³ ŠÍR, J., *V horské škole*, s. 69.

²⁶⁴ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš I*, s. 241.

²⁶⁵ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 257.

²⁶⁶ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 143–146.

²⁶⁷ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 43.

²⁶⁸ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 95.

²⁶⁹ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 258.

Pro severovýchodočeskou podskupinu nářečí je dále charakteristické výslovnost **u** místo **v/f** na konci zavřených slabik. **Poudejte** něco, je tak smutno, když ta Meluzína tak nařiká.²⁷⁰

V povídkách nalezneme také **onikání**, kterým lidé projevovali společenskou nadřazenost. „Paní Kučerová –“ „Ale, ale, copak **jich** napadá, jakápak paní? Tak **nesměj'** mi říkat, copak **jich** napadá?“ „Tedy vám budu říkat „matko“. A vy zas nesmíte mně onikat.“ „Když jsme tak zvyklí, panu fořtoj a všem pánům tak říkáme –“²⁷¹ V povídce **Nezlomné okovy** oniká paní Šimková lichváři Baruchovi. „Pane Baruch!“ začala Šimková zase mírně, „my se **s nima** nechcem hádat ani soudit, my tomu nejsme zvyklí, ale ono se mohlo stát, že si ty peníze **nezapsali**. Když tu byl muž, tak si **nezapisovali** nic, a **maj** přec už taky letitou hlavu. – Pro nic zlýho – **vzpomenou si!**“²⁷²

Na závěr se zaměříme také na obvyklé pozdravy horalů: „**Šťastný dobrýtro!**“ pozdravoval Vilím, [...]. „**Dej ho Pánbůh**. Kampak kam?“²⁷³ „**Dej Pámbu šťastný dobrýtro!**“ pozdravovali Vaněk s Mikšem, vcházejíce do světničky. „**Pochválen bud' Pán Ježíš Kristus**,“ řekl Vacek.²⁷⁴ „**Šťastný dobrý odpoledne!**“²⁷⁵ „**Dobrej večír!**“ ozval se měkký ženský hlas.²⁷⁶ „**Dej Pámbu dobrej navečír**,“ pozdravoval soused Zelinka, vstupuje do světnice. „**Dej ho Pán Bůh, vítám vás**,“ volal mu hospodář od kamen vstříc.²⁷⁷ Ve škole děti učitele sborově vítaly pozdravem: „**Pochválen Pán Ježíš Kristus**“²⁷⁸. Při loučení se užívaly obdobné formulace. „**To se taky může stát! Vyprovázej Pámbu!**“ [...] A já teda půjdu, musím eště klepat kůsu. **Šťastnou dobrou noc!**“²⁷⁹

²⁷⁰ ŠÍR, J., *Pašerák a jiné povídky z hor*, s. 144.

²⁷¹ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 41.

²⁷² ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 138.

²⁷³ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 163.

²⁷⁴ ŠÍR, J., *Tkalci – Spiritisté*, s. 47.

²⁷⁵ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 199.

²⁷⁶ ŠÍR, J., *Na pobytí*, s. 5.

²⁷⁷ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 243.

²⁷⁸ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 88.

²⁷⁹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 105–106.

4. Prostředí a postavy povídek

Šírovy povídky seznamují čtenáře s životním příběhem či příhodou ze života člověka z hor. Na pozadí příběhů autor dává prostor popisu krkonošské krajiny nebo nevypočitatelnému horskému počasí v rámci ročních období.

4.1. Příroda

Autor věnoval ve své tvorbě krkonošské krajině hodně prostoru. On sám i jeho postavy měly k horám silný vztah. Krajinu popisoval jak v horkém létě, které bylo na horách velmi krátké, tak v kruté zimě, jež bývala až příliš dlouhá. V mnoha pracích nalezneme proto autorův zasněžený pohled z horských kopců do kraje, jak je tomu například prostřednictvím postav v povídce *Tři tóniny*, které se vrací ze štěpanické pouti domů.²⁸⁰ Někdy autor popisoval i vzdálenější krajinu, než byla oblast pod horou Žalý. *Při dalším pochodu, kdy se před nimi rozkládal obrovský Labský důl, obklíčený obrovitými lesnatými patami horskými, a pak dále, když sešli k Labi, kde šumot čistého, mohutného proudu odrážel se od okolních tmavých, příkrých stěn lesních, kde obrazy horské přírody za každým krokem se měnily, kde zajímaly se nákladné, ochranné stavby podél silnice, čelící proti zuřícímu a dnes tak klidnému laškovnému Labi – tu zmocnila se všech ona příjemná rozptýlenost mysli, jež dostavuje se při šumotu vod a uprostřed krás přírodních.*²⁸¹ Josef Šír však dokázal popsat vše, co se před ním rozkládalo také realisticky, jako například v povídce *Svátek*, kdy na přání dětí pojmenoval všechny viditelné kopce. *Jmenoval jsem jim všechny vrchy od Zvičina přes Tábor a Kumburk ke Kozákovu a k Ještědu, v pozadí ukázal jsem Trosky, Bezděz, Rálsko a v mlhavé dálce Středohoří.*²⁸² V textech nechybí ani pohled na Jilemnici a Vrchlabí. *Dole mezi strakatými lány krčily se dědinky víc a více do hustého loubí, jen šedá Jilemnice leskla se mezi lesy a zelenými pruhy, bez obavy a bez ostychu nastavujíc obnaženou, břidlicovou šíji svoji nebi vstříc. Pod zamračeným Černým kopcem leželo ve strakaté, široko rozložené, kostkované sukni město Vrchlabí, obstoupeno jsouc mnoha komíny.*²⁸³

²⁸⁰ Viz citace č. 196.

²⁸¹ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II.*, s. 156–157.

²⁸² ŠÍR, J., *Z hor*, s. 55.

²⁸³ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 205.

Z většiny prací víme, v jakém ročním období se událost stala. *Podzimní vítr vztekal se po silnici, a házel nám do mrzutých tváří spousty prachu.*²⁸⁴

Autor v dílech nikdy neuvádí, kolik bylo právě hodin, když se daná událost odehrávala. Čtenář to však může poměrně snadno odhadnout. *Slunce kladlo do Kotle již obrovské stíny, když po hrbolatých zádech vrchu Krakonoše ubíraly se vzhůru tři ženy.*²⁸⁵

4.2. Postavy povídek

Postavami autorových povídek jsou obyčejní lidé, žijící každodenní život v Krkonoších. Osoby s typickými kladnými, ale i zápornými lidskými vlastnostmi jako je tvrdohlavost, pýcha, lakota a žárlivost. Tvrdohlavost většinou ustoupí jako v povídce **Husův obraz**, kde si otec se synem uvědomili, jak malicherný spor kvůli své paličatosti vedou. Oba vlastní chybu napraví, potřebují k tomu ale další nezúčastněné osoby, aby prohlédli svoji zaslepenost.

Děti tkalců jsou v povídkách vesměs hodné a skromné. Rodičům pomáhají denně hodiny soukat osnovu. Mají svá tajná přání, jako například chlapec z povídky **Kuráž**, jenž by si strašně přál panáky do betléma, které viděl ve výloze ve Vrchlabí, ale nikomu to neřekne, protože ví, že nemají peníze, nebo **Vojtěch** z povídky **Boty**, který napsal ve škole na otázku „čím by rád byl a proč?“, *Já bych byl rád ševcem, abych si mohl ušít nové boty [...].*²⁸⁶

U Šíra najdeme v několika povídkách střety protichůdných lidských charakterů. Například v povídce **Na rozcestí** vystupuje moudrá, dobrosrdečná matka, která má pro věci vždy pochopení a dává dětem volnost. Jejím protikladem je otec, jenž je ve vesnici známý jako *nábožný Řehoř*²⁸⁷, ale podle církevních pravidel nežije. Je chorobně lakotný, myslí jen na peníze a užitek, vyžaduje od svých dětí povinnost. Další rozporuplnou dvojici představují manželé **Strnadovi** v povídce **Strnadčina pomsta**. Otec je rozumný, s klidnou povahou a nenechává se bezmyšlenkovitě strhnout k neuváženým krokům. Rozumnými argumenty přesvědčuje ženu, že si musí občas nechat něco líbit, neboť to na světě ani jinak nejde. Matka si však za každou cenu snaží prosadit svou a vůči jiným názorům je nedůtklivá. Nakonec ale uzná, že se nechala ovlivnit pomluvami, a vše napraví.

V některých povídkách nalezneme vývoj postav. V povídce **Bouře** dvanáctiletý chlapec **Toník**, který přidělával rodičům svými lotrovinami starosti, zmoudří, když se ocitne tváří tvář

²⁸⁴ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 64.

²⁸⁵ ŠÍR, J., *Povídky z Krkonoš II*, s. 45.

²⁸⁶ ŠÍR, J., *V horské škol*, s. 52–53.

²⁸⁷ ŠÍR, J., *Krkonošské povídky*, s. 189.

smrti v hroživé bouři, při níž je ještě ohrožován zuřivým psem. Když se vrátí zdravý domů, netropí lotroviny jako dříve, ale začne pomáhat s tkalcováním a dělat dobrotu.

V povídkách se často dospělí dopouští stejných chyb na vlastních dětech, jako jejich rodiče udělali kdysi na nich samotných. Například v povídce *Půlnoční zjevení* si rodiče nechtějí připustit, že by si bohatý syn vzal za ženu chudou děvečku, kterou miluje. Sami vstoupili do manželství bez lásky a nebyli nikdy skutečně šťastní, přesto chtějí stejnou chybu opakovat na vlastních dětech. Podobně se chce zachovat otec k dceři v povídce *Zločinná ruka*. Sám v manželství bez lásky nebyl nikdy šťastný, ale netrpěl nouzí, což považuje za zásadní. Od svého záměru dceru výhodně provdat ustoupí ve chvíli, kdy si uvědomí, jak mravně pokleslého ženicha by získal, a chybné rozhodnutí svých rodičů nenásleduje.

V několika povídkách najdeme tápající postavy, které hledají životní cestu, jako například malíř *František Novák* v povídce *V mlhách*. Mladý malíř je zmatený. Miluje umění, ale hnusí se mu intrikářský, neupřímný život pražských lidí. Pohrává si s myšlenkou, že zanechá malování a bude žít tichý, klidný život na venkově. Je odhodlán vyměnit duchovní život za bezmyšlenkovitou, tělesnou, mechanickou práci dřevaře do doby, než zjistí, že také na venkově se najdou falešní lidé, které ovládá neupřímnost, pokrytectví a sobeckost. Vesničané ho začnou odpuzovat svojí omezeností, kdy skálopevně věří pomluvám. Nakonec se mu podaří nalézt východisko, *bude prý žít jako obojživelník: přírodě i umění*²⁸⁸. Tento kompromis pomohl mladému malíři ke spokojenému životu. Někteří hrdinové se rozhodnou pro život na venkově, ať dobrovolně, jako mladý medic z povídky *Pramen života*, nebo mu rozhodování určí osud, jako u učitele *Oldřicha Sněžného*, jehož kvality nedokázali vesničané ocenit.

Spisovatel vyzdvihuje kladné vlastnosti lidí žijících na vesnici. Upozorňuje i na zásady, které lidem stále brání žít život podle sebe a jimiž se většina obyvatel v horách stále řídí. Jedná se zejména o styl výchovy, kterou sami zúčastnění prošli, a nic na ní nechtějí měnit, dále zvyky a předsudky, jež stále v horách vládou.

Pro většinu postav je v životě důležitější poctivost a zdraví než peníze. Josef Šír hrdiny povídek vede k poznání, aby se nenechávali ovládnout vztekem, ale naučili se odpouštět.

Autor věnuje značnou pozornost také ženám. Většinou jim dává za pravdu a považuje je za rozumné bytosti. *Mnohé ženy jsou jako lípy: čím starší, tím milejší a vonnější*.²⁸⁹ Někdy

²⁸⁸ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 145.

²⁸⁹ ŠÍR, J., *V mlhách*, s. 225.

však ženy považuje za vypočítavé intrikářky a občas se v ženách nedokáže vyznat: *Jak říkává švagr: Ženská má sedmerou povahu, a každou tu povahu musí mužskej sedm let študýrovat.*²⁹⁰

Lidé se nechali hodně ovlivňovat názory okolních lidí. Při rozhodování bylo u nich hlavním kritériem „co by tomu lidé asi tak řekli“. Našli se ovšem rozumní jedinci, kteří na názory sousedů nebrali ohledy a jednali podle svého rozumu a podle toho, co považovali za správné.

Většina Šírových postav se celý život řídí heslem, že žert je kořením života a život je jedním velkým neustálým bludištěm, kde se střídají veselohry a tragédie. I když tragédie někdy převládají, člověk se nesmí vzdávat a vše vydržet.

V povídkách dále nalezneme spory mezi sousedy a příbuznými, které ovládá jejich tvrdohlavost a neústupnost, jako v povídce *Zlato*. Jakmile si však postavy uvědomí, že tímto jednáním ničí štěstí svým blízkým a tudíž i sobě, dokáží uznat chybu a vlastní rozhodnutí změnit. Většinou pře končí usmířením a vzájemným odpuštěním, kdy zúčastněné postavy uznají chyby, kterých se dopustily, jako například sourozenci v povídce *Bratři*.

Rozpory mezi manželi způsobuje i umíněnost a svéhlavost jednoho z nich. Žárlivost bývá velkou překážkou ke spokojenému životu.

Autor zmiňoval i chyby místních lidí. Poukazoval na zlobu těch, kteří bědují nad zvířetem nebo ukradnutou věcí, ale člověka nepolitují, ještě se mu vysmějí. Jak je dále z jeho povídek patrné, vyčítal lidem jejich pověrčivost, která u mnohých jedinců stále vítězí nad zdravým rozumem. Autor viděl hlavní příčinu nespravedlnosti ve společnosti v lidech, neboť oni se nedokáží sjednotit a jít za svým cílem, ale mnohdy ještě bezdůvodně stojí proti sobě. „Zde je potřebí nápravy, ale lid sám si nepomůže.“ „Ale kdo učiní nápravu?“ tázal se Havlíček. „Kdyby asi mezi lidem byla jednota, ale to není a nebude. Ten se kouká na druhého přes rameno, že má o šesták víc, jiný se zlobí pro obecní volbu, třetí zas pro různost víry –“²⁹¹

²⁹⁰ ŠÍR, J., *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*, s. 300–301.

²⁹¹ ŠÍR, J., *Horské prameny*, s. 136.

5. Vydavatelé Šírových prací

Jak jsme již dříve uvedli, spisovatelovy práce začaly vycházet v různých časopisech a kalendářích od roku 1896. Prvního knižního vydání se autor dočkal v roce 1904 v Praze. Zde Josef Rašín vydal knihu povídek s názvem *Horské prameny*. Za autorova života bylo vydáno ještě osm titulů u dalších pražských nakladatelů: J. Otty, Fr. Švejdy, v nakladatelství Volná myšlenka a také u pacovského nakladatele Přemysla Plačka.

Hlavním vydavatelem spisovatelových prací byl bezesporu vrchlabský nakladatel Josef Krbal, jenž v letech 1932–1945 vydal deset souborných vydání Šírových spisů.

5.1. Josef Krbal

Knihkupec a nakladatel Josef Krbal se narodil 23. července 1891 v Dobrošově u Náchoda. V roce 1927 si zřídil ve Vrchlabí drobné české knihkupectví, jež nazval První české knihkupectví a papírnictví ve Vrchlabí. Roku 1932 získal nakladatelskou koncesi a začal vydávat knihy. Stanovil si dva vydavatelské cíle – poskytnout populární literaturu širokým lidovým vrstvám a zaměřit se především na regionální literaturu.

Prvním vydaným dílem Krbalova nakladatelství se staly práce Josefa Šíra. Svazek *Povídky z Krkonoš* zahrnuje autorovy práce vydané v různých časopisech a kalendářích. Druhý díl *Povídek z Krkonoš* uspořádal Václav Černý²⁹². Na vydávání dalších Šírových spisů spolupracovali Josef Panýr, Václav Kasal²⁹³ a Emil Flégl²⁹⁴.

*Šír se stal spolu s Josefem Jahodou kmenovým spisovatelem nakladatelství. Dokonce můžeme říci spolu s Josefem Macháčem, že „Krbal objevil Šíra a Šír vytvořil nakladatele Krbala.“*²⁹⁵

Roku 1938 bylo pohraničí připojeno k německé Říši. Nakladatel se odstěhoval do Lázní Bělohrad, kde pokračoval ve vydavatelské činnosti. Po osvobození se vrátil do Vrchlabí a navázal ve své práci v Krbalově Krkonošském nakladatelství a knihkupectví. Obnovil vlastivědný měsíčník *Horské prameny*²⁹⁶, vydával další díla Josefa Šíra, Josefa Jahody

²⁹² Václav Černý (1862 – 1941) byl učitelem z České Čermné a otcem významného literárního historika, kritika, esejisty a překladatele 20. století Václava Černého (1905 – 1987).

²⁹³ Václav Kasal redigoval od třetího svazku, napsal předmluvu *V horské škole* a románu *Msta*.

²⁹⁴ Emil Flégl napsal předmluvu *Zapadlý vlastenec* pod Žalým v desátém svazku sebraných spisů *Hory za války*.

²⁹⁵ ZAHRADNÍK, Pavel R., Josef Krbal a jeho nakladatelství. Živobyty na dvě strany, s. 46.

²⁹⁶ První číslo vyšlo v září roku 1945 a poslední v roce 1947.

a pohádky o Krakonošovi od Ludmily Šebestové. Po únoru 1948 bylo Krbalovo nakladatelství konfiskováno. Poté působil jako vedoucí prodejny Kniha až do 17. května 1957, kdy zemřel.²⁹⁷ Za svůj život vydal přes 60 titulů.²⁹⁸ Díky svému vlastenectví a pohledu na „národní menšiny“ byl již před druhou světovou válkou kladně hodnocen například Josefem Laubem: „Krbal je rozený demokrat, chápe těžký úděl českého dělníka a poznává, že českému lidu stále chybí dobrá česká kniha, která by jej povznesla.“²⁹⁹

²⁹⁷ GERSTNER, M.; BARTOŠ, M., Josef Krbal – vlastenec, který by neměl být zapomenut, s. 15.

²⁹⁸ ZAHRADNÍK, Pavel R., Josef Krbal a jeho nakladatelství. Živobytí na dvě strany, s. 50.

²⁹⁹ ZAHRADNÍK, Pavel R., Josef Krbal a jeho nakladatelství. Živobytí na dvě strany, s. 49.

6. Josef Šír a současnost

K Josefu Šírovi, svému rodákovi, se aktivně hlásí obec Horní Branná v Krkonoších. Na počátku 90. let 20. století zřídila Josefu Šírovi v prostorách zámku v Horní Branné stálou expozici. Dokonce místní základní škola nese od 8. května 1999 název Základní škola Josefa Šíra.

V rámci oslav 150 let od Šírova narození obec Horní Branná v průběhu roku 2010 upozorňuje na autorovo dílo v krkonošském tisku³⁰⁰. Kronikář Horní Branné, Jaroslav Dejmek, besedoval o Josefu Šírovi s žáky základních škol v Horní Branné a Roztokách a také v Domě s pečovatelskou službou v Horní Branné. Umělecké sdružení studentů jilemnického gymnázia Montalban pod vedením profesora Jiřího Aubrise uvedlo dne 25. listopadu 2009 v Horní Branné literárně-dramatické pásmo ze Šírových povídek.

Dne 23. května 2009 pak obec uspořádala cyklistický výlet po stopách učitelského působení Josefa Šíra. Akce se zúčastnilo téměř 300 cyklistů. Účastníci si mohli vybrat ze čtyř okruhů, které vedly přes Benecko, Horní Štěpanice a Roztoky. V cíli dostali cyklisté diplom s reprodukcí Šírovy olejomalby *Horská podzimní krajina* namalované někdy kolem roku 1910.

Pro velký úspěch této akce obec uspořádala dne 22. května 2010 již 2. ročník cyklovýletu. Účast byla opět hojná. Cyklisté si mohli zvolit ze čtyř tras v délce 25 až 88 kilometrů. Trasy vedly opět místy spjatými s autorem. Jedna ze zastávek byla i ve škole v Poniklé, kde Šír působil jako učitel v letech 1883 – 1885. V přízemí budovy si návštěvníci mohli prohlédnout zasklené mapy, umístěné na stěnách, které autor v době svého působení na této škole namaloval. Jedná se o katastr obce a kraj okolo Poniklé. Měřítka zvětšení si malíř sám přepočítal na základě plánu vojensko-zeměpisného ústavu, jenž měl k dispozici. V cíli dostali účastníci opět pamětní list, ale tentokrát s reprodukcí Šírovy olejomalby *Rozhledna na Žalém* z roku 1892.

V současné době připravují Jana Šustová³⁰¹ a Kristián Richtera³⁰² přibližně 200 stránkový literárně-rodopisný sborník *Josef Šír*, jenž bude obsahovat rodokmen Josefa Šíra, povídky a verše, které nevyšly v Sebraných spisech nakladatele Josefa Krbala, Šírovu korespondenci, a také jeho obrazy a kresby.

³⁰⁰ Deník Bohemia pro Trutnovsko a Semilsko, Krkonošský deník, Zpravodaj obce Roztoky, Jilemnický zpravodaj, Posel zpod Žalého.

³⁰¹ Praprávnučka Josefa Šíra.

³⁰² Příbuzný s rodem Šírů.

7. Závěr

Práce měla za cíl nalézt hlavní motivy Šírových povídek, připomenout jazyk horalů a zjistit umělecký záměr autora.

Spisovatelovým úmyslem bylo seznámit čtenáře s reálným životem lidí v Podkrkonoší. Autor nekladal důraz na estetické působení. Snažil se podat realistický popis života lidí na horských stránách Krkonoš. Inspiroval se skutečnými příběhy a osudy lidí, jichž byl svědkem nebo které slyšel z vyprávění. Ve svém literárním díle nic nezveličoval ani nepřikrášloval. Snažil se vylíčit sociální, etickou i národnostní stránku života na vesnici tak, jaké skutečně byly. Podal nám tím svědectví o každodenním životě prostých lidí na konci 19. a počátku 20. století. Seznámil nás s jejich starostmi i radostmi. Proto najdeme v jeho díle povídky laděné tragicky i humorně. Josef Šír mimo jiné podal v pracích obraz živé folklorní a duchovní tradice tehdejší doby.

Dalším z cílů práce bylo upozornit na specifickou jazykovou stránku autorových děl. Spisovatel nás seznámil zejména prostřednictvím dialogů postav s krkonošskou mluvou. Na základě slov příznačných pro krkonošské nářečí vznikl jako součást práce slovníček výrazů z díla Josefa Šíra, do něhož jsou začleněny nejen pojmy krkonošského nářečí, ale i slova zastaralá, jež by mohla být dnešnímu čtenáři nesrozumitelná. Typické jazykové rysy krkonošského nářečí v textu dokládají konkrétní ukázky. Jazyková stránka Šírových prací by si v budoucnu určitě zasloužila větší pozornost.

Prostřednictvím povídek a románů jsme zjistili, jaké starosti obklopovaly pokrokově smýšlejícího učitele v horách, s jakými problémy se museli tkalci a všichni lidé žijící v kraji pod horou Žalý vypořádat.

Práce dokládá, že Josef Šír nebyl pouze spisovatelem, ale i hudebníkem, malířem, pokrokově smýšlejícím učitelem a v neposlední řadě společensky aktivní osobností. Zasloužil se o zdokumentování lidové slovesnosti a krkonošského nářečí. Stylovou jednoduchostí si zajistil oblibu u lidových čtenářů. Nepřízeň osudu mu zabránila proniknout na divadelní scénu. Přesto nebyl zapomenut a i po více než 100 letech je v krkonošském kraji lidem připomínán. Škoda jen, že se kromě Josefa Krbala nenašel nikdo další, kdo by čtenářům dílo Josefa Šíra celistvě oživil.

8. Seznam literatury

8.1. Seznam primární literatury

- ŠÍR, J. *Horské prameny*. Praha: Josef Rašín, 1904. 372 s.
- ŠÍR, J. *Krkonošské povídky*. Praha: J. Otto, 1908. 384 s.
- ŠÍR, J. *Z hor*. Praha: Josef Rašín, 1913. 97 s.
- ŠÍR, J. *Povídky z Krkonoš I*. Vrchlabí: Josef Krbal, 1932. 284 s.
- ŠÍR, J. *Povídky z Krkonoš II*. Vrchlabí: Josef Krbal, 1932. 320 s.
- ŠÍR, J. *Tkalci – Spiritisté*. Vrchlabí: Josef Krbal, 1933. 247 s.
- ŠÍR, J. *V horské škole*. Vrchlabí: Josef Krbal, 1934. 223 s.
- ŠÍR, J. *Msta*. Vrchlabí: Josef Krbal, 1935. 219 s.
- ŠÍR, J. *Krkonošské humoresky a rozmarné obrázky*. 2. vyd. Vrchlabí: Josef Krbal, 1936. 301 s.
- ŠÍR, J. *V mlhách*. 2. vyd. Vrchlabí: Josef Krbal, 1936. 275 s.
- ŠÍR, J. *Pašerák a jiné obrazy z hor*. 2. vyd. Vrchlabí: Josef Krbal, 1938. 289 s.
- ŠÍR, J. *Na pobytí*. Lázně Bělohrad: Josef Krbal, 1940. 266 s.
- ŠÍR, J. *Hory za války*. 1. vyd. Vrchlabí: Josef Krbal, 1945. 286 s.
- ŠÍR, J. *Tkalci: drama ze života krkonošského lidu ve třech jednáních s proměnou*. Praha: Fr. Švejda, 1934. 77 s.
- ŠÍR, J. *Pašerák a jiné povídky z hor*. 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1974. 220 s.
- ŠÍR, J. *Robotou života*. 1. vyd. Hradec Králové: Kruh, 1979. 116 s.

8.2. Seznam sekundární literatury

- BACHMANNOVÁ, J. *Podkrkonošský slovník*. 1. vyd. Praha: Academia, 1998. 265 s. ISBN 80-200-0662-1.
- BĚLIČ, J. *Nástin české dialektologie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagog. nakl., 1972. s. 230–235.
- BĚLIČ, J. *Přehled nářečí českého jazyka*. Praha: Univerzita Karlova, 1981. 98 s.

- BÍLKOVÍ, E. a K. Dopisy Josefa Šíra Karlu V. Raisovi. In *Krkonoše – Podkrkonoší: vlastivědný sborník*. Red. J. Švec. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší, 1989. s. 177–190.
- DEJMEK, J. Život spisovatele, malíře, hudebníka a učitele Josefa Šíra z Horní Branné očima kronikáře Jaroslava Dejmk. *Turnovský a semilský deník*, 7. 1. 2009, č. 5. s. 8.
- FETTERS, A. Tkalcovská tematika v literárním díle Josefa Šíra. In *Lnářský průmysl – Příspěvky k dějinám: sborník příspěvků k dějinám lnářské výroby v českých zemích*. Red. Karel Shrbený. Trutnov: Texlen a VHJ Lnářský průmysl, 1986. s. 233–262.
- FLÉGL, E. *Horské prameny: kulturní měsíčník pro literaturu, umění výtvarné, sociální a osvětový život Krkonoš*. 1937 – 38. roč. I. Vrchlabí: Josef Krbal, 1938. 199 s.
- FORST, V. Josef Šír. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce 4/I, S – T*. 1. vyd. Red. L. Merhaut. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2008. s. 638.
- GERSTNER, M.; BARTOŠ, M. Josef Krbal – vlastenec, který by neměl být zapomenut. *Krkonoše: měsíčník o přírodě a lidech z Krkonoš, Jizerských hor a Podkrkonoší*, 2001, č. 8, s. 14–15.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého A–G. 1. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 608 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého H–L. 2. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 608 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého M–O. 3. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 672 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého P–Q. 4. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 736 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého R–S. 5. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 672 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého Š–U. 6. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 448 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého V–Y. 7. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 448 s.
- HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého Z–Ž. Doplnky a opravy. 8. díl*. 2. nezm. vyd. Praha: Academia, 1989. 608 s.
- *Josef Šír a Podkrkonoší: ke 110. výročí narození podkrkonošského povídkáře a romanopisce Josefa Šíra*. Semily: Okresní knihovna, 1969. 16 s.
- JÍLEK-OBERPFALCER, F. *Jak žili naši otcové*. Vrchlabí: Josef Krbal, 1946. 344 s.

- JUNG, J. Neprávem zasut časem. Osud a dílo Josefa Šíra. *Krkonoše*, 1978, roč. XI., č. 2, s. 20–21.
- KOULOVÁ, Z.; DEJMEK, J. V Horní Branné si připomínají 150. výročí narození významného rodáka, spisovatele, malíře, hudebníka a učitele Josefa Šíra. *Turnovský a Semilský deník*, 6. leden 2009, č. 4, s. 3.
- KOZÁK, J. *Spiritismus: zapomenutá významná kapitola českých dějin*. Praha: Eminent, 2003. 861 s. ISBN 80-7281-149-5.
- ŠŤASTNÁ, J. Význam prací Josefa Šíra pro studium lidu v Podkrkonoší. In *Krkonoše – Podkrkonoší: vlastivědný sborník muzeum Trutnov*. Red. V. Květenský. Hradec Králové: Východočeské nakladatelství, 1966. s. 199–208.
- ZAHRADNÍK, P. R. Josef Krbal a jeho nakladatelství. Živobytí na dvě strany. In *Sborníček: Muzeum Podkrkonoší v Trutnově*. Red. V. Horák. Trutnov: Muzeum Podkrkonoší, 2004. s. 44–53.

Přílohy

Příloha č. 1 : Soupis Šírových prací

➤ **Díla vydaná knižně za autorova života**

povídkové soubory: Horské prameny (1904)

Robotou života (1905)

Krkonošské povídky (1908)

Krkonošské humoresky a rozmanité obrázky (1910)

Pašerák a jiné obrazy z hor (1913)

Z hor (1913)

Muka lásky (1918)

Štvanice (1919)

román: Msta (1911).³⁰³

➤ **Díla vydaná po smrti autora mimo Krbalovo nakladatelství**

román: Tkalci (1923)

drama: Tkalci (první vydání bez data, 1934)

Nevěsta (první vydání bez data, 1934).³⁰⁴

➤ **Díla vydaná souborně v letech 1932–1945 Josefem Krbalem**

I. Povídky z Krkonoš 1, Vrchlabí 1932

II. Povídky z Krkonoš 2, Vrchlabí 1932

III. Tkalci, Vrchlabí 1933

IV. V horské škole, Vrchlabí 1934

V. Msta, Vrchlabí 1935

VI. Krkonošské humoresky a rozmanité obrázky, Vrchlabí 1936

VII. V mlhách, Vrchlabí 1936

VIII. Pašerák a jiné obrazy z hor, Vrchlabí 1938

IX. Na pobyty, Vrchlabí 1939

X. Hory za války, Vrchlabí 1945.³⁰⁵

³⁰³ FORST, V., Josef Šír, s. 638.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 638.

³⁰⁵ ŠŤASTNÁ, J., Význam prací spisovatele Josefa Šíry pro studium lidu v Podkrkonoší, s. 207.

➤ **Výbory**

Pašerák a jiné povídky z hor (1974, ed. L. Ducháček)

Robotou života (1979, ed. R. Kalfus a F. Schildberger).³⁰⁶

³⁰⁶ FORST, V., Josef Šír, s. 638.

Příloha č. 2: Slovníček výrazů z díla Josefa Šíry

Do práce jsem zařadila *Slovníček výrazů z díla Josefa Šíry*, abych potenciálnímu čtenáři přiblížila autorovu slovní zásobu. Zaměřila jsem se především na pojmy krkonošského nářečí, dále pak na slova zastaralá, jež s krkonošským nářečím nesouvisí. Učinila jsem tak proto, aby dnešní čtenář lépe porozuměl textu. Zaznamenávala jsem nevšední pojmy, které se ve spisovatelových pracích opakovaly a zaujaly mě.

Jednotlivá slova uvádím v abecedním pořádku. Jejich význam jsem čerpala ze *Slovníku spisovného jazyka českého*. Mým cílem bylo doložit význam těchto výrazů a jejich použití v Šírově díle. Proto uvádím u jednotlivých slov kromě významu také výňatek z práce, ve kterém se dané slovo vyskytlo. Některá slova jsou uvedena bez příkladu z toho důvodu, že by bylo pro pochopení potřeba uvést delší kontext, což není mým cílem.

B

baček, *bačkora*, *papuč*: tedy si kupte bačky

bafčit, *kouřit*: bafčí jako starej dědek

bandora, *brambor*: koupili bandory

bandorák, *bramborák*

bezsenność, *bezsenost*

bítec, *rváč*: bitec první třídy

bloud, *nerozumný*, *pošetilý člověk*; *blázínek*: Pročpak bloude? Copak tě napadá?

bočit se, *hněvat se*: Něco jsme spolu měly, bočila se.

bouda, *turistická chata* (zejm. v *Krkonoších*): K Petrově nebo Špindlerově boudě?

brykule, *drahoty*, *cavyky*; *potíže*, *těžkosti*: Cák tohle je potřá, takový brykule vyvádět, a holce dělat těžký srdce?

břinkovice, *silná sukovitá hůl*: A jakou má břinkovici! Kdyby mě přetáh, svalím se.

bušta, *rána do zad*: maminky nás buštami konejšily

bušovat, *dávat rány do zad*: matka žene hochu do světnice, a buštuje ho do zad

C

cídit, *leštit*: aby mu boty cídila

cikorie, *přísada do kávy* (dř. též *náhražka kávy*) *ze sušeného kořene čekanky obecné*

Č

čáka, *vyhlídka*, *naděje*: nemáme žádnou čáku

čápat, *chodit*, *těžce kráčet*: Já si nohu hodně uřáču, a přechápu to spíš než vy.

čechmant, *čert*

čemesný, *mrštný*, *čiperný*: důče je chytrý a čemesný

čičery, *okolky*: Cák budete dělat takový čičery?

čmuchaná, *schovávaná* (*děts. hra*): A co skrývaček na čmuchanou!

čubernit, *dívat se s obdivem*, *údivem*, *překvapeně*, *nechápaně*

čůchy, *hadrové boty*

D

dibličit, *vykonávat drobné práce*: hajný si liboval, že již nemusí celé noci dibličít
dolek, *vdolek*: z bandor se dělá kucmoch, dolky a tak to všechno
dračka, *tříška dřeva na svícení nebo podpalování*: štípala z polínka dračky na zátop
družba, *dohazovač sňatků, pořadatel svateb*
dřenice, *dřina, lopota*: že se mu líbí taková dřenice
dřevěnka, *dřevěná dýmka*: pokuřoval si klidně ze své dřevěnky
dumlík, *dudlík*
durdit se, *hněvat se*: tušil již z přízvuku ženina hlasu a z chladnosti jejích zraků, že se durdí

F

flandr, *hadr*: Já jsem na flandry, ty seš na flandry.
flok, *kolíček, dřevěný kolík na věšení prádla*: Ženská zlost, to je jako flok v botě, stoupni jak stoupni, píchá pořád.
floky, *peníze*: Kdo má floky, podpírá si boky.
fofrovanice, *fujavice, sněžení za větru*: teď tak vítr do toho, to by byla fofrovanice
forota, *zásoba*: nejdřív dá špatnou forotu
fořt, *lesník*: pan fořt je v sále?
fryško, *zčerstva, rychle, svižně*: to je fryško, hoši, mě už studilo na nohy
furberk, *povoz (tažený koňmi) k přepravě nákladů*: to s tím furberkem
futeř, *mrazivá zimní vichřice se sněhem*: bylo letos už třicet futeří

H

hamonit se, *zlobit se, hádat se*: hamonila se s osmiletou Nankou
handra, *hadr*: v síni to pod handrou mrzne
hauzírnice, *podomní obchodnice*
heble, *malá titěrná věc, drobnůstka*: Pročpak byste mně nadávali, anebo měli mít ze mě heble?
hošek, *chlapec, mládenec*
hrudovat se, *koulovat se*: hrudovali jsme se, a ona mě napálila tvrdou hroudou do tváře
hubáčet, *hubovat*: muž začal před rodiči hubáčet, že jich je mnoho u stolu
huškat, *zaplašovat; štvát*: a když se oženil, že ho proti ženě stále huškala

CH

chrůst, *chrastí, roští*: přinesly také nějakou tu nůši chrůstu

J

jahelník, *pečená kaše z jahel*: jahelník byl vřelý
junda, *švanda, legrace*: To by byla junda!
jupka, *lehký ženský kabátek nošený dříve zejména na venkově*: nemohla byste odložit jupku?

K

kaceřovat, *příkře odsuzovat*: Tys měl pravdu a my jsme tě kaceřovali.
kajda, *volná blůza nebo volný krátký kabát*
kakružinte, *vyjadřuje mírné zaklení, podiv apod.*: inu kakružinte – zatraceně
kanit, *žvanit, plácát, tlachat*: Nekaň daremně!
Kartouzy, *název trestnice v bývalém kartuziánském klášteře ve Valdicích u Jičína*: pak by si to v Kartouzích odseděl

kata, 1. citosl. zast. a nář. *vyjadřuje podiv, překvapení milé nebo nemilé, odmítání; hled'me, podívejme se, hrome, ale jděte: i kata*

2. přísl. zast. a nář. *vyjadřuje popření toho, co říká sloveso: ale kata, ale kata! – houbec*

kavalec, *prosté vojenské nebo vězeňské lůžko*: země jest nejlepší kavalec

klofcovat, *dávat někomu, něčemu menší rány*: jak se některé dítě pohne, už ho klofcuje

klůt, *doušek, lok, hlt*: klůt kořalky

klůtnout si, *hltnout si*: Mám tu v koši drobek balsámu, klůtněte si.

kmuchtit, *kuchtit, kuchařit*: To je dost, že jste to už ukmuchtily!

kodrnec, *kotrmelec*

kohát, *pařez*: chalupník štípal koháty

kolotat, *rychle se pohybovat v kružích, kroužit, vířit, obíhat*: myšlenky kolotaly

Kopčáci, *lidé, kteří mluvili starým, horáckým dialektem*

kortouč, *kolečko, trakař*: syn myl kortouče pod korytem

kotrba, *hlava*: co ona si jednou do kotrby vezme, na tom piluje a piluje

kročej, *stoupnutí nohou, krok*

kromdar, *lejno, výkal*: Ale kromdaru, kopni do těch myšlenek!

krůsně, *krosna, nůše na přenášení věcí na zádech*: nesoucí na zádech krůsni

krušník, *krušina*: *žemle středem půlená ze zadní pšeničné mouky*: nebude ani krušník

kucmoch, *pokrm z brambor (zprav. šklubanky nebo kaše)*: kucmoch vám tetka poslala

kumpaňon, *druh, společník*: to budeme mít kumpaňona!

kunt, *prohnáný člověk*: Co to bylo za kunty, co dělali po celý vsi samou nekalotu!

kuše, *zaklínání*: na mou kuši

kůtko, *kotník*: tady sníh, dole voda nad kůtku

kutě, *kotě*: jako kuřata se to vykuluje

kverlík, *kvedlačka, dřevěné kuchařské náčiní s hvězdovitě rozšířeným koncem*: vzala jsem kverlík a kverluju vám milou kreu

kverlovat, *(co) vrtivým pohybem kvedlačky rozmíchávat*

kvinde, *výhost, odmítnutí*: dal Anče kvinde

kyselo, *polévka z chlebového kvásku, brambor, hub a vajec*

L

lábat, *mnoho, nezřízeně pít a jíst, opíjet se, hýřit*: všude se stavět a hodně lábat

lajce, *lavice*: na cizí lajci je na cizí lajci

lajsna, *lať, plochá dřevěná tyč*: tenkrát nebylo o sáňkách ani slechu, nerci-li o takovejch lajsnách!

lenovati (si), *být líný, lenořit; otálet, váhat*: v noci si nelenoval dojít k Višňákom

loktuše, *velký šátek*; *režná loktuše na trávu trávnice*: přenášejí na zádech v loktuši trávu

lunt, *hadr*: suchej jsem jako lunt

lutrie, *loterie, druh sázkové hry*

M

machl, *zmatek, nepořádek*: a teď takovej machl

majolenka, *hezká, zdravá, kyprá žena*

másnice, *nádoba na stloukání másla, máselnice*

melhuba, *žvanil*: takovej melhuba, tlamáč!

merenda, *legrace*: to bude merenda!

miškulanc, *nepříjemnost, nesnáz, zápletky, starost*: ale dalo mně to miškulanc

moldánky, *dát se do pláče*: natahovat moldánky

mord, *vražda*: udělal by mord a pak by si to v Kartouzích odseděl

N

náruc, *na pravé, náruční straně, na pravou stranu spřežení*: mámu náruc, dcíru na pods
nekalota, *nekalé jednání; špatnost, darebáctví*: dělali po celý vsi samou nekalotu

Ň

ňůma, *málo chytrý, málo bystrý, neobratný člověk; nekňuba, nemehlo*: kdo je ňůma, ten zůstane ňůma

O

orace, *okolky, cavyky*: Jen si tykejte, jaký pak orace!

oznobiti se, *utrpet omrzlinu, omrznout*: Až se mně oznobíte, kdo pak bude s váma dibličít!

P

pachtýř, *nájemce hospodářského objektu*: nejsme takovým pachtýřům zvyklí

palič, *žhář*: Palič seš, palič, palič!

pardus, *výprask*: když naši přišli, ještě byl pardus.

pinzlík, *štětec*

pecina, **1.** *výklenek nad otvorem do pece zavřený dvířky*

2. *zídka u pece nebo u kamen*: Vždyť seš jako pecina! Kterého čerta jste tropili?

peciválka, *druh pečiva podobného vdolkům*: spařená, cukrem a skořicí trochu posypaná
peciválka z černé mouky a bramborů

perečnice, *pouzdro na drobné školní potřeby, zvl. pera, penál*

perlík, *kovářské kladivo*: jako když mě někdo perlíkem tluče do hlavy

plaušovat, *(koho, 4. p.) mámit, balamutit*: plaušuje zas jinou

pleštiti, *udeřit, plesknout*: pleští do něho od rána déšť

plískánky, *bramborové placky*: peče plískánky

plísnit, *hubovat*: Barka plísni syna.

plos, **plosák**, *kůň s lysinou*: dívají se na tvrdošíjného plosáka

pobytí, *návštěva*: být na pobytí u souseda

pobytník, *návštěvník, host*: Přezdívali tak třem pobytníkům, kteří se tam neděli co neděli scházeli.

pocelovat, *políbit*: Otec zvedl dítko do náručí a poceloval.

počinek, *první tržba při zahájení prodeje*: Pojd'te něco koupit, udělejte počinek!

poddácný, *poddajný, povolný*: Dyž bude nevěsta poddácná, tak budeme živi jako v ráji!

podara, *zdar, úspěch, štěstí*: to je podara, že jsem sám, a že málo protrávím

pods, *po levé straně spřežení*: mámu náruc, dcíru na pods

pokrouťka, *cukrátko s přísadou chuťovou, léčivou apod.*: označení cukerínu

poutí, *dárek z pouti*: A počkej, dřívě ti ještě musím koupit pouti!

pranice, *rvačka*: jak přišel k muzice, byla pranice jistá

pretence, *věno*: dávali mu pretence osum tisíc

prokandat, *tlachat, žvanit*: tady se chvíli prokandá a tady se prokandá, a je hodina pryč

púca, *paráda*: abych si uvázal ňákou hloupou púcu na kerk

půtka, *hádky, spor*: Povstala půtka, ze které nevyšel mladý hospodář bez pohromy.

R

rajčarovat, *(o pěnkavách) křičet*: Na buku u kamenné lavice zarajčarovala pěnkava.

rajčárka, *druh pěnkavy (s pěkným hlasem)*: já dneska tu rajčárku nedostal

rasovina, *těžká vysilující práce, dřina*: tahle rasovina nestojí za mnoho

rauš, *opojení, zprav. alkoholické*: Po rauši, po rauši!
rejd, *zátáčka, zákrut (cesty, dráhy)*: pár černých valachů klátí se lhostejně v rejdu
rozbrouchat, *brouzdáním v mokru pokazit*: boty jsi tuze rozbrouchal, zkrutly ti
rozkatiti se, *rozzlobit se*: děti mne pokoušely a já jsem se nerozkatil
rubáč, *dřevorubec*
Rybrcoul, *Krakonoš*

Ř

řehonit se, *smát se; chechtat se*: Buďte tam tiši, neřehoňte se!
řevnivost, *žárlivost, nevraživost*; řidč. *soupeřství*: sousedská řevnivost

S

safient, *vyjadřuje údiv, překvapení, mírné zaklení*: safienskej dumlíček, co pak že se zbudil?
sáhovat, *dělat velké kroky*: ještě rád by sáhoval přes hranice
sakvamechonský, *zatracený*: sakvamechonská holka
shrnovačky, *shrnovací boty*: Já dal za shrnovačky 40 zlatejch.
slota, 1. *velmi špatné počasí, nečas*
2. *velmi těžký smutný život, trampoty, nepříjemnosti (vůbec)*: nůž je slota
slotný, *špatný, mizerný*: slotný husy!
slotovský, *zprav. (pro zdůraznění) ve spojení slota slotovská zpropadená*
spajtnout, *ukrást*: Bůh milej ví, kdo to spajt!
svarba, *svatba*

Š

šanžírovat, *(kam) spěchat, běžet*: já tam hned šanžíroval
šejdovec, *vesnická muzika*: musíš s námi na šejdovec
šidba, *šizení, podvod*: lež i šidba teď, holečku, nejsou pro ostudu
šiškovka, *polévka s knedlíčky*: kousek škvařeného másla a krapet šiškovky
škormajzlík, *lakomec*: to je škormajzlík, penízky skládá
šlačka, *stopa*: sníh fofruje – udělá se krok a už není ani šláčky
šláhnout, *sáhnout*: Machu, šláhni tam pro ně!
šlak, *d'as, čert*: I kýho šlaka!
šloupnout, *šlápnout, stoupnout*: aby se už nikdo nehejbal, sic na někoho šloupne!
Športka, *cigareta značky Sport*: pět športek
špumprnákle, *šprýmy*: se mnou žádný špumprnákle dělat nebudou
štrejchnout, *lehce, ne naplno zasáhnout (zprav. bokem ze strany)*: v pulách mě tak časem štrejchne
štuka, *určité množství příze*: dvě štučky příze
štulec, *rýpnutí, vražení zprav. do boku nebo do zad*
štulcovat, *dávat někomu štulce*: Matka se hněvala a štulcovala děti.
šukat, *vykonávat (zprav. drobné) práce*: šukala kolem chalupy

T

tištěnka, *sukně z potištěného kartounu*: družičky oblékly tištěnky i kabáty
tlamáč, *mluvka, žvanil*: není žádný tlamáč
tlumok, *batoh*
tmítí se, *zatemňovat se*: To se tmí, jako když pytel hodí!
topič, *otop*

U

upajtovat, *ukrást*: co neviděl, to neupajť

uříz, jen ve spojení mít u., *mít náhle konec*: Ona u nás bývala pečená, vařená, ale teď má uříz.

V

vachtat se, *kolébat se*: koukej, jak se vachtá se strany na stranu

vejšplekce, *plané, plytké řeči; šplechty*: nech si svý vejšplekce!

vodovka, *vodová polévka*: taky vodovku máti vařívá

vycinkat, *vyhubovat*, *vyčinit*: šel k houpačce a pořádně mu vycinkal

vyflekace, *výprask*: byla vyflekace?

vyhoulit se, *vyčasit se*, *vyjasnit se*: ono se to vyhoulí

vyžmout, *vyždímat*: zástěru jsem rozvázala, vyžmula

Z

zahartusit, *krátce se projevit hartusením, zlobením*: když na ně matka zahartusila, hned zase zmizely

zfanfrnět, *poplašit, pobláznit*: do soboty by zfanfrněl

zkrutnout, *ztuhnout, ztvrdnout*: boty jsi rozbrouchal, zkrutly ti a ještě nejsou suchý.

zmoženina, *namoženina*

znobit se, *nastydnout se*: tu zlatku si doma taky vydělám a nemusím trhat boty a znobit se

zrazit se, *odvrátit se od nějakého úmyslu*: tatínek myslí, aby ses zrazila (*nevdávala*)

zvochlovati, *zbít, ztlouci*: Ale počkej, až mně přijdeš, já tě zvochluju!

Ž

žejbrovat se, *pomalu, loudavě jít, šourat se*: žejbruje se někde s těma krámy

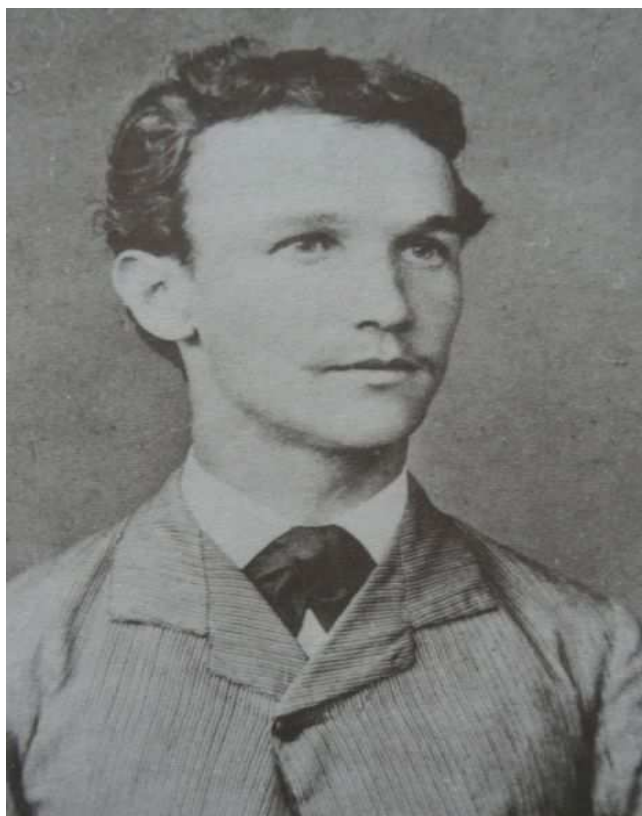
ženitba, *sňatek*: nechtělo ženitbě ani slyšet

žmolka, *špatná houska*: Manča tu byla pro žmolku.

žok, *velký, široký pytel*: Kampak dáváte černý brambory? Tuhle do toho žoku?

žvanda, *žvanil, mluvká*: takový žvandy

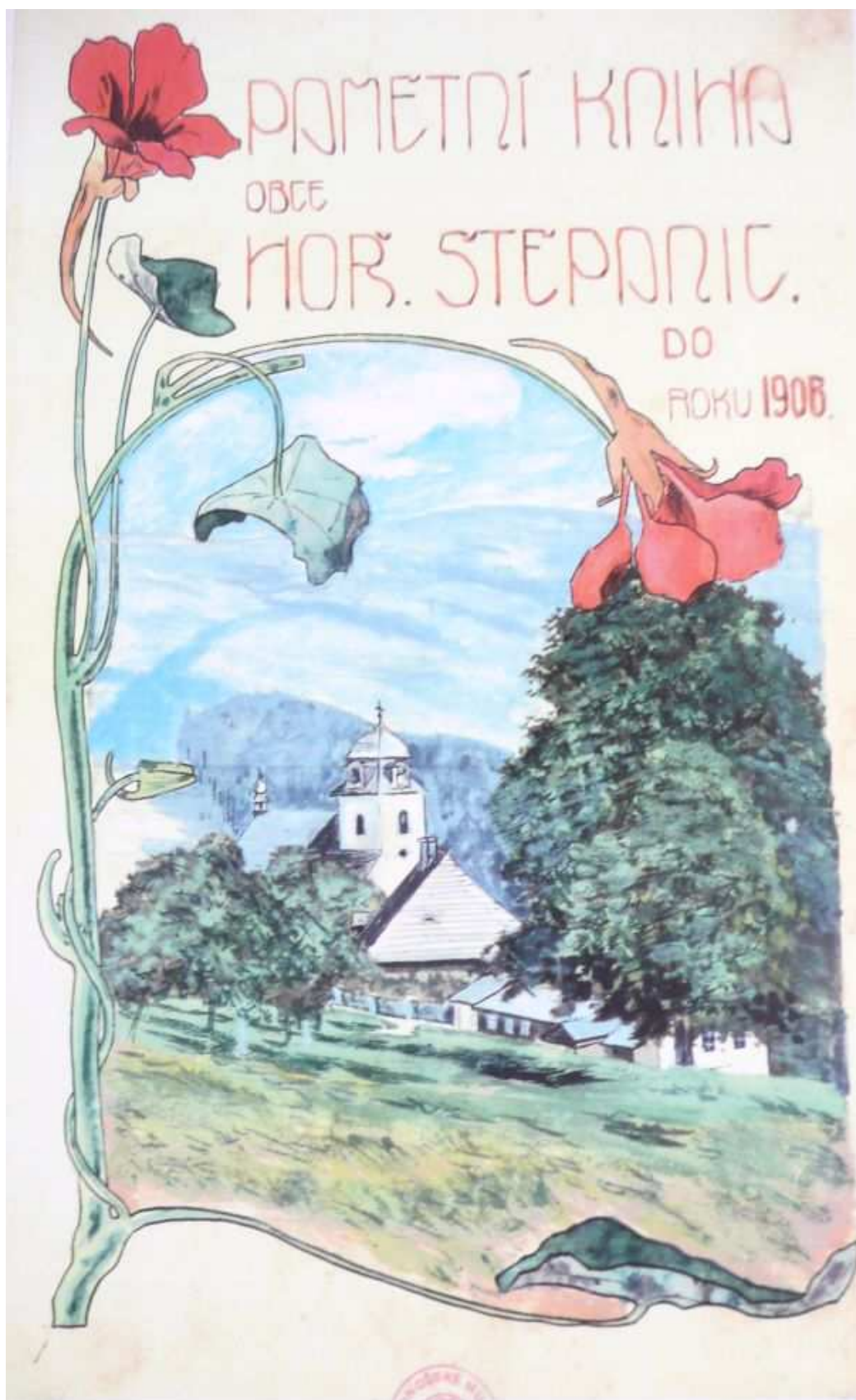
Příloha č. 3: Portréty Josefa Šíra

Josef Šír na své svatbě dne 25. června 1881

Příloha č. 4: Kronika obce Horní Štěpanice vedená Josefem Šírem

Jihozápadní strana předhradí měla vysoké hrady, které se táhly od horního hradu až na jímův konec. Na východní straně není známky po hradištích, buď se sesuly velmi brzo, aneb tu bývaly dřevěné sruby. V těchto místech bývala brána.

Nad předhradím stál horní hrad na strmé a dosti vysoké skále, takže nelze nyní poschopiti, kudy se k němu chodilo, a nezbývá jiné možnosti, nežli že se chodilo nahoru po dřevěných schodech. Na jižním konci hradu horního je místo okrouhlé, vyvýšené, ale to je uměle zdeláno a není zbytkem věže [Na stolečku].

Hrad byl v 1583 úplně opuštěn, počal se znenáhla bořiti. Po dlouhý čas vyčnívala kulatá věž hradištní z lesů, až farář Fr. Pačesný [1771–1797] sám se pokusil tuto věž do povětří vyhoditi a prachem zavrtati. Věž se ale jen roztrhla, a jedna polovina po nějakém čase zrůtila, ale druhá po mnohá léta zůstala až r. 1821. i tuto spadla. Zbylé zdivo se stále měnilo, poněvadž se odtud bralo kamení ke stavbám.

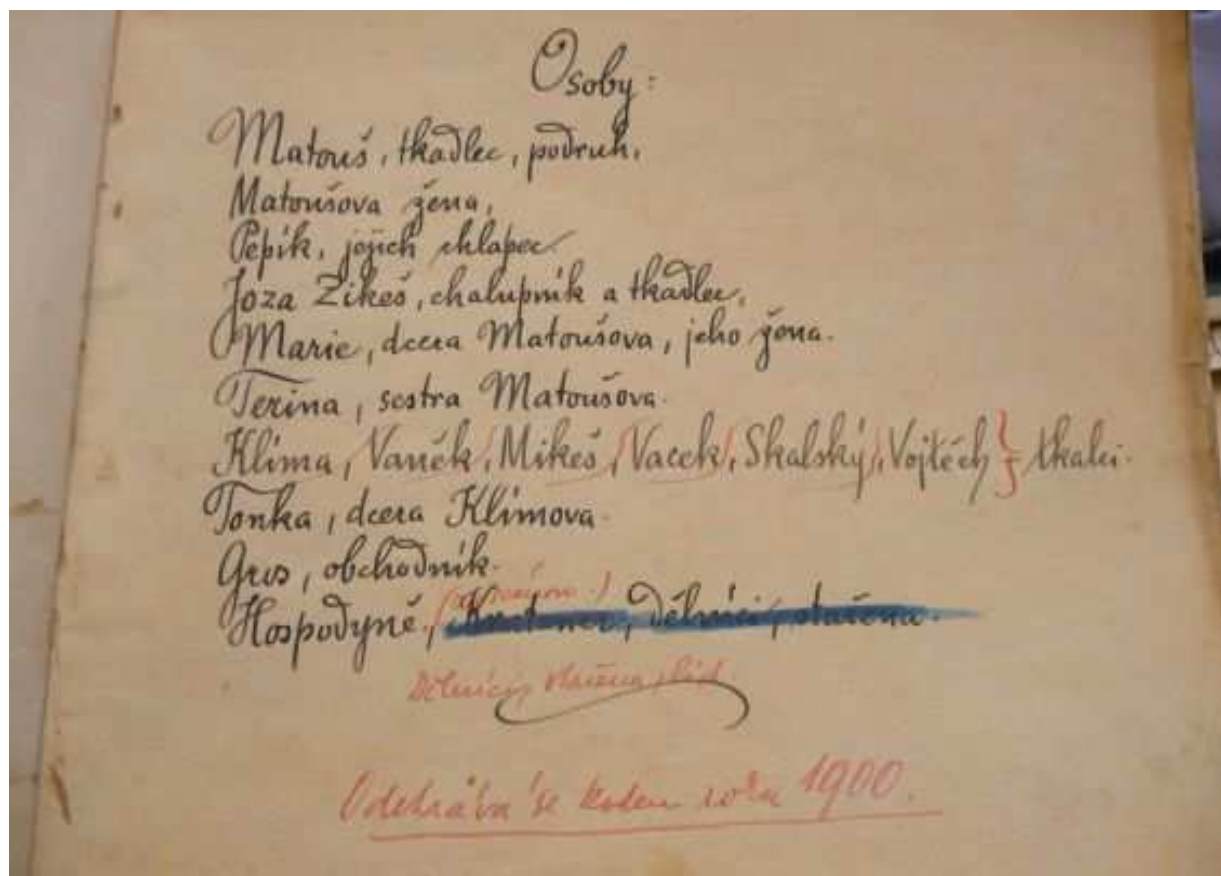

Kostel byl založen nejspíše r. 1504 od Jana z Valdštejna. Když nepokoje husitské nastaly, musil farář utéci a strana podobojí drzele kostel pro své vyznání. Kříž, který dříve na kostele byl, nahrazen byl kokautekem. [Jest to snad též, jenž nyní na farní síni je.] Kokautek ten byl na věži až do r. 1815.

Po ukončení války zaveden opět dřívější způsob, a když pánové z Valdštejna na hrad opustili [asi r. 1583] stal se chrám pouze filiálním kostelem Branského, kdežto dříve bylo to obráceně [?]. Od r. 1721 jest opět kostelem samostatným.

Uši sokrků od kostela stávala před časů dřevěná kaple sv. Václava, kteráž dle domněni byla tu dříve než kostel, protože se tento „novým kostelem“ nazýval. V kapli té byla kazatelna s následujícím nápisem: „Tato kazatelnice jest wyzdužena L.P. 1612. za panování vysoco Urozeného P. Pana Václava mladšího Záruhy z Hustiřan na Stiepanicích a Trzeweroticích.“

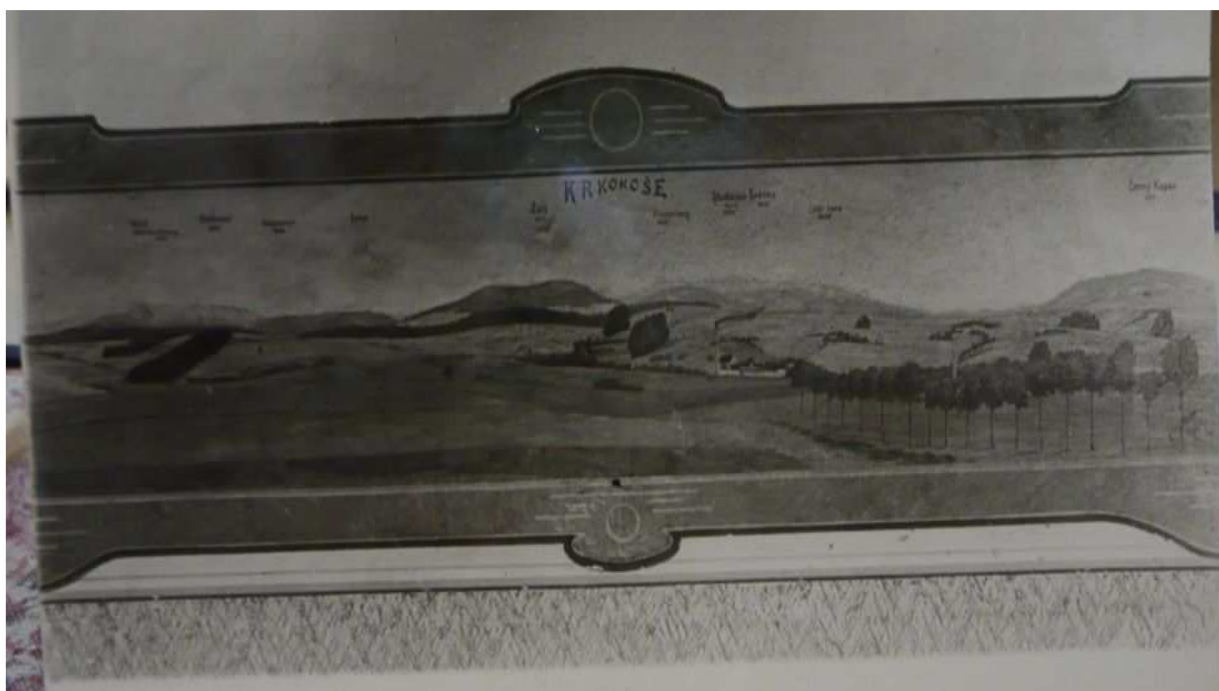
Příloha č. 5: Rukopis dramatu Tkalci

Příloha č. 6: Rodný dům Josefa Šíra

Příloha č. 7: Šírova nástěnná malba ve škole v Roztokách (nedochovala se)

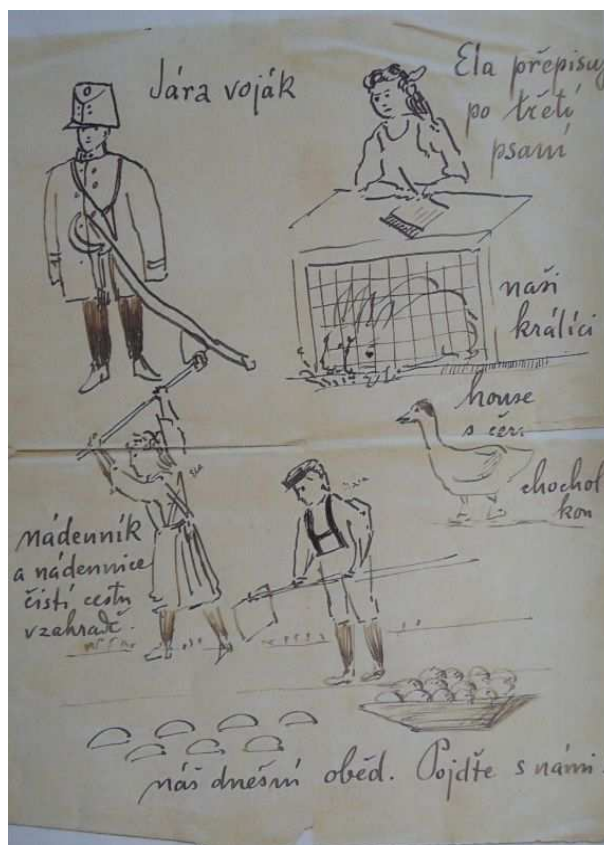

Příloha č. 8: Josef Šír s částí svých žáků v Roztokách v roce 1911

Příloha č. 9: Rukopisy Josefa Šíra

Pojďte, chlapeč, k nám,
koledy vám dám:
po jabličku, po oříšku,
oblekneme se do kožíšku,
půjdeme zpívat, koledovat!
Váněčku, pospěš,
a do lesa běž,
přines dřívíčka suchého,
ošetř Ježíška malého,
by nezmrz zimou s matičkou milou.
Verunka běží,
už je ze dveří,
nese smetanu lahvičku,
hrůčku másla a krupičku,
kašičku dělá, Ježíškovi dá.
Anínko malá,
tys lenořila,
vstaň s postýlky, honem pospěš,
Ježíškovi dárky dones,
housky, koláče, ať nám nepláče!

Příloha č. 10: Josef Šír – zasklená mapa katastru obce ve škole v Poniklé

Příloha č. 11: Josef Šír – zasklená mapa kraje ve škole v Poniklé

Příloha č. 12: Olejomalby Josefa Šíra

Horská podzimní krajina, kol. r. 1910

Předjarní večer v horách, kol. r. 1910

Příloha č. 13: Reprodukce Širovy olejomalby Rozhledna na Žalém z roku 1892

malba Josef Šír (Š.Š. 1892)

PAMĚTNÍ LIST

Za absolvování trasy *39* km cyklovýletu.

Lucii UOPĚCULÉ

.....

v Horní Branné *22.5.2010* *2.* ročník

Příloha č. 14: Škola v Horních Štěpanicích, kde Josef Šír učil 21 let

V pozadí hora Žalý

Příloha č. 15: Dnešní pohled na Horní Štěpanice

V levé části budova dřívější školy

Dnešní průčelí budovy, kde učil Josef Šír v letech 1888–1909

Příloha č. 16: Poslední učitelské místo Josefa Šíra, na které již nestihl nastoupit

Příloha č. 17: Hrob Josefa Šíra v Roztokách

Seznam příloh

Příloha č. 1: Soupis Šírových prací

Příloha č. 2: Slovníček výrazů z díla Josefa Šíra

Příloha č. 3: Portréty Josefa Šíra

Příloha č. 4: Kronika obce Horní Štěpanice vedená Josefem Šírem

Příloha č. 5: Rukopis dramatu Tkalci

Příloha č. 6: Rodný dům Josefa Šíra

Příloha č. 7: Šírova nástěnná malba ve škole v Roztokách

Příloha č. 8: Josef Šír s částí svých žáků v Roztokách v roce 1911

Příloha č. 9: Rukopisy Josefa Šíra

Příloha č. 10: Josef Šír – zasklená mapa katastru obce ve škole v Poniklé

Příloha č. 11: Josef Šír – zasklená mapa kraje ve škole v Poniklé

Příloha č. 12: Olejomalby Josefa Šíra

Příloha č. 13: Reprodukce Šírovy olejomalby Rozhledna na Žalém z roku 1892

Příloha č. 14: Škola v Horních Štěpanicích, kde Josef Šír učil 21 let

Příloha č. 15: Dnešní pohled na Horní Štěpanice

Příloha č. 16: Poslední učitelské místo Josefa Šíra, na které již nestihl nastoupit

Příloha č. 17: Hrob Josefa Šíra v Roztokách